

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2022-2023

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του Μαλούκου Αλεξάνδρου

Α.Μ.: 7340132201006

**Ασφαλιστικά Μέτρα επί ευρωπαϊκών διασυνοριακών
οικογενειακών διαφορών (Κανονισμοί 2019/1111, 4/2009,
2016/1103 και 2016/1104)**

Επιβλέποντες:

Ονοματεπώνυμο επιβλεπόντων

α) Δεληκωστόπουλος Ιωάννης

β) Τσικρικάς Δημήτριος

γ) Κατηφόρης Νικόλαος

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2023

Copyright © Αλέξανδρος Μαλούκος, Σεπτέμβριος 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
I.1. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ	1
I.1.1. Η σημασία της προσωρινής δικαστικής προστασίας.....	1
I.1.2. Η έννοια των ασφαλιστικών μέτρων στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου	3
I.2. Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο ευρωπαϊκό δικονομικό οικογενειακό δίκαιο	6
II. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ	8
II.1. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμού 2019/1111	8
II.2. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμού 4/2009.....	10
II.3. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμών 2016/1103 και 2016/1104	12
III. ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΝΑ ΔΙΑΤΑΞΟΥΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	18
III.1. Εισαγωγικά.....	18
III.2. Κανονισμός 2019/1111.....	20
III.2.1. Διεθνής Δικαιοδοσία σύμφωνα με τον Κανονισμό 2019/1111	20
III.2.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως	32
III.2.3. Ειδικά ζητήματα του Κεφαλαίου III του Κανονισμού 2019/1111 για την Διεθνή Απαγωγή Παιδιών	37
III.3. Κανονισμός 4/2009.....	43
III.3.1. Διεθνής δικαιοδοσία σύμφωνα με τον Κανονισμό 4/2009.....	43
III.3.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως	48
III.4. Κανονισμοί 2016/1103 και 2016/1104	51
III.4.1. Διεθνής δικαιοδοσία σύμφωνα με τους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104	51
III.4.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως	61
IV. ΕΚΚРЕΜΟΔΙΚΙΑ ΕΠΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	64
IV.1. Εισαγωγικά	64
IV.2. Η δικαιοδοτική αυτοτέλεια των ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία	67
V. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	72

V.1. Εισαγωγικά.....	72
V.2. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον Κανονισμό 2019/1111	73
V.3. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον Κανονισμό 4/2009.....	83
V.3.1. Αναγνώριση και διαδικασία εκτέλεσης.....	83
V.3.2 Η εξουσία λήψης συντηρητικών μέτρων βάσει του Κανονισμού 4/2009	88
V.4. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104	101
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	110

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΚ = Αστικός Κώδικας

ΑΠ = Άρειος Πάγος

Αρμ : Αρμενόπουλος

Βλ. = βλέπε

Δ : Δίκη

ΔΕΕ : Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΚ : Νομολογία Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

εδ. = εδάφιο

Ε.Ε. ή ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕλλΔνη : Ελληνική δικαιοσύνη

ΕΠολΔ : Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας

επ. = επόμενα

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕφΑΔ : Εφαρμογές αστικού δικαίου

ΕφΑΔΠολΔ: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας

Εφ. = Εφετείο

κ.λπ. ή κ.τ.λ. =και λοιπά / και τα λοιπά

ΚΝοΒ : Κώδιξ Νομικού Βήματος

Κ.Πολ.Δ. ή ΚΠολΔ = Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

ΚριτΕ : Κριτική επιθεώρηση

λ.χ. = λόγου χάρη

ΜονΠρ = Μονομελές Πρωτοδικείο

μτφρ. =μετάφραση

ΝοΒ : Νομικόν Βήμα

ΟλΑΠ = Ολομέλεια Αρείου Πάγου

ό.π. / ένθ' αν. = όπως παραπάνω (ένθα ανωτέρω)

παρ. = παράγραφος

π.χ. = παραδείγματος χάρη

Σ: Σύνταγμα της Ελλάδος

σελ. = σελίδα

σημ. = σημείωση

ΧρΙΔ : Χρονικά ιδιωτικού δικαίου

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I.1. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

I.1.1. Η σημασία της προσωρινής δικαστικής προστασίας

Ο σύγχρονος κόσμος χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, και από μεγάλη ταχύτητα μεταβολής των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, απόρροια κυρίως της μεγάλης ανάπτυξης και εξέλιξης της τεχνολογίας και της κατ' επέκταση γρήγορης και άμεσης διάδοσης της πληροφορίας. Καθίσταται αναγκαίο για κάθε κράτος και για κάθε έννομη τάξη, να μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτήν την «φρενίτιδα» και να μπορέσει να εξασφαλίσει την προσαρμοστικότητα των κανόνων δικαίου της στις γρήγορα μεταβαλλόμενες συνθήκες και στην εξασφάλιση των πολιτών της. Εντός των σκοπών ενός κράτους δικαίου, είναι και η αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας, η οποία ομολογουμένως δοκιμάζεται μέσω της καλπάζουσας τεχνολογικής εξέλιξης σε όλους τους τομείς της. Θα πρέπει κάθε δικαιοδοτικό σύστημα να εξασφαλίζει την δεσμευτική αναγνώριση και διάγνωση των επίδικων εννόμων σχέσεων, καθώς και την επιδίκαση των ουσιαστικών αξιώσεων σε εύλογο χρόνο, την εξασφάλιση της μελλοντικής ικανοποίησης των τελευταίων, καθώς και την προσωρινή ρύθμιση εννόμων σχέσεων και καταστάσεων¹, κάτι το οποίο αποτελεί και τον πλέον ενδεικνυόμενο τρόπο για την πρόληψη καταστάσεων στην σύγχρονη εποχή. Καθυστερημένη ολοκλήρωση της δικαστικής προστασίας ισοδυναμεί συνήθως με αρνησιδικία, ενώ η κακή οργάνωση ή οι διαρθρωτικές αδυναμίες του δικαιοδοτικού μηχανισμού δεν καθιστούν σε καμία περίπτωση συγγνωστή τη βραδύτητα απονομής της δικαιοσύνης². Άνευ ετέρου καταλήγουμε στο ότι καθίσταται αναγκαία η ύπαρξη και η λειτουργία ενός συστήματος άρτιου και αποτελεσματικού για την παροχή προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Η παροχή δικαστικής προστασίας, λοιπόν, ανάγεται σε βασικό χαρακτηριστικό ενός κράτους δικαίου και αποτελεί ένα θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα του καθενός, το οποίο κατοχυρώνεται τόσο στο ελληνικό Σύνταγμα, στο άρθρο 20 παρ. 1 αυτού³, όσο

¹ Δ. Τσικριάς, Η Διεθνής και Ευρωπαϊκή Διάσταση των Ασφαλιστικών Μέτρων, 37^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 220.

² Ν. Νίκας, Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας, 4η έκδ., 2022, § 2, σ. 17, αρ. 17.

³ Άρθρο 20 παρ. 1 Ελληνικού Συντάγματος: «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντα του, όπως νόμος ορίζει.».

και στο άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ⁴. Περαιτέρω, το δικαίωμα αυτό επιμερίζεται σε τρεις επί μέρους εκφάνσεις, ήτοι στο δικαίωμα για έκδοση απόφασης επί της ουσίας της υπόθεσης, στο δικαίωμα προς λήψη ασφαλιστικών μέτρων και στο δικαίωμα του νικητή διαδίκου να του παρασχεθεί η συνδρομή των αρμόδιων οργάνων εκτέλεσης για την ουσιαστική ικανοποίηση της αξίωσης του με την αναγκαστική εκτέλεση των όσων διέταξε η απόφαση, εφόσον δεν συμμορφώθηκε σε αυτήν εκουσίως ο αντίδικος⁵. Από τα παραπάνω, προκύπτει ευλόγως ότι το δικαίωμα προς λήψη ασφαλιστικών μέτρων ανάγεται σε κατοχυρωμένο συνταγματικό δικαίωμα⁶, που απορρέει από την ανάγκη της προστασίας του διαδίκου από την πρόκληση αμετάκλητων και μη αναστρέψιμων καταστάσεων, κίνδυνος που οφείλεται κυρίως στην καθυστέρηση της απονομής δικαιοσύνης ως προς την ουσία της υπόθεσης. Προκειμένου να μην καταστεί, λοιπόν, άνευ σημασίας η κρίση επί της ουσίας της υπόθεσης, η πολιτεία οφείλει να παρέχει τα απαραίτητα δικονομικά μέσα στον δικαιούχο μίας απαίτησης για να μπορέσει εκ των προτέρων να εξασφαλίσει το δικαίωμά του για προσωρινό διάστημα ή επειδή αυτό έχρηζε άμεσης δικαστικής ρύθμισης λόγω κάποιου άμεσου κινδύνου που διέτρεχε. Συνεπώς, αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας εν γένει, είναι και η θεσμοθέτηση και κατοχύρωση της δυνατότητας παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από ταχύτητα αλλά θυσιάζεται χάριν αυτής η ορθότητα κρίσης της. Σε κάθε περίπτωση, ως αντιστάθμισμα αυτού, χαρακτηρίζεται η κρίση αυτή από προσωρινότητα και από απαγόρευση ικανοποίησης του ουσιαστικού δικαιώματος.

Η δε σημασία και η αποτελεσματικότητα της προσωρινής δικαστικής προστασίας καθίσταται ακόμα πιο επιτακτική στα πλαίσια των διασυνοριακών διαφορών, οι οποίες συνδέονται με περισσότερες έννομες τάξεις. Και αυτό διότι σε ορισμένες έννομες τάξεις η καθυστέρηση της επιδίκασης των διαφορών είναι μεγαλύτερη

⁴ Άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα, το οποίο θα αποφασίσει είτε ως προς αμφισβητήσεις για τα αστικής φύσης δικαιώματα και υποχρεώσεις του είτε για το βάσιμο κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσης. Η απόφαση πρέπει να εκδοθεί δημόσια, η είσοδος όμως στην αίθουσα των συνεδριάσεων μπορεί να απαγορευτεί για τον Τύπο και το κοινό για όλη ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε δημοκρατική κοινωνία, όταν αυτό ενδείκνυται από τα συμφέροντα των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή στον απολύτως αναγκαίο βαθμό που κρίνει το δικαστήριο, όταν η δημοσιότητα θα μπορούσε υπό ειδικές συνθήκες να βλάψει τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.».

⁵ Ν. Κλαμαρής, Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 1989, σελ. 153.

⁶ Νίκας, Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, ό.π., κεφ. 2, σελ. 16, αριθ. 12, όπου επισημαίνεται ότι: «Η αξίωση αφορά όχι μόνο στα ασφαλιστικά μέτρα (682-738), αλλά και κάθε μορφή δευτερογενούς προσωρινής ένδικης προστασίας, π.χ. των αναστολών εκτελέσεως.».

συγκριτικά με άλλες, αλλά και διότι εξ ορισμού η εκδίκαση διασυνοριακών διαφορών συνοδεύεται με ορισμένες επιπλέον δυσχέρειες, όπως την εξεύρεση του εφαρμοστέου δικαίου, τον προσδιορισμό του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία, την ύπαρξη παράλληλων δικών ενώπιον δικαστηρίων διαφορετικών κρατών, αλλά και οι δυσχέρειες στην αναγνώριση και στην εκτέλεση των αποφάσεων, ήτοι στην κυκλοφορία αυτών⁷.

I.1.2. Η έννοια των ασφαλιστικών μέτρων στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, η μείωση των αποστάσεων, η ελεύθερη και ταχεία κυκλοφορία των προϊόντων, η άμεση και άυλη διακίνηση πληροφοριών και κεφαλαίων έχουν πολλαπλασιάσει τις δικαστικές υποθέσεις με στοιχεία αλλοδαπότητας, ώστε να είναι επιτακτική η ανάγκη για την πρόβλεψη της δυνατότητας λήψεως ασφαλιστικών μέτρων διασυνοριακού χαρακτήρα, κυρίως υπό την μορφή της δέσμευσης της περιουσίας του οφειλέτη - υποχρέου. Και αυτό ώστε ο εκτελεστός τίτλος που θα αποκτήσει ο δανειστής – δικαιούχος μιας απαίτησης, ύστερα από αρκετό χρόνο και έξοδα, να μπορεί να εκτελεστεί επαρκώς και να μην αποβεί κενός περιεχομένου και μάταιος σκοπού. Από το σύνολο των νομοθετικών ευρωπαϊκών κειμένων δεν δίνεται ορισμός της έννοιας των ασφαλιστικών μέτρων. Προτού, λοιπόν, προχωρήσουμε την έρευνά μας καίριο είναι να εξετάσουμε το περιεχόμενο της έννοιας αυτής.

Ειδικότερα, ο όρος «ασφαλιστικά μέτρα» γίνεται παγίως αποδεκτό ότι καθορίζεται με αυτόνομα κριτήρια⁸ και ερμηνεύεται συσταλτικώς. Με βάση την νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ⁹, ως «ασφαλιστικά μέτρα» πρέπει να θεωρούνται τα μέτρα τα οποία αποβλέπουν στη διατήρηση μιας πραγματικής ή νομικής καταστάσεως προς διασφάλιση των δικαιωμάτων των οποίων η αναγνώριση ζητείται εξάλλου από το δικαστήριο της ουσίας. Με άλλα λόγια, στον όρο «ασφαλιστικά μέτρα» θα πρέπει να ενταχθούν όλες οι διαδικασίες, που παρέχουν πριν ή κατά την

⁷ Βλ. σχετικά Τσικρικάς, ό.π., σελ. 221.

⁸ ΔΕΚ, 17/01/1998, Van Uden, C-391/95, σκέψη 57.

⁹ ΔΕΚ, 26/03/1992, Reichert, C-261/90, σκέψη 34 και ΔΕΚ, 17/01/1998, Van Uden, C-391/95, σκέψη 37.

διάρκεια της δίκης νομική προστασία¹⁰. Θα πρέπει βέβαια το ασφαλιστικό μέτρο να μην υποκαθιστά πλήρως την απόφαση επί της ουσίας της διαφοράς¹¹, ήτοι να μην οδηγεί στην πλήρη ικανοποίηση του ασφαλιστέου δικαιώματος¹². Επισημαίνεται ότι στην έννοια των ασφαλιστικών μέτρων εντάσσεται και η προσωρινή διαταγή του ημεδαπού ΚΠολΔ 691Α.

Στην ημεδαπή, για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων απαιτείται επείγουσα περίπτωση ή επικείμενος κίνδυνος¹³. Οι προϋποθέσεις αυτές επιβάλλονται από την φύση των ασφαλιστικών μέτρων και για τις διασυνοριακές διαφορές και συνιστούν συστατικά στοιχεία της έννοιάς τους. Κατόπιν αυτού είναι αμφίβολο το εάν η προσωρινή επιδίκαση χρηματικών απαιτήσεων κατά το γαλλικό δίκαιο (*référé provision*) και το αγγλικό (*interim payment*) μπορούν να χαρακτηριστούν ως ασφαλιστικά μέτρα, διότι για την λήψη τους δεν απαιτείται ανάγκη καλύψεως επειγουσών βιοτικών αναγκών του αιτούντος¹⁴.

Σε κάθε περίπτωση, τα ασφαλιστικά μέτρα έχουν προσωρινό χαρακτήρα με συνέπεια να διακρίνονται από την οριστική επίλυση της διαφοράς κατά την κύρια δίκη, παρά το γεγονός ότι συνδέονται τελολογικώς με την τελευταία¹⁵. Το χαρακτηριστικό τους αυτό διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο και για την προσέγγιση των επιμέρους ζητημάτων αυτών και κυρίως για την εξεύρεση της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων να τα διατάξουν, την ύπαρξη εκκρεμοδικίας λόγω παράλληλων διαδικασιών ασφαλιστικών μέτρων σε διαφορετικά κράτη αλλά και την διασυνοριακή αναγνώριση και εκτέλεσή τους. Για παράδειγμα, στην υπόθεση

¹⁰ Ν. Νίκας/Ε. Σαχπεκίδου (-Νίκας), Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2016, άρ. 35, σελ. 500 με τις εκεί παραπομπές.

¹¹ ΔΕΚ, 17/01/1998, Van Uden, ό.π., σκέψεις 46 και 47, όπου: «Ωστόσο, η διάταξη με την οποία επιβάλλεται υποχρέωση προκαταβολής είναι, ως εκ της φύσεως της, ικανή να υποκαταστήσει την απόφαση του δικαστή της ουσίας. Επιπλέον, αν αναγνωριζόταν στον ενάγοντα το δικαίωμα να επιτυγχάνει την προκαταβολή ποσού προς εκπλήρωση αντιπαροχής απορρέουσας από σύμβαση, με διάταξη εκδιδόμενη από το δικαστήριο του τόπου όπου έχει ο ίδιος την κατοικία του, το οποίο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως δυνάμει των άρθρων 2 έως 18 της Συμβάσεως, στη συνέχεια δε να επιτυγχάνει την αναγνώριση και εκτέλεση της διατάξεως αυτής στο κράτος του εναγομένου, θα ήταν δυνατή η καταστράτηγηση των κανόνων περί διεθνούς δικαιοδοσίας που θεσπίζει η Σύμβαση.

Συνεπώς, η προκαταβολή ποσού προς εκπλήρωση αντιπαροχής απορρέουσας από σύμβαση δεν συνιστά ασφαλιστικό μέτρο υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, παρά μόνον εάν, αφενός, η επιστροφή στον εναγόμενο του καταβληθέντος ποσού είναι εγγυημένη, σε περίπτωση που ο ενάγων δεν δικαιωθεί στην κύρια δίκη, και, αφετέρου, το αιτούμενο μέτρο αφορά μόνο συγκεκριμένα περιουσιακά στοιχεία του εναγομένου που βρίσκονται ή πρέπει να βρίσκονται εντός του πεδίου της κατά τόπον αρμοδιότητας του επιληφθέντος δικαστή».

¹² Βλ. και ΚΠολΔ 692 παρ. 4.

¹³ ΚΠολΔ 682 παρ. 1.

¹⁴ Τσικρικάς, ό.π., σελ. 237-238.

¹⁵ Tsikrikas, Preliminary Judicial Protection: Interim and Freezing injunctions in Civil Law Countries and in England, Gotwald, Litigation in England and Germany, 2010, σελ. 121.

Van Uden, το ΔΕΚ, έχοντας ως κατευθυντήριο άξονα την αποτροπή δημιουργίας αμετάκλητων καταστάσεων, θεώρησε ως ασφαλιστικό μέτρο και την επιβολή υποχρέωσης καταβολής χρηματικού ποσού προς εκπλήρωση αντιπαροχής, ήτοι την προσωρινή επιδίκαση απαιτήσεως¹⁶, υπό την προϋπόθεση ότι είναι εγγυημένη η επιστροφή του καταβληθέντος ποσού στον καθ' ου, εάν ο αιτών δεν δικαιωθεί στην κύρια δίκη, και το αιτούμενο μέτρο να αφορά περιουσιακά στοιχεία του καθ' ου που βρίσκονται ή πρέπει να βρίσκονται στο πεδίο της κατά τόπον αρμοδιότητας του επιληφθέντος δικαστή. Εν προκειμένω, έχει υποστηριχθεί, ότι το ΔΕΚ ανήγαγε σε συστατικό στοιχείο των ασφαλιστικών μέτρων, κατά την έννοια του ευρωπαϊκού δικαίου, την ύπαρξη πραγματικού συνδετικού στοιχείου μεταξύ του αντικειμένου του ασφαλιστικού μέτρου και της κατά τόπον αρμοδιότητας του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστή, που ερμηνεύεται κατ' αρχήν ως εκτέλεσή του στην εν λόγω χώρα, ώστε να αποφεύγονται οι καταστρατηγήσεις των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που θέτουν οι διατάξεις των κανονισμών¹⁷.

Σημειωτέον ότι, όπως θα δούμε και κατωτέρω, απόφαση ασφαλιστικών μέτρων η οποία εκδόθηκε σε κράτος μέλος μετά από μονομερή διαδικασία (ex parte) ήτοι χωρίς την κλήτευση εκείνου κατά του οποίου απευθύνεται, μπορεί να είναι δεκτική εκτελέσεως σε άλλο κράτος μέλος υπό την προϋπόθεση ότι επιδόθηκε σε αυτόν πραγματικά πριν από την εκτέλεση, κάτι το οποίο διαφοροποιείται με το καθεστώς που επικρατούσε παλαιότερα στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη¹⁸.

Ζήτημα γεννάται το εάν η συντηρητική απόδειξη μπορεί να υπαχθεί στην έννοια των ασφαλιστικών μέτρων¹⁹, με επικρατέστερη την θέση ότι μπορεί να υπαχθεί²⁰. Πάντως, αποκλείονται από την έννοια αυτή η αγωγή διαρρήξεως καταδολιευτικής

¹⁶ Έτσι Α. Αλαπάντας, Ο ρόλος του δικαστή στη λήψη διασυνοριακών ασφαλιστικών μέτρων, Lex & Forum 2021, σελ. 328.

¹⁷ ΑΠ 93/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ και Ταγαράς, Η επίδραση της νομολογίας του ΔΕΚ στα θέματα της προσωρινής δικαστικής προστασίας, Ακαδημαϊκό Συμπόσιο προς τιμήν του Κ. Κεραμέως «Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ», 2008, σελ. 102.

¹⁸ Η μεταστροφή αυτή συντελέστηκε επί της ουσίας δυνάμει του άρθρου 42 παρ. 2 στ. γ' Κανονισμού 1215/2012.

¹⁹ Βλ. σχετικά Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 503-504.

²⁰ Βλ. Αιτιολογική σκέψη 25 Κανονισμού 1215/2012: «Η έννοια των ασφαλιστικών και συντηρητικών μέτρων θα πρέπει να περιλαμβάνει, λόγου χάρη, τη διαταγή συντηρητικών μέτρων με σκοπό τη συγκέντρωση πληροφοριών ή την προστασία αποδεικτικών στοιχείων, όπως αναφέρεται στα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 2004/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (1). Δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα τα οποία δεν έχουν συντηρητικό χαρακτήρα, όπως μέτρα που διατάσσουν την ακρόαση μάρτυρα. Αυτό δεν θα πρέπει να θίγει την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις.».

απαλλοτριώσεως (άλλως παυλιανή αγωγή), οι λεγόμενες ανταγωγικές διατάξεις του αγγλικού δικαίου (anti-suit injunction)²¹, καθώς και οι υποθέσεις που παραπέμπονται προς εκδίκαση με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, όμως τέμνουν οριστικά την διαφορά²², ως και τα ρυθμιστικά μέτρα της αναγκαστικής εκτελέσεως²³.

1.2. Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο ευρωπαϊκό δικονομικό οικογενειακό δίκαιο

Το ευρωπαϊκό δικονομικό οικογενειακό δίκαιο δεν υφίστατο ανέκαθεν αυτόνομο και ενιαίο. Ακριβώς λόγω των ζητημάτων που έχουν δημιουργηθεί από την μεγάλη και εύκολη κινητικότητα των προσώπων εντός της ΕΕ, αλλά και της ευκολίας και της μεγάλης διεύρυνσης των οικονομικών συναλλαγών, με τα χρόνια παρουσιάστηκε η ανάγκη για ενιαία και αυτοτελή ρύθμιση των οικογενειακών θεμάτων στα πλαίσια της ευρωπαϊκής έννομης τάξης. Οι έννοιες πλέον είναι αυτόνομες, εκτός από τους θεσμούς του γάμου και της καταχωρισμένης συμβίωσης που καθορίζονται από το εκάστοτε εθνικό δίκαιο, οι αποφάσεις των δικαστηρίων αναγνωρίζονται αυτόματα, ενώ έχει περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό η διαδικασία κήρυξης μίας απόφασης ως εκτελεστής (exequatur)²⁴.

Η σημασία της θεσμοθέτησης του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου αναδεικνύεται όχι μόνο από την πληθώρα ρυθμίσεων που έχουν εισαχθεί στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη μέσω των Κανονισμών, αλλά και από την ευαισθησία των θεμάτων των οποίων επιλαμβάνεται το οικογενειακό δίκαιο, τα οποία θα έχουν ως επί το πλείστον στο επίκεντρό τους το ανήλικο τέκνο ενός ζευγαριού. Η διαφοροποίηση είναι αναγκαία διότι η έννοια του επείγοντος προσεγγίζεται αλλιώς στις οικογενειακές διαφορές εξαιτίας της σύντομης διάρκειας της ηλικίας και ανάπτυξης του τέκνου, αλλά, εκτός αυτού, εντοπίζονται και οντολογικές διαφορές που δικαιολογούν την απόκλιση των δικονομικών ρυθμίσεων του οικογενειακού δικαίου από αυτές του εν γένει αστικού και εμπορικού δικαίου²⁵. Έτσι, οι υποθέσεις

²¹ Κάτι που γινόταν δεκτό παγίως πριν το Brexit.

²² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι αιτήσεις επιστροφής επί παράνομης μετακίνησης ανηλίκου. Βλ. κατωτέρω Κεφάλαιο III.2.3.

²³ Δεν αποτελούν μορφή πρωτογενούς, αλλά δευτερογενούς ένδικης προστασίας. Έτσι Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 504.

²⁴ Ι. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυννοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών (Κανονισμοί 2019/1111, 4/2009, 2016/1103 και 2016/1104), Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2023, σελ. 1.

²⁵ I. Pretelli, Provisional Measures in Family Law and the Brussels II Ter Regulation, Yearbook of Private International Law, Volume 20 (2018/2019), σελ. 114.

του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου, οι οποίες έχουν ως επίκεντρο το ανήλικο τέκνο ενός ζευγαριού, θα πρέπει να αποσκοπούν στην ικανοποίηση του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου, δηλαδή να εξασφαλίσουν ότι πάσα τυχόν απόφαση που το αφορά θα του παρέχει την ευκαιρία και την δυνατότητα να αναπτύξει την προσωπικότητα και τα ταλέντα του, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα το συμφέρον τους, δηλαδή των ενηλίκων γονέων του. Επιπλέον, η κρίση του δικαστηρίου δεν προσανατολίζεται στο ποιος από τους διαδίκους έχει δίκιο ώστε να αποφανθεί οριστικά επί τούτου, αλλά λαμβάνοντας υπόψη του συμφέρον του τέκνου στην εκάστοτε περίπτωση το δικαστήριο θα «οργανώσει» και θα «προβλέψει» μέσω της κρίσης του τις καλύτερες δυνατές συνθήκες κάτω από τις οποίες θα ζήσει η εν λόγω οικογένεια. Έτσι, η έννοια των «ασφαλιστικών μέτρων» κατά το ευρωπαϊκό δίκαιο²⁶ θα πρέπει να προσαρμοστεί στην ιδιαιτερότητα των οικογενειακών διαφορών²⁷.

Αντικείμενο της παρούσας θα αποτελέσουν τα ασφαλιστικά μέτρα επί διασυνοριακών ευρωπαϊκών οικογενειακών διαφορών, υπό το πρίσμα τεσσάρων Κανονισμών, οι οποίοι θα λέγαμε αποτελούν και το πλαίσιο του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου. Συγκεκριμένα, οι Κανονισμοί τους οποίους θα εξετάσουμε είναι ο Κανονισμός 2019/1111 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, ο Κανονισμός 4/2009 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, ο Κανονισμός 2016/1103 για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων και ο Κανονισμός 2016/1104 για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των καταχωρισμένων συντρόφων. Επισημαίνεται ότι τα ζητήματα των δύο τελευταίων Κανονισμών θα εξεταστούν από κοινού με την επισήμανση των τυχόν διαφορών τους, διότι οι ρυθμίσεις τους ακολουθούν την ίδια τεχνολογία, το

²⁶ Σύμφωνα με Pretelli, ό.π., σελ. 116: «*This notion, in essence, reflects the Roman tradition whereby provisional and protective measures are intended to prevent a danger from becoming a reality (periculum in mora), where there is the assumption of a right (fumus boni iuris)*». Επισημαίνονται εδώ δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά των ασφαλιστικών μέτρων, ήτοι ο επικείμενος κίνδυνος και η πιθανολόγηση της αλήθειας των ισχυρισμών.

²⁷ Pretelli, ό.π., σελ. 116.

αντικείμενό τους είναι αρκετά όμοιο και κατά συνέπεια το περιεχόμενο και οι διατάξεις τους δεν αποκλίνουν σημαντικά. Αρχικά, θα εντοπίσουμε και θα οριοθετήσουμε το πεδίο εφαρμογής των Κανονισμών αυτών. Εν συνεχεία, θα εξετάσουμε την διεθνή δικαιοδοσία που απονέμεται στα δικαστήρια των κρατών μελών βάσει των εν λόγω Κανονισμών και τις δυνατότητες λήψης ασφαλιστικών μέτρων που αυτοί παρέχουν, επισημαίνοντας τα ειδικά θέματα που έχουν ανακύψει. Ακολούθως, θα εξεταστεί η αναγνώριση και η εκτέλεση των αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων, αλλά και η τυχόν δυνατότητα λήψης συντηρητικών μέτρων. Τέλος, θα προβούμε σε ανάλυση και επισκόπηση του ζητήματος της εκκρεμοδικίας επί ασφαλιστικών μέτρων που αφορούν τις διασυνοριακές ευρωπαϊκές οικογενειακές διαφορές.

II. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ

II.1. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμού 2019/1111

Ο Κανονισμός 2201/2003 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας²⁸, γνωστός και ως Βρυξέλλες IIα, αποτελούσε, όπως υποστηρίζεται²⁹, το αρχαιότερο και σημαντικότερο νομοθέτημα της ΕΕ στον χώρο του οικογενειακού δικαίου. Μετά από δέκα χρόνια εφαρμογής του, όμως, παρουσιάστηκε η ανάγκη για αναθεώρησή του και στην σχετική της έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 15/04/2014 η Επιτροπή επεσήμανε την ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα στις κεντρικές αρχές, την κατάργηση της διαδικασίας κήρυξης εκτελεστότητας (*exequatur*), την άρση των εμποδίων στην συντέλεση της εκτέλεσης, την ανάγκη για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες μετά από απαγωγή παιδιού και για βελτίωση της διαδικασίας τοποθέτησης παιδιού σε άλλο κράτος μέλος³⁰.

Ενόψει τούτων, ψηφίστηκε ο νέος Κανονισμός 2019/1111 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, ο οποίος αποτελεί αναδιατύπωση του προϋσχύσαντος Κανονισμού, και εφαρμόζεται στα κράτη μέλη της

²⁸ Ο οποίος κατήργησε τον Κανονισμό 1347/2000.

²⁹ Δ. Τίτσας, Ζητήματα από τον Κανονισμό 1111/2019 (Βρυξέλλες IIβ ή ter), ΕΠολΔ 2020, σελ. 321.

³⁰ Τίτσας, ό.π., σελ. 321.

ΕΕ μόνο στις αγωγές που ασκούνται, στα δημόσια έγγραφα που συντάσσονται ή καταχωρίζονται επίσημα και στις συμφωνίες που καταχωρίζονται κατά ή μετά την 1^η Αυγούστου 2022³¹. Εξ αντιδιαστολής, για τις αγωγές που ασκήθηκαν, τα δημόσια έγγραφα που συντάχθηκαν ή καταχωρίστηκαν επίσημα και στις συμφωνίες που καταχωρίστηκαν πριν την 1^η Αυγούστου 2022 εφαρμόζεται ο προηγούμενος Κανονισμός 2201/2003.

Σημαντική διαφορά του νέου Κανονισμού είναι η μεγαλύτερη πρόνοια και πρόβλεψη για τις υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών, για τις οποίες υπάρχει και ξεχωριστό κεφάλαιο³², συλλειτουργώντας βέβαια μαζί με την Σύμβαση της Χάγης 1980 για τα παιδιά ηλικίας έως 16 ετών. Επιπλέον, αν και οι διαδικασίες επιστροφής παιδιού βάσει της Σύμβασης της Χάγης 1980 δεν αποτελούν διαδικασίες για την ουσία της γονικής μέριμνας, οι αποφάσεις με τις οποίες διατάσσεται η επιστροφή ενός παιδιού κατά την Σύμβαση της Χάγης 1980 επωφελούνται από τις ρυθμίσεις για την αναγνώριση και εκτέλεση του Κεφαλαίου IV του νέου Κανονισμού³³.

Ο νέος Κανονισμός (όπως και ο παλαιός) εφαρμόζεται αφενός στα διαζύγια, στον δικαστικό χωρισμό ή στην ακύρωση του γάμου, καθώς και σε υποθέσεις που αφορούν την ανάθεση, την άσκηση, την ανάθεση σε τρίτο και την ολική ή μερική αφαίρεση της γονικής μέριμνας. Η δε γονική μέριμνα δύναται να περιλαμβάνει το δικαίωμα επιμέλειας, το δικαίωμα επικοινωνίας, την επιτροπεία, την κηδεμονία, τον διορισμό και τα καθήκοντα προσώπων ή οργάνων στα οποία ανατίθεται η επιμέλεια του προσώπου ή η διοίκηση της περιουσίας του παιδιού ή η εκπροσώπηση ή η φροντίδα του, την τοποθέτηση του παιδιού σε ίδρυμα ή σε ανάδοχη οικογένεια, καθώς και τα μέτρα προστασίας του παιδιού που συνδέονται με την διοίκηση, την συντήρηση ή την διάθεση της περιουσίας του. Για παράδειγμα, μία αίτηση γονέων για παροχή δικαστικής άδειας αποποίησης της επαχθείσας σε αυτό κληρονομιάς δεν συνιστά διαφορά σχετικά με την κληρονομική διαδοχή και δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 650/2012, αλλά σε αυτό του Κανονισμού 2019/1111³⁴.

Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο ότι από το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο, δεν καλύπτεται η έννοια του «γάμου», η οποία καθορίζεται από τα εθνικά δίκαια των

³¹ Άρθρο 105 Κανονισμού 2019/1111.

³² Κεφάλαιο III Κανονισμού 2019/1111.

³³ Δεληκωστόπουλος, Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, Lex & Forum 2021, σελ. 366.

³⁴ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 20.

κρατών μελών. Όμως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άρνηση αναγνώρισης μίας απόφασης, εφόσον η άρνηση θα ήταν αντίθετη προς τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Χάρτης»), και ιδίως προς το άρθρο 21 του Χάρτη για την απαγόρευση των διακρίσεων³⁵, ούτε να παραβιάζει την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της ΕΕ, κάτι το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο αναφορικά με την αντιμετώπιση του γάμου ομόφυλου ζευγαριού, διότι αυτός δεν αναγνωρίζεται από όλες τις έννομες τάξεις. Το ζήτημα αυτό θα εξεταστεί και κατωτέρω³⁶. Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται ότι με την λ.χ. χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, που έλαβε το εν λόγω δικαίωμα λόγω γάμου με άτομο ιδίου φύλου κατοίκου ή υπηκόου κράτους μέλους της ΕΕ, δημιουργεί την υποχρέωση για αναγνώριση, χωρίς η αναγνώριση αυτή να θίγει την εθνική ταυτότητα ή να απειλεί την δημόσια τάξη³⁷.

II.2. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμού 4/2009

Ο Κανονισμός 4/2009 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής εφαρμόζεται από τις 18/06/2011³⁸ στις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν αποκλειστικά από οικογενειακές σχέσεις, σχέσεις συγγένειας, γάμου ή αγχιστείας³⁹ και δεν έχουν αναδιανεμητικό μεταξύ των συζύγων χαρακτήρα⁴⁰. Για την έννοια δε της υποχρέωσης διατροφής θα πρέπει να ακολουθείται η αυτόνομη ερμηνεία. Η διατροφική αξίωση κατατείνει στην ικανοποίηση άμεσων βιοτικών αναγκών του δικαιούχου της και αποτελεί μέσο συντήρησης αυτού. Αυτή η ιδιαίτερη ποιότητα της διατροφής αποτελεί και την ερμηνευτική λυδία λίθο σε

³⁵ Αιτιολογική σκέψη 54 Κανονισμού 2016/1103.

³⁶ Κεφάλαιο V.2. σελ. 74-75.

³⁷ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 22: «... η οπτική γωνία περί πλήρους αναγνώρισης του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου τελικά θα επικρατήσει εντός ΕΕ».

³⁸ Άρθρο 76 Κανονισμού 4/2009.

³⁹ Αιτιολογική σκέψη 11 Κανονισμού 4/2009.

⁴⁰ Οι υποθέσεις που αφορούν τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων σε σχέση τόσο με την καθημερινή διαχείριση των περιουσιακών αγαθών τους όσο και με την εκκαθάριση του καθεστώτος περιουσιακών σχέσεων λόγω χωρισμού του ζεύγους καλύπτονται από τον Κανονισμό 2016/1103, και εάν έχουμε σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης τον Κανονισμό 2016/1104, ενώ τα ζητήματα της κληρονομικής διαδοχής από τον Κανονισμό 650/2012.

αμφισβητούμενες περιπτώσεις, οπότε και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κυρίως το συμφέρον του δικαιούχου της (*favor creditoris*)⁴¹.

Διευκρινίζεται ως προς το χρονικό πεδίο του Κανονισμού ότι εφαρμόζεται από τις 18/06/2011, όμως για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων μετά τις 18/06/2011, σύμφωνα με το άρθρο 75 παρ. 2, οι ρυθμίσεις του Κανονισμού εφαρμόζονται και για τις αποφάσεις που εκδόθηκαν πριν από την ημερομηνία έναρξης εφαρμογής του και στις αποφάσεις που εκδίδονται μετά την έναρξη εφαρμογής του, εφόσον η διαδικασία είχε εκκινήσει πριν από την ημερομηνία αυτή⁴². Προκειμένου να εφαρμοστεί το πραγματικό της διάταξης αυτής θα πρέπει η απόφαση να έχει εκδοθεί σε κράτος μέλος, το οποίο ήταν ήδη μέλος της ΕΕ κατά τον χρόνο έκδοσής της. Δηλαδή, εφόσον η απόφαση εκδόθηκε σε κράτος (λ.χ. Πολωνία) πριν από την προσχώρησή του στην ΕΕ, δεν μπορεί αυτή να αναγνωριστεί και να εκτελεστεί μετά την προσχώρηση του κράτους αυτού σε άλλο κράτος μέλος με τις διατάξεις του Κανονισμού⁴³.

Ο Κανονισμός 4/2009 αποτελεί *lex specialis*⁴⁴ και λειτουργεί χωρίς περιορισμό ως προς το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του με την έννοια ότι ενεργοποιείται ακόμα κι αν η συνήθης διαμονή του εναγομένου βρίσκεται σε τρίτο κράτος εκτός της ΕΕ⁴⁵. Και μάλιστα, αποσκοπώντας στην μεγαλύτερη δυνατή διευκόλυνση, προβλέπει εναλλακτικούς συνδέσμους είσπραξης των διεθνών αξιώσεων διατροφής, εναλλακτικούς δικαιοδοτικούς συνδέσμους ίδιας τυπικής ισχύος⁴⁶ και δεν περιλαμβάνει διάταξη που να αφορά ρητά την διεθνή δικαιοδοσία κατά το στάδιο της εκτελέσεως⁴⁷. Όπως έχει επισημανθεί, για μία ανακοπή εκτέλεσης κατά τίτλου ο οποίος κηρύχθηκε εκτελεστός από δικαστήριο άλλου κράτους μέλους με τον οποίο διαπιστώνεται η ύπαρξη αξίωσης διατροφής, τα δικαστήρια του κράτους μέλους εκτέλεσης έχουν διεθνή δικαιοδοσία, κατ' άρθρο 41 παρ. 1, να αποφαινούνται επί της ανακοπής εκτελέσεως σε περίπτωση κατά την οποία το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα συνδέεται στενά με την υποβληθείσα ενώπιον του δικαστηρίου αυτού

⁴¹ Γ. Λαζαρίδης, Αναγνώριση και Εκτέλεση αποφάσεων διατροφής στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο. Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2021, σελ. 1.

⁴² Ήτοι υπό την ισχύ του προηγούμενου Κανονισμού 44/2001.

⁴³ ΔΕΕ, 15/04/2021, ΤΚΦ, C-729/19, σκέψεις 50 και 75.

⁴⁴ ΔΕΕ, 04/06/2020, FX κατά GZ, C-41/19, σκέψη 33.

⁴⁵ Αιτιολογική σκέψη 15 Κανονισμού 4/2009.

⁴⁶ ΔΕΕ, 17/09/2020, WV, C-540/19.

⁴⁷ ΔΕΕ, 04/06/2020, FX κατά GZ, ό.π., σκέψη 36.

αίτηση εκτελέσεως⁴⁸. Θα ήτο πράγματι αντίθετο στους σκοπούς της απλούστευσης και της επιτάχυνσης της διαδικασίας σε αξιώσεις διατροφής το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης να απεκδύεται της εξουσίας του να δικάσει την υπόθεση⁴⁹.

Σημειωτέον ότι ο εν λόγω Κανονισμός εφαρμόζεται σε υποχρεώσεις διατροφής ανεξαρτήτως ιθαγένειας ή κατοικίας των διαδίκων, εφόσον ο εναγόμενος ή ο δικαιούχος της διατροφής έχουν την συνήθη διαμονή τους σε κράτος μέλος, ώστε να αρκεί απλώς ο δικαιούχος να έχει την συνήθη διαμονή του εντός της ΕΕ, ακόμη κι εάν ο εναγόμενος έχει την δική του συνήθη διαμονή σε τρίτο κράτος. Επισημαίνεται ότι αναφορικά με το εφαρμοστέο δίκαιο για τις υποχρεώσεις διατροφής, συμπεριλαμβανόμενης της υποχρέωσης διατροφής έναντι τέκνου ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση των γονέων του, εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη, πλην της Δανίας, το Πρωτόκολλο της Χάγης της 23^{ης} Νοεμβρίου 2007⁵⁰.

Τέλος, το πεδίο εφαρμογής του παρόντος Κανονισμού περιλαμβάνει και την αναγνώριση και την εκτέλεση των δικαστικών συμβιβασμών⁵¹ και των δημοσίων εγγράφων⁵², και μάλιστα βασικός σκοπός είναι να μην επηρεάζεται το δικαίωμα των μερών να αμφισβητούν τις εν λόγω πράξεις ενώπιον δικαστικής αρχής του κράτους μέλους προέλευσης⁵³.

II.3. Πεδίο εφαρμογής Κανονισμών 2016/1103 και 2016/1104

Οι Κανονισμοί 2016/1103 και 2016/1104 οι οποίοι αφορούν τις περιουσιακές σχέσεις των διεθνών ζευγαριών ήρθαν για να καλύψουν το προηγούμενο κενό που υπήρχε διότι πριν την θέσπιση των εν λόγω Κανονισμών οι περιουσιακές αγωγές των διεθνών ζευγαριών δεν ενέπιπταν στο πεδίου εφαρμογής ούτε του Κανονισμού

⁴⁸ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 23 με τις εκεί παραπομπές.

⁴⁹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής (Κανονισμοί 2019/1111 και 4/2009), ΕλλΔνη 4/2021, σελ. 1010.

⁵⁰ Άρθρο 15 Κανονισμού 4/2009.

⁵¹ Άρθρο 2 παρ. 1 εδ. 2 Κανονισμού 4/2009: «...«δικαστικός συμβιβασμός»: διακανονισμός για θέματα υποχρεώσεων διατροφής, ο οποίος επικυρώθηκε από δικαστήριο ή καταρτίστηκε ενώπιον δικαστηρίου κατά τη διάρκεια διαδικασίας...».

⁵² Άρθρο 2 παρ. 1 εδ. 3 Κανονισμού 4/2009: «...«δημόσιο έγγραφο»: α) έγγραφο για θέματα υποχρεώσεων διατροφής που έχει συνταχθεί ή καταχωρηθεί επίσημα ως δημόσιο έγγραφο στο κράτος προέλευσης και του οποίου η γνησιότητα: i) συνδέεται με την υπογραφή και το περιεχόμενο του δημόσιου εγγράφου, και ii) πιστοποιείται από δημόσια ή άλλη αρχή η οποία είναι εξουσιοδοτημένη προς τούτο, ή β) σύμβαση στον τομέα των υποχρεώσεων διατροφής που συνήφθη με διοικητικές αρχές του κράτους προέλευσης ή επικυρώθηκε από αυτές...».

⁵³ Αιτιολογική σκέψη 13 Κανονισμού 4/2009.

1215/2012⁵⁴ ούτε και του 2201/2003. Για παράδειγμα, λοιπόν, είτε η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα ασκούνταν πριν την λύση του γάμου είτε μετά αυτή εξέφευγε του Κανονισμού 1215/2012, και η διεθνής δωσιδικία προσδιορίζονταν με βάση το εθνικό δίκαιο, εν προκειμένω στην ημεδαπή βάσει του άρθρου 3 και 22 επ. του ΚΠολΔ⁵⁵.

Ειδικότερα, ως διεθνή ζευγάρια νοούνται τα ζευγάρια που έχουν διαφορετική ιθαγένεια ή που ζουν σε κράτος μέλος της ΕΕ διαφορετικό από αυτό της προέλευσής τους ή/και που έχουν περιουσιακά στοιχεία ή παίρνουν διαζύγιο ή αποβιώνουν σε κράτος μέλος άλλο από αυτό της προέλευσής τους⁵⁶. Οι δύο Κανονισμοί, λοιπόν, οι οποίοι έρχονται να συμπληρώσουν και να ολοκληρώσουν τρόπον τινά τις ρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου της Ένωσης και προστίθενται στο νομικό οπλοστάσιο της ΕΕ δίπλα από τους Κανονισμών αναφορικά με το διαζύγιο και την γονική μέριμνα (πλέον 2019/2111 και πριν από αυτόν 2201/2003) και με την κληρονομική διαδοχή, αφορούν αφενός ο Κανονισμός 2016/1103 ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων και αφετέρου ο Κανονισμός 2016/1104 ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των καταχωρισμένων συντρόφων. Στόχος του ευρωπαϊού νομοθέτη ήτο η θέσπιση δύο όμοιων σχεδόν Κανονισμών, ώστε να αντιμετωπίζονται επί ίσοις όροις και οι δύο τύποι σχέσεων, ήτοι ο γάμος και η σχέση της καταχωρισμένης συμβίωσης. Επομένως, εμφανίζουν ελάχιστες διαφορές, οι οποίες θα αφορούν κυρίως τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου⁵⁷. Γι' αυτό και κρίνεται σκόπιμη η μελέτη τους από κοινού.

Καταρχάς, και οι δύο Κανονισμοί εφαρμόζονται μόνο σε νομικές διαδικασίες που κινούνται, σε επίσημα έγγραφα που συντάσσονται ή καταχωρούνται επισήμως και σε δικαστικούς συμβιβασμούς που εγκρίνονται ή συνάπτονται κατά ή μετά τις 29 Ιανουαρίου 2019⁵⁸ για ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων στον ευρωπαϊκό χώρο, και μάλιστα ανεξάρτητα από την

⁵⁴ Το άρθρο 1 παρ. 2^α του Κανονισμού 1215/2012 ρητά εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού τα περιουσιακά δικαιώματα που προκύπτουν από την έγγαμη συμβίωση. Κατά το ΔΕΕ, ως περιουσιακές σχέσεις νοούνται όλες οι περιουσιακές σχέσεις που απέρρεαν άμεσα από την έγγαμη σχέση ή από την λύση της. Π. Αρβανιτάκης/Ε. Βασιλακάκης (-Ε. Βασιλακάκης), Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 - Κανονισμός Βρυξέλλες Ια, 2020, άρθ. 1, σ. 39, αρ. 8.

⁵⁵ Κ. Μακρίδου, Διεθνής δικαιοδοσία επί περιουσιακών διαφορών μεταξύ συζύγων κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 1103/2016, ΕΠολΔ 2020, σελ. 478-479.

⁵⁶ Β. Τζώρτζη, Περιουσιακές σχέσεις των διεθνών ζευγαριών: Οι νέοι Κανονισμοί για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρισμένων συντρόφων, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικαστική Συνεργασία σε διασυνοριακές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019, σελ. 29.

⁵⁷ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 32.

⁵⁸ Άρθρο 69 παρ. 1 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

ημερομηνία τέλεσης του γάμου ή της καταχώρισης της συμβίωσης⁵⁹. Πλην, όμως, για το εφαρμοστέο δίκαιο οι διατάξεις του Κανονισμού 2016/1103 ισχύουν μόνο εφόσον οι σύζυγοι έχουν τελέσει τον γάμο ή έχουν ορίσει το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές τους σχέσεις μετά την 29 Ιανουαρίου 2019⁶⁰ και αντίστοιχα οι διατάξεις του Κανονισμού 2016/1104 ισχύουν μόνο εφόσον οι σύντροφοι καταχωρίσουν την συμβίωσή τους ή έχουν ορίσει το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές τους σχέσεις εκ της καταχωρισμένης συμβάσεως μετά την 29 Ιανουαρίου 2019⁶¹.

Περαιτέρω, από την ρύθμιση του άρθρου 69 παρ. 2 των δύο Κανονισμών⁶² προκύπτει ότι αν μία αγωγή έχει ασκηθεί πριν από τις 29/01/2019 και η απόφαση έχει εκδοθεί μετά την ημερομηνία αυτή και οι κανόνες δικαιοδοσίας που εφαρμόστηκαν είναι σύμφωνοι με αυτούς των εξεταζόμενων Κανονισμών, τότε η απόφαση αναγνωρίζεται και εκτελείται σύμφωνα με τις αντίστοιχες διατάξεις των Κανονισμών αυτών. Δηλαδή, σε αγωγή μεταξύ συζύγων για θέματα περιουσιακών σχέσεων κατόπιν διαζυγίου, η οποία ασκήθηκε στην Ελλάδα πριν την 29/01/2019 και η απόφαση εκδόθηκε μετά την 29/01/2019, αν η διεθνής δικαιοδοσία θεμελιώθηκε λ.χ. στην συνήθη διαμονή των συζύγων⁶³, τότε η απόφαση θα αναγνωριστεί και θα εκτελεστεί σύμφωνα με τις διατάξεις των Κανονισμών. Κατά την άποψη του γράφοντος, παρά το ότι το γράμμα του νόμου αναφέρει ρητά τον όρο «αγωγή», η ρύθμιση αυτή θα μπορούσε να βρει εφαρμογής και στις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων που υποβλήθηκαν πριν την 29/01/2019 και η απόφαση επ' αυτών εξεδόθη μετά την ημερομηνία αυτή, κάτι που περιφρουρεί την αποτελεσματικότερη προσωρινή προστασία των προσώπων. Αν αποκλείσουμε από την ρύθμιση τις περιπτώσεις των ασφαλιστικών μέτρων, τότε στην περίπτωση αυτή η απόφαση επ' αυτών θα πρέπει να αναγνωριστεί και να εκτελεστεί σύμφωνα με τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ενώ η απόφαση επί αγωγής σε μια τέτοια περίπτωση σύμφωνα με τους Κανονισμούς. Αυτό, όμως, συνιστά αδικαιολόγητη επιβάρυνση του

⁵⁹ Μακρίδου, ό.π., σελ. 479.

⁶⁰ Άρθρο 69 παρ. 3 Κανονισμού 2016/1103.

⁶¹ Άρθρο 69 παρ. 3 Κανονισμού 2016/1104.

⁶² Άρθρο 69 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104: «Εάν η αγωγή ασκήθηκε στο κράτος προέλευσης πριν τις 29 Ιανουαρίου 2019, οι αποφάσεις που εκδίδονται μετά την εν λόγω ημερομηνία αναγνωρίζονται και εκτελούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του κεφαλαίου IV, εφόσον οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που εφαρμόστηκαν είναι σύμφωνοι με αυτούς που προβλέπονται από τις διατάξεις του κεφαλαίου II.».

⁶³ Σημειωτέον ότι το άρθρο 5 παρ. 1 παραπέμπει στους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας του Κανονισμού 2201/2003, και πλέον λόγω κατάργησης αυτού στις ρυθμίσεις του Κανονισμού 2019/1111. Και στους δύο Κανονισμούς προβλέπεται ως βάση διεθνούς δικαιοδοσίας για το διαζύγιο η συνήθης διαμονή των συζύγων.

δικαιούχου και αδικαιολόγητο περιορισμό του δικαιώματος της προσωρινής δικαστικής προστασίας του. Έτσι, απόφαση ασφαλιστικών μέτρων που προηγουμένως δεν θα μπορούσε να αναγνωριστεί στα λοιπά κράτη μέλη, πλέον αναγνωρίζεται και εκτελείται σύμφωνα με τις προβλέψεις του Κανονισμού, εάν συντρέχει κάποια από τις δικαιοδοτικές βάσεις αυτού. Στον αντίποδα, εάν καλύπτεται ο δικαιοδοτικός σύνδεσμος του άρθρου 19, ήτοι η δωσιδικία του τόπου εκτέλεσης των ασφαλιστικών μέτρων, η απόφαση δεν αναγνωρίζεται αυτομάτως στα λοιπά κράτη μέλη και θα μπορεί να εκτελεστεί μόνο στο κράτος μέλος στο οποίο ανήκει το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση, δεν θα έχει, δηλαδή, υπερεδαφική εμβέλεια. Έτσι, μία απόφαση ασφαλιστικών μέτρων που προηγουμένως θα μπορούσε να εκτελεστεί και σε άλλα κράτη μέλη, τώρα θα περιοριστεί η εκτέλεσή της μόνο στο κράτος μέλος έκδοσης.

Αναφορικά με την κατά τόπον αρμοδιότητα, οι δύο αυτοί Κανονισμοί εφαρμόζονται στα κράτη μέλη που συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων επί περιουσιακών σχέσεων διεθνών ζευγαριών, που καλύπτει ζητήματα γαμικών περιουσιακών σχέσεων και περιουσιακών συνεπειών καταχωρισμένων συμβιώσεων, όπως η ενισχυμένη αυτή συνεργασία εγκρίθηκε με την απόφαση (ΕΕ) 2016/954⁶⁴, ήτοι στα ακόλουθα κράτη: το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Γαλλία, η Κροατία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία, η Φινλανδία, την Σουηδία και την Κύπρο⁶⁵. Αναφορικά με τα μη συμμετέχοντα κράτη μέλη, ήτοι την Δανία, την Ιρλανδία, την Λετονία, την Λιθουανία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Ρουμανία και την Σλοβακία, αυτά θεωρούνται ως προς τις ρυθμίσεις του Κανονισμού τρίτα κράτη, τα οποία θα συνεχίσουν να εφαρμόζουν κατά την εκδίκαση των περιουσιακών διαφορών τα εθνικά δικονομικά τους δίκαια για τα ζητήματα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης των αποφάσεων⁶⁶.

Ως προς το καθ' ύλην πεδίο των δύο Κανονισμών, αναφερόμαστε πρώτα στον Κανονισμό 2016/1103, ο οποίος εφαρμόζεται στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων και όχι στις υποχρεώσεις διατροφής για τις οποίες εφαρμόζεται ο

⁶⁴ Άρθρο 70 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁶⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 11 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁶⁶ Μακρίδου, ό.π., σελ. 479.

Κανονισμός 4/2009. Έτσι, στο πεδίο του Κανονισμού 2016/1103 θα υπάγονται διαφορές για τις οποίες η καταβολή του ποσού θα θεωρείται ότι δεν έχει υποστηρικτικό σκοπό, δεν κατατείνει στην ικανοποίηση βασικών αναγκών του αιτούντος, αλλά έχει αναδιανεμητικό και επανορθωτικό σκοπό και οδηγεί στην διανομή της περιουσίας μεταξύ των συζύγων⁶⁷. Θα πρέπει βέβαια να υπάγονται και στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού και όσες διαφορές δεν μπορούσαν να υπαχθούν στις διατάξεις του Κανονισμού 1215/2012 διότι αφορούσαν περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, όπως λ.χ. η ρευστοποίηση, κατόπιν διαζυγίου, κινητού κτηθέντος κατά την διάρκεια του γάμου⁶⁸. Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής είναι αρκετά ευρύ, ώστε να καλύπτει όλα τα νομικά ζητήματα που άπτονται των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων, σε σχέση τόσο με την καθημερινή διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων τους, όσο και με την εκκαθάριση του καθεστώτος περιουσιακών σχέσεων, η οποία περιέρχεται κυρίως λόγω χωρισμού του ζεύγους ή θανάτου ενός εκ των μελών του⁶⁹. Περαιτέρω, καλύπτει όχι μόνο τις περιουσιακές σχέσεις μεταξύ των μελών του ζευγαριού αλλά και τις σχέσεις του ζευγαριού με τους τρίτους⁷⁰. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, λοιπόν, ο όρος «περιουσιακές σχέσεις των συζύγων» θα πρέπει να ερμηνεύεται αυτόνομα και να περιλαμβάνει όχι μόνο κανόνες από τους οποίους δεν μπορούν να παρεκκλίνουν οι σύζυγοι, αλλά και προαιρετικούς κανόνες τους οποίους μπορεί να συμφωνήσουν οι σύζυγοι σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο, καθώς και τυποποιημένους κανόνες του εφαρμοστέου δικαίου. Δεν περιλαμβάνει μόνο ρυθμίσεις περιουσιακών σχέσεων που προβλέπονται ειδικά και αποκλειστικά σε ορισμένα εθνικά νομικά συστήματα στην περίπτωση γάμου αλλά και περιουσιακές σχέσεις, μεταξύ των συζύγων και στις σχέσεις τους με τρίτους, οι οποίες δημιουργούνται άμεσα από τη γαμική σχέση ή τη λύση της⁷¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 αυτού, δεν εμπίπτουν στο πεδίου εφαρμογής του τα ακόλουθα: α) η δικαιοπρακτική ικανότητα των συζύγων⁷². β) η ύπαρξη, η εγκυρότητα ή η αναγνώριση ενός γάμου· γ) οι υποχρεώσεις διατροφής· δ) η

⁶⁷ ΑΠ 662/2020, Lex & Forum 2021, σελ. 139 επ., παρατηρήσεις Άνθιμου, σελ. 148 επ.

⁶⁸ ΔΕΕ, 14/06/2017, Todor Iliev, C-67/17.

⁶⁹ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 33.

⁷⁰ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 33.

⁷¹ Αιτιολογική σκέψη 18 Κανονισμού 2016/1103.

⁷² Βλ. όμως αιτιολογική σκέψη 20 Κανονισμού 2016/1103: «...η εξαίρεση αυτή δεν θα πρέπει να καλύπτει τις ειδικές εξουσίες και τα ειδικά δικαιώματα είτε ενός των συζύγων είτε αμφοτέρων των συζύγων όσον αφορά τα περιουσιακά αγαθά, είτε μεταξύ τους είτε σε σχέση με τρίτους, δεδομένου ότι οι ανωτέρω εξουσίες και δικαιώματα θα πρέπει να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού.».

κληρονομική διαδοχή ενός αποθανόντος συζύγου· ε) η κοινωνική ασφάλιση· στ) το δικαίωμα μεταβίβασης ή προσαρμογής μεταξύ συζύγων, στην περίπτωση διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου, συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων λόγω γήρατος ή αναπηρίας τα οποία αποκτούνται κατά τη διάρκεια του γάμου και τα οποία δεν έχουν παράγει συνταξιοδοτικά έσοδα κατά τη διάρκεια του γάμου· ζ) η φύση εμπράγματων δικαιωμάτων επί περιουσιακών αγαθών· και η) οιαδήποτε καταχώριση σε μητρώο δικαιωμάτων επί ακίνητης ή κινητής περιουσίας, περιλαμβανομένων των νομικών απαιτήσεων της καταχώρισης, και τα αποτελέσματα της καταχώρισης ή της μη καταχώρισης αυτών των δικαιωμάτων σε μητρώο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο Κανονισμός 2016/1103 δεν καλύπτει την έννοια του «γάμου», η οποία ορίζεται από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών⁷³. Ωστόσο, δεν πρέπει να επικροτείται η άρνηση εκτέλεσης μίας απόφασης εφόσον η άρνηση θα ήταν αντίθετη προς τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Χάρτης»), και ιδίως προς το άρθρο 21 του Χάρτη για την απαγόρευση των διακρίσεων, ούτε να παραβιάζει την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της ΕΕ⁷⁴. Εξάλλου, όπως ρητά επισημαίνεται στην αιτιολογική σκέψη 64 του Κανονισμού, η αναγνώριση και η εκτέλεση μιας απόφασης που αφορά τις περιουσιακές σχέσεις συζύγων δυνάμει του παρόντος κανονισμού δεν πρέπει κατ' ουδέναν τρόπο να υποδηλώνουν την αναγνώριση του γάμου στον οποίο βασίζονται οι περιουσιακές σχέσεις των συζύγων για τις οποίες εκδόθηκε η απόφαση⁷⁵. Για παράδειγμα, δεν επιβάλλεται στο κράτος μέλος να προβλέψει τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου, αλλά υποχρεούται απλώς να αναγνωρίζει τον γάμο αυτό που έχει συναφθεί εντός άλλου κράτους μέλος, αποκλειστικά ώστε να καθίσταται δυνατή η άσκηση των δικαιωμάτων που τα άτομα αυτά αντλούν από το ευρωπαϊκό δίκαιο⁷⁶.

Αντίστοιχα, και οι ρυθμίσεις του Κανονισμού 2016/1104 εφαρμόζονται στις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συντρόφων και έναντι τρίτων, ήτοι των ζευγαριών που δεν έχουν συνάψει γάμο, αλλά η συμβίωσή τους έχει επισημοποιηθεί με την καταχώρισή της ενώπιον δημόσιας αρχής. Με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται

⁷³ Αιτιολογική σκέψη 17 Κανονισμού 2016/1103.

⁷⁴ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 130.

⁷⁵ Αντίστοιχη ρύθμιση υπάρχει και για τον Κανονισμό 2016/1104, στην αιτιολογική σκέψη 63 αυτού, αναφορικά με την αναγνώριση της σχέσης της καταχωρισμένης συμβίωσης.

⁷⁶ ΔΕΕ, 05/06/2018, Relu Adrian Coman, C-673/16.

η ασφάλεια δικαίου για τις περιπτώσεις αυτών των ζευγαριών⁷⁷, πάντως χωρίς ο Κανονισμός να παρεκκλίνει τελολογικά από τον Κανονισμό 2016/1103. Το επιπρόσθετο πεδίο προστασίας έγκειται στο ότι η αντιμετώπιση των μορφών συμβίωσης πέραν του γάμου διαφέρει στη νομοθεσία των κρατών μελών, και επιβάλλεται διάκριση μεταξύ των ζευγαριών των οποίων η συμβίωση έχει επισημοποιηθεί με την καταχώρισή της ενώπιον δημόσιας αρχής και των ζευγαριών που συζούν σε ανεπίσημη ελεύθερη ένωση. Αν και σε ορισμένα κράτη μέλη υπάρχουν νομοθετικές ρυθμίσεις για τα ζευγάρια αυτής της τελευταίας κατηγορίας, πρέπει να διακρίνονται από τις σχέσεις καταχωρισμένης συμβίωσης, των οποίων ο επίσημος χαρακτήρας επιτρέπει τη συνεκτίμηση των ιδιαιτεροτήτων τους και τον καθορισμό των κανόνων που τις διέπουν, στο πλαίσιο νομικής πράξης της Ένωσης. Για να διευκολυνθεί η απρόσκοπτη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, ενδείκνυται να εξαλειφθούν τα εμπόδια για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων που έχουν καταχωρίσει τη μεταξύ τους συμβίωση, ιδίως δε οι δυσκολίες που τα ζευγάρια αυτά συναντούν κατά τη διαχείριση ή τη διανομή της περιουσίας τους⁷⁸. Από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2016/1104 εξαιρείται ό,τι εξαιρείται και από το πεδίο του Κανονισμού 2016/1103⁷⁹. Τέλος, επισημαίνεται ότι η έννοια της «καταχωρισμένης συμβίωσης» θα πρέπει εδώ να οριστεί μόνο σε σχέση με τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού. Το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας αυτής θα πρέπει να εξακολουθήσει οριζόμενο από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών⁸⁰. Κατά τα λοιπά, ισχύουν όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για τον Κανονισμό 2016/1103.

III. ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΝΑ ΔΙΑΤΑΞΟΥΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

III.1. Εισαγωγικά

Οι Κανονισμοί και εν γένει η ευρωπαϊκή έννομη τάξη αναγνωρίζει σαφή προτεραιότητα προς λήψη ασφαλιστικών μέτρων στα δικαστήρια της κύριας δίκης.

⁷⁷ Αιτιολογική σκέψη 15 Κανονισμού 2016/1104.

⁷⁸ Αιτιολογική σκέψη 16 Κανονισμού 2016/1104.

⁷⁹ Βλ. άρθρο 1 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1104.

⁸⁰ Αιτιολογική σκέψη 17 Κανονισμού 2016/1104.

Ήδη το ΔΕΚ⁸¹ έχει αποφανθεί ότι δικαστήριο κράτους μέλους της ΕΕ που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία μίας υποθέσεως, έχει επίσης άνευ ετέρου δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων, και μάλιστα χωρίς άλλες πρόσθετες διατυπώσεις. Η δυνατότητα αυτή είναι αναπόφευκτη λόγω του παρακολουθηματικού χαρακτήρα των ασφαλιστικών μέτρων έναντι της δίκης για την κύρια υπόθεση. Ακόμη, επιδοκιμάζεται η διεθνής αυτή δικαιοδοσία προς λήψη ασφαλιστικών μέτρων ακόμα κι όταν το δικαστήριο κατά το εσωτερικό του δίκαιο δεν έχει εξουσία για την λήψη αυτών⁸², ενώ δεν διαδραματίζει κανέναν ρόλο η τοπική αρμοδιότητα. Το καίριο είναι ότι οι αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων που εκδίδονται από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς έχουν υπερεδαφική εμβέλεια, και δη αναγνωρίζονται και εκτελούνται σε όλα τα κράτη μέλη.

Η συνδρομή της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου της κύριας δίκης κρίνεται πάντοτε από το δικαστήριο, στο οποίο έχει υποβληθεί η αίτηση των ασφαλιστικών μέτρων. Η εκκρεμοδικία της κύριας αγωγής σε δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δεν θεμελιώνει διεθνή δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων⁸³. Ωστόσο, αν το δικαστήριο που επιλήφθηκε της κύριας αγωγής δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, όμως αυτή θεμελιώθηκε λόγω σιωπηρής παρεκτάσεως, όπως θα δούμε κατωτέρω, εντεύθεν θεμελιώνεται και διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων. Σημειωτέον, αυτό θα συμβεί μόνο εφόσον πληρούνται οι όροι για την σιωπηρή παρέκταση, και όχι εάν ο καθ' ου συμμετάσχει στην διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων και δεν αντιλέξει. Στην περίπτωση αυτή, διεθνής δικαιοδοσία δεν θεμελιώνεται ούτε για την κύρια αγωγή ούτε για την αίτηση των ασφαλιστικών μέτρων⁸⁴. Τέλος, το δικαστήριο της κύριας δίκης έχει την δυνατότητα να διατάσσει, όχι όμως και να ανακαλεί ή να μεταρρυθμίζει ασφαλιστικά μέτρα που έχουν ληφθεί από δικαστήρια άλλου κράτους μέλους.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η παραπομπή της διαφοράς σε διαιτησία δεν αποκλείει την δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων και κατ' επέκταση ούτε και την διεθνή δικαιοδοσία προς λήψη αυτών. Εφόσον, όμως, δεν υπάρχει δικαστήριο κύριας δίκης, η διεθνής δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων εν

⁸¹ ΔΕΚ, 17/11/1998, Van Uden, ό.π., σκέψη 19.

⁸² Έτσι Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 505.

⁸³ Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Κράνης), Ερμηνεία ΚΠολΔ, Ασφαλιστικά μέτρα - Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας - Διαιτησία, 2η έκδ. Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, άρθρο 683 αρ. 6.

⁸⁴ Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 506.

προκειμένω θα μπορούσε να θεμελιωθεί στις προβλέψεις του εκάστοτε εθνικού δικαίου ή και στην (πλασματική) διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου της κύριας δίκης, ήτοι του δικαστηρίου που θα είχε διεθνή δικαιοδοσία για την κύρια διαφορά αν αυτή δεν είχε υπαχθεί σε διαιτησία⁸⁵.

Για τους λόγους αυτούς καθίσταται αναγκαίο για την εκπόνηση της παρούσας να εξετάσουμε τους δικαιοδοτικούς συνδέσμους των Κανονισμών του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου.

III.2. Κανονισμός 2019/1111

III.2.1. Διεθνής Δικαιοδοσία σύμφωνα με τον Κανονισμό 2019/1111

Τόσο στον νέο Κανονισμό 2019/1111, όσο και στον προϋχούσαντα Κανονισμό 2201/2003⁸⁶, προβλέπονται επτά υπαλλακτικές, χωρίς ιεράρχηση μεταξύ τους⁸⁷, αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας αναφορικά με τα διαζύγια, τους δικαστικούς χωρισμούς και τις ακυρώσεις γάμων με διασυνοριακό χαρακτήρα. Το *numerus clausus* των ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών βάσεων ισχύει διαχρονικά πλήρως και, όπως θα επισημάνουμε και κατωτέρω, οι σύνδεσμοι αυτοί υπερτερούν έναντι των υπέρμετρων δικαιοδοτικών βάσεων των εθνικών δικαίων. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο του Κανονισμού 2019/1111: «Δικαιοδοσία για θέματα διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού και ακύρωσης γάμου έχουν τα δικαστήρια του κράτους – μέλους: α) στο έδαφος του οποίου ευρίσκεται: i) η συνήθης διαμονή των συζύγων, ii) η τελευταία συνήθης διαμονή των συζύγων εφόσον ένας εκ των συζύγων έχουν ακόμα αυτήν την διαμονή, iii) η συνήθης διαμονή του εναγομένου, iv) σε περίπτωση κοινής αιτήσεως, η συνήθης διαμονή του ενός ή του άλλου συζύγου, v) η συνήθης διαμονή του ενάγοντος εάν είχε αυτή τη διαμονή επί τουλάχιστον ένα χρόνο αμέσως πριν από την άσκηση της αγωγής, ή vi) η συνήθης διαμονή του ενάγοντος εάν είχε αυτή τη διαμονή επί τουλάχιστον έξι μήνες αμέσως πριν από την άσκηση της αγωγής και αν είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους, ή β) της ιθαγένειας των δύο συζύγων.». Ευλόγως παρατηρείται ότι υφίσταται μία ελαστικότητα αναφορικά με την θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων ενώπιον των οποίων άγονται διαφορές σχετικά με διαζύγια, δικαστικούς χωρισμούς και ακυρώσεις γάμων διασυνοριακού

⁸⁵ Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 507-508.

⁸⁶ Σημειωτέον ότι οι διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού εξακολουθούν να εφαρμόζονται για τις αγωγές οι οποίες ασκήθηκαν πριν την ισχύ του νέου Κανονισμού, ήτοι πριν την 1^η Αυγούστου 2022.

⁸⁷ ΔΕΕ, 16.07.2009, Lazlo Hadadi, C-168/08, σκέψεις 48, 49 και 54.

χαρακτήρα, κάτι που ανταποκρίνεται στην κινητικότητα των προσώπων στα πλαίσια της ΕΕ. Σε κάθε περίπτωση, όμως, διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων του συζύγου που φεύγει από την χώρα της κοινής συνήθους διαμονής, ενώ απαιτείται πάντοτε το στοιχείο του πραγματικού συνδέσμου μεταξύ του ενάγοντος και του κράτους μέλους που ασκεί την δικαιοδοσία⁸⁸.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο εν λόγω άρθρο 3 προβλέπεται και η θεμελίωση δικαιοδοσίας στο «forum actoris» με τις δικαιοδοτικές βάσεις 3α περ. v) και vi) και την δικαιοδοτική βάση 3β του ως άνω άρθρου. Με τον τρόπο αυτό θεμελιώνεται διεθνής δικαιοδοσία στα δικαστήρια του τόπου διαμονής του ενάγοντος. Ωστόσο, λεκτέον ότι ο ενάγων που επικαλείται την δικαιοδοτική βάση των περιπτώσεων v) και vi) του άρθρου 3^α, δεν μπορεί να είναι τρίτο πρόσωπο μη σύζυγος, ακόμα κι αν έχει έννομο συμφέρον για την ακύρωση του γάμου⁸⁹. Όπως έχει επισημάνει και το ΔΕΕ, ο τρίτος δεσμεύεται από τους κανόνες δικαιοδοσίας που έχουν θεσπιστεί υπέρ των συζύγων, το «forum actoris» υπέρ των συζύγων δεν περιλαμβάνει άλλα πρόσωπα εκτός από τους συζύγους⁹⁰. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις δύο ως άνω περιπτώσεις υπάρχει διαφοροποίηση ως προς το ελάχιστο της συνήθους διαμονής του ενάγοντος στο κράτος μέλος που ασκεί την αγωγή, ανάλογα με το αντικειμενικό στοιχείο της ιθαγένειας (ένα έτος στην περίπτωση v) και έξι μήνες στην περίπτωση vi)), κάτι το οποίο εγείρει προβληματισμό για το εάν είναι συμβατό με την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας και για το εάν με την πρόβλεψη αυτή θίγεται η ασφάλεια δικαίου. Το ΔΕΕ έχει λάβει θέση ως προς αυτό το ζήτημα και τάσσεται υπέρ του ότι το κριτήριο της ιθαγένειας δεν συνιστά διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας ούτε και θίγει την ασφάλεια δικαίου. Συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε από το ΔΕΕ ότι δεν δημιουργείται κίνδυνος της ανάγκης για προβλεψιμότητα, που απορρέει από την ανάγκη της ασφάλειας του δικαίου, διότι από την στιγμή που ένας σύζυγος, λόγω συζυγικής κρίσης, εγκαταλείπει τον τόπο συνήθους διαμονής του ζεύγους και επιστρέφει στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου είναι υπήκοος προκειμένου να μεταφέρει εκεί την συνήθη διαμονή του, ο έτερος σύζυγος δύναται να αναμένει ότι τυχόν αγωγή για την

⁸⁸ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 30.

⁸⁹ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 30.

⁹⁰ ΔΕΕ, 13.10.2016, Edyta Mikolajczyk, C-294/15.

λύση του συζυγικού δεσμού θα ασκηθεί ενώπιον των δικαστηρίων του εν λόγω κράτους μέλους⁹¹.

Άλλες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας για τα υποθέσεις διαζυγίων, δικαστικού χωρισμού και ακύρωσης γάμου εμπεριέχονται στα άρθρα 4 και 5. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 4 προβλέπεται η δωσιδικία της ανταγωγής και, σύμφωνα με την ρύθμιση του άρθρου, το δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η διαδικασία βάσει του άρθρου 3 είναι αρμόδιο και για την ανταγωγή, στο μέτρο που η εν λόγω ανταγωγή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2019/1111, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 5 «Με την επιφύλαξη του άρθρου 3, το δικαστήριο του κράτους – μέλους το οποίο εξέδωσε απόφαση δικαστικού χωρισμού είναι επίσης αρμόδιο για να μετατρέψει τον εν λόγω δικαστικό χωρισμό σε διαζύγιο, εφόσον το προβλέπει το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους». Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ρύθμιση του άρθρου 6 το οποίο θεσπίζει επικουρικές βάσεις δικαιοδοσίας παραπέμποντας στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο κάθε κράτους μέλους. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου «Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, εφόσον κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 3, 4 ή 5, η δικαιοδοσία ρυθμίζεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο αυτού του κράτους». Και υπό το φως του νέου Κανονισμού, λοιπόν, οι διατάξεις για τις ευρωπαϊκές συντρέχουσες μεταξύ τους δωσιδικίες εφαρμόζονται κατ' αποκλειστικό τρόπο⁹² και κατ' αρχήν αποκλείουν τις διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου⁹³. Περαιτέρω, η πρόβλεψη αυτή ισχύει υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 2 και μάλιστα θα λέγαμε αποτελεί *conditio sine qua non* της εφαρμογής της⁹⁴, σύμφωνα με την οποία: «Σύζυγος που έχει την διαμονή του στο έδαφος κράτους μέλους, ή είναι υπήκοος κράτους μέλους, μπορεί να εναχθεί

⁹¹ ΔΕΕ, 10.02.2022, ΟΕ κατά VY, C-522/20, σκέψη 26, ΝοΒ 2022, σελ. 459.

⁹² Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυννοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 35. Για Κανονισμό 2201/2003, βλ. Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (-Αρβανιτάκης), ΕρμΚΕΚ (1) – ΚανΒρΠα, άρθρ. 3, αρ. 14 και άρθρ. 6, αρ. 2.

⁹³ Για την δυνατότητα, λοιπόν, επίκλησης του υπέρμετρου εθνικού δικαιοδοτικού συνδέσμου που προβλέπει το άρθρο 601 ΚΠολΔ θα πρέπει αφενός να μην έχει κανένα δικαστήριο δικαιοδοσία σύμφωνα με τις βάσεις του Κανονισμού 2019/1111 και αφετέρου ο σύζυγος να μην έχει συνήθη διαμονή ή να μην είναι υπήκοος κράτους μέλους. Για την πληρότητα της αναφοράς, σύμφωνα με το άρθρο 601 ΚΠολΔ: «1. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία να εκδικάζουν τις διαφορές του άρθρου 592 αριθμ. 1, αν ο ένας από τους συζύγους είναι Έλληνας, και αν ακόμη δεν έχει ούτε είχε κατοικία ή διαμονή στην Ελλάδα ή αν ήταν κατά την τέλεση του γάμου Έλληνας και απέβαλε λόγω του γάμου την ελληνική ιθαγένεια. 2. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία να εκδικάζουν τις διαφορές που αναφέρονται στο άρθρο 592 αρ. 2, αν ο πατέρας ή η μητέρα ή το τέκνο είναι Έλληνας και αν ακόμη δεν έχουν ούτε είχαν κατοικία ή διαμονή στην Ελλάδα. 3. Αν δεν υπάρχει δικαστήριο κατά τόπον αρμόδιο για να δικάσει τις διαφορές που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2, αρμόδια είναι τα δικαστήρια της πρωτεύουσας του κράτους.».

⁹⁴ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυννοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 35.

σε άλλο κράτος μέλος μόνον δυνάμει των άρθρων 3, 4 και 5». Όπως επισήμανε και το ΔΕΕ σε υπόθεση που ήχθη ενώπιόν του, εάν οι σύζυγοι έχουν συνήθη διαμονή εκτός της ΕΕ και έχουν μεταξύ τους διαφορετική ιθαγένεια, ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους που είναι πολίτης, σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας του εν λόγω κράτους μέλους⁹⁵. Διαφορετικά, θα υφίστατο *forum actoris* της ενάγουσας, άνευ όμως του συνδέσμου της συνήθους διαμονής της ενάγουσας, γεγονός ανεπίτρεπτο⁹⁶. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει ο έλληνας δικαστής να εξετάσει και αν στοιχειοθετείται βάση δικαιοδοσίας στην ελληνική επικράτεια και αν στοιχειοθετείται βάση του Κανονισμού δικαιοδοσία δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους, διότι, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, εφόσον ενεργοποιείται κάποιος ευρωπαϊκός δικαιοδοτικός σύνδεσμος, ο Κανονισμός 2019/1111 εφαρμόζεται ακόμη κι αν και οι δύο διάδικοι είναι υπήκοοι κρατών εκτός ΕΕ ή ο εναγόμενος έχει την συνήθη διαμονή του εκτός ΕΕ⁹⁷.

Τέλος, σημαντικό να επισημάνουμε είναι ότι αν ενεργοποιείται η δικαιοδοτική βάση του άρθρου 3β, ήτοι η ιθαγένεια των δύο συζύγων, τότε η τοπική αρμοδιότητα καθ' εαυτή καθορίζεται από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους μέλους. Στην ελληνική έννομη τάξη, αρμόδια θα είναι τα δικαστήρια της πρωτεύουσας του κράτους σύμφωνα με το άρθρο 601 παρ. 3 ΚΠολΔ.

Αναφορικά με τις υποθέσεις της γονικής μέριμνας, όπως μαρτυρεί και το άρθρο 7 του Κανονισμού 2019/1111, η βάση της δικαιοδοσίας καθορίζεται σύμφωνα με την «συνήθη διαμονή» του παιδιού κατά τον χρόνο που επιλαμβάνεται το δικαστήριο. Προάγεται το στοιχείο της εγγύτητας και η εν λόγω δικαιοδοτική βάση είναι αποκλειστική και, όπως έχει επισημανθεί⁹⁸, λειτουργεί πρωτίστως με αντικειμενικά κριτήρια λαμβανομένων υπόψη όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε περίπτωσης. Το ΔΕΕ μέσω των αποφάσεών του έχει θέσει ορισμένα κριτήρια για τον

⁹⁵ ΔΕΕ, 01.08.2022, ΜΡΑ, C-501/20, όπου δύο σύζυγοι που υπηρετούν ως υπάλληλοι της ΕΕ στο Τόγκο, εκ των οποίων η ενάγουσα Ισπανίδα υπήκοος και ο εναγόμενος Πορτογάλος πολίτης. Το ΔΕΕ απεφάνθη ότι ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί αποκλειστικά ενώπιον των δικαστηρίων της Πορτογαλίας και όχι ενώπιον των ισπανικών.

⁹⁶ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 36 και σκέψη 43 του Γενικού Εισαγγελέα Szpunar στην ΔΕΕ, 01.08.2022, ΜΡΑ, C-501/20.

⁹⁷ Έτσι Ποδημάτα Ε., Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας στις οικογενειακές διαφορές κατά τα άρθρ. 601, 605 ΚΠολΔ σε σχέση με τους Ευρωπαϊκούς Κανονισμούς (ΕΚ) 2201/2003 και (ΕΚ) 2019/1111, *Lex & Forum*, Εθνικός και Υπερεθνικός Δικαιικός Χώρος, 2022, σελ. 271 και 284.

⁹⁸ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 38.

καθορισμό της δικαιοδοτικής αυτής βάσεως, για την οποία, όπως προκύπτει από την νομολογία του δικαστηρίου αυτού και από τη νομολογία των ημεδαπών δικαστηρίων, δεν λαμβάνονται υπόψη ως εγγενή στοιχεία η βούληση των γονέων, η αλλοδαπή ιθαγένεια των γονέων⁹⁹, η πρότερη της συνάψεως του γάμου διαμονή της μητέρας στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που επιλαμβάνεται αιτήσεως για την γονική μέριμνα¹⁰⁰, και η τυχόν έλλειψη γάμου, εφόσον το τέκνο έχει αναγνωριστεί εκούσια ή δικαστικά¹⁰¹. Αντιθέτως, για τον προσδιορισμό του ευρωπαϊκού αυτού του δικαιοδοτικού συνδέσμου, ήτοι του τύπου «που βρίσκεται στην πράξη το κέντρο ζωής» του παιδιού και το οποίο αντιστοιχεί «στον τόπο στον οποίο το παιδί έχει ενσωματωθεί σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον¹⁰²» λαμβάνονται υπόψη αντικειμενικές γεωγραφικές εκτιμήσεις, ήτοι η σταθερή παρουσία του παιδιού σ' ένα κράτος μέλος και η διάρκειά της¹⁰³. Δεν είναι, λοιπόν, ιδιαίτερα καθοριστικό για την εύρεση του δικαιοδοτικού συνδέσμου το *animus* για μετεγκατάσταση ενός ή και των δύο γονέων ή η δευτερεύουσα διαμονή στο κράτος καταγωγής ενός γονέα κατά τις εορτές και τις διακοπές. Αυτά συνιστούν, θα λέγαμε, προσωρινή και ευκαιριακή διαμονή, η οποία υποχωρεί έναντι διαρκούς διαμονής μεγαλύτερης διάρκειας η οποία υποδεικνύει σταθερότητα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η ηλικία του παιδιού και η σχέση με τον γονέα¹⁰⁴.

Ειδική περίπτωση συνιστά η δικαιοδοτική βάση του άρθρου 9 του Κανονισμού 2019/1111 αναφορικά με τις περιπτώσεις της παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού αποκλειστικά εντός της ΕΕ και όχι σε τρίτο κράτος¹⁰⁵,

⁹⁹ ΜΠρΘεσ 95/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁰⁰ ΔΕΕ, 01.08.2022, ΜΡΑ, C-501/20.

¹⁰¹ ΜΠρΚορ 1/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁰² ΔΕΕ, 22.12.2010, Mercredi, C-497/10.

¹⁰³ ΔΕΕ, 28/06/2018, HR, C-512/17.

¹⁰⁴ Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η ΔΕΕ, 22.12.2010, Mercredi, C-497/10. Στην υπόθεση αυτή το παιδί ήταν βρέφος μόλις δύο μηνών και κατά την ημερομηνία της υποβολής της αίτησης η μητέρα και το βρέφος διέμεναν μόλις λίγες ημέρες στην νήσο Reunion της Γαλλίας, αφού είχαν εγκαταλήψει το Ηνωμένο Βασίλειο. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι το περιβάλλον του παιδιού είναι ένα οικογενειακό περιβάλλον που καθορίζεται από το πρόσωπο ή τα πρόσωπα με τα οποία ζει το παιδί, τα οποία επιμελούνται αυτού και το φροντίζουν. Τότε εντάσσεται κατ' ανάγκη στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του κύκλου από τον οποίο εξαρτάται. Συνεπώς, οσάκις το βρέφος τελεί υπό την μέριμνα της μητέρας του, πρέπει να εκτιμάται και η ενσωμάτωση της μητέρας στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.

¹⁰⁵ Για την παράνομη μετακίνηση παιδιού σε τρίτο κράτος εκτός της ΕΕ ισχύουν η Σύμβαση της Χάγης του 1980 και η Σύμβαση της Χάγης του 1996. Σύμφωνα δε με το άρθρο 7 της Σύμβασης της Χάγης του 1996: «1. Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης, οι αρχές του συμβαλλομένου κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του διατηρούν τη διεθνή δικαιοδοσία τους έως ότου το παιδί αποκτήσει συνήθη διαμονή σε άλλο κράτος και: α) κάθε πρόσωπο, ίδρυμα ή άλλος οργανισμός, που έχει την επιμέλεια, συναινέσει στη μετακίνηση ή κατακράτηση, ή β) το παιδί διέμενε σε αυτό το άλλο κράτος για χρονικό διάστημα

σύμφωνα με την οποία διατηρείται η σημαντική δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε την συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση, ώστε να μην προσπορίσει δικονομικό πλεονέκτημα ο δράστης της παράνομης πράξης¹⁰⁶. Σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 9: «Με την επιφύλαξη του άρθρου 10, στην περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του διατηρούν τη δικαιοδοσία τους έως ότου το παιδί έχει αποκτήσει συνήθη διαμονή¹⁰⁷ σε άλλο κράτος μέλος, και: α) κάθε πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας έχει συγκατατεθεί στη μετακίνηση ή κατακράτηση, ή β) το παιδί έχει διαμείνει σε αυτό το άλλο κράτος μέλος για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους αφότου το πρόσωπο, το ίδρυμα ή οιαδήποτε άλλη οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί και το παιδί έχει ενταχθεί στο νέο περιβάλλον του, συντρέχει δε τουλάχιστον μια από τις παρακάτω προϋποθέσεις: i) εντός ενός έτους αφότου ο δικαιούχος της επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί, δεν έχει υποβληθεί αίτηση επιστροφής ενώπιον των αρμόδιων αρχών του κράτους μέλους στο οποίο έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται το παιδί· ii) έχει ανακληθεί αίτηση επιστροφής την οποία υπέβαλε ο δικαιούχος της επιμέλειας και δεν έχει υποβληθεί νέα αίτηση εντός της προθεσμίας που προβλέπεται στο σημείο i)· iii) αίτηση επιστροφής την οποία υπέβαλε ο δικαιούχος της επιμέλειας απορρίφθηκε από δικαστήριο κράτους μέλους για λόγους άλλους από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) ή το άρθρο 13 παράγραφος 2

τουλάχιστον ενός έτους από τότε που το πρόσωπο, ίδρυμα ή άλλος οργανισμός, που έχει την επιμέλεια, έλαβε ή όφειλε να έχει λάβει γνώση του τόπου στον οποίο βρισκόταν το παιδί, κανένα αίτημα για επιστροφή που τυχόν υποβλήθηκε κατά το χρονικό αυτό διάστημα δεν παραμένει ακόμη εκκρεμές και το παιδί έχει προσαρμοσθεί στο νέο του περιβάλλον. 2. Η μετακίνηση ή κατακράτηση του παιδιού θεωρείται παράνομη όταν: α) έλαβε χώρα κατά παραβίαση του δικαιώματος επιμέλειας που είχε ανατεθεί σε πρόσωπο ή ίδρυμα ή κάθε άλλον οργανισμό από κοινού ή μονομερώς, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του, και β) κατά το χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης γινόταν αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αυτού, είτε από κοινού είτε μονομερώς, ή θα γινόταν πραγματική άσκηση του αν δεν μεσολαβούσε η μετακίνηση ή η κατακράτηση. Το δικαίωμα επιμέλειας που αναφέρεται ανωτέρω υπό το στοιχείο α) μπορεί κατά κύριο λόγο να απορρέει εκ του νόμου ή από δικαστική ή διοικητική απόφαση ή από συμφωνία που παράγει έννομα αποτελέσματα σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους. 3. Εφόσον οι αρχές που μνημονεύονται στην πρώτη παράγραφο διατηρούν τη δικαιοδοσία τους, οι αρχές του συμβαλλομένου κράτους στο οποίο το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται μπορούν να λάβουν μόνον εκείνα τα επείγοντα μέτρα που είναι απαραίτητα για την προστασία του προσώπου ή της περιουσίας του παιδιού, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11».

¹⁰⁶ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1016.

¹⁰⁷ Αντί του εσφαλμένου όρου «συνήθη κατοικία» που είχε τεθεί στον Κανονισμό 2201/2003.

της σύμβασης της Χάγης του 1980 και η απόφαση αυτή δεν υπόκειται πλέον σε τακτικό ένδικο μέσο· iv) κανένα δικαστήριο δεν έχει επιληφθεί, όπως αναφέρεται στο άρθρο 29 παράγραφοι 3 και 5, στο κράτος μέλος στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του· v) τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του έχουν εκδώσει απόφαση για το δικαίωμα επιμέλειας που δεν συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού».

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι τα βασικά σημεία σε σχέση με το προϋσχύσαν άρθρο 10 του Κανονισμού 2201/2003 έχουν διατηρηθεί, ήτοι διατηρείται το αντικειμενικό στοιχείο της διαμονής του παιδιού για ένα τουλάχιστον έτος στο άλλο κράτος μέλος, το υποκειμενικό στοιχείο της ένταξης του παιδιού στο νέο περιβάλλον και το στοιχείο της ρητής ή τεκμαιρόμενης δια της απραξίας συγκατάθεσης στην μετακίνηση¹⁰⁸, αναδεικνύοντας την διαχρονική σημασία τους για τον ενωσιακό νομοθέτη. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι στην προϋπόθεση iv) συγκεκριμενοποιείται το γεγονός ότι εφόσον τα δικαστήρια της προηγούμενης συνήθους διαμονής δεν έχουν επιληφθεί της ουσίας του δικαιώματος επιμέλειας πριν την έκδοση απόφασης για την άρνηση επιστροφής του παιδιού (κατά το άρθρο 29 παρ. 3 του Κανονισμού) ή εντός τριών μηνών από την κοινοποίηση αυτής (κατά το άρθρο 29 παρ. 5 του Κανονισμού), η δικονομική αυτή απραξία σε συνδυασμό με την διαμονή του παιδιού για τουλάχιστον ένα έτος στο άλλο κράτος μέλος, με χρονικό σημείο έναρξης την γνώση, πραγματική ή τεκμαιρόμενη του τόπου όπου ευρίσκεται το παιδί, και την ένταξη του παιδιού στο νέο περιβάλλον, σηματοδοτούν την νόμιμη μεταφορά δικαιοδοσίας στο κράτος της παράνομης μετακίνησης¹⁰⁹. Τουναντίον, ελλείψει δικονομικής απραξίας και ενσωμάτωσης του παιδιού σε νέο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, η παράνομη μετακίνηση του παιδιού δεν συνεπάγεται μεταβολή όσον αφορά στην διεθνή δικαιοδοσία¹¹⁰.

Στο πλαίσιο ευρέσεως διεθνούς δικαιοδοσίας για τις υποθέσεις γονικής μέριμνας (όχι για τα διαζύγια, τους δικαστικούς χωρισμούς και τις ακυρώσεις γάμων),

¹⁰⁸ Δεληκωστόπουλος, Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, ό.π., σελ. 370.

¹⁰⁹ Δεληκωστόπουλος, Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, ό.π., σελ. 370.

¹¹⁰ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1017.

ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι ρυθμίσεις του άρθρου 10 του Κανονισμού, το οποίο αναφέρεται στην κατά παρέκταση αρμοδιότητα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο αυτό «1. Τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν αρμοδιότητα σε θέματα γονικής μέριμνας εφόσον πληρούνται οι ακόλουθοι όροι: α) το παιδί έχει στενή σχέση με αυτό το κράτος μέλος, λόγω, ιδίως, του ότι i) ένας τουλάχιστον εκ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας έχει τη συνήθη διαμονή του σε αυτό το κράτος μέλος ii) το παιδί είχε την προηγούμενη συνήθη διαμονή του σε αυτό το κράτος μέλος, ή iii) το παιδί έχει την ιθαγένεια αυτού του κράτους μέλους· β) τα μέρη, καθώς και κάθε άλλος δικαιούχος γονικής μέριμνας: i) συμφώνησαν ελεύθερα επί της αρμοδιότητας του δικαστηρίου, το αργότερο κατά τον χρόνο που επελήφθη το δικαστήριο· ή ii) δέχθηκαν ρητά την αρμοδιότητα του δικαστηρίου κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, και το δικαστήριο έχει εξασφαλίσει ότι όλα τα μέρη έχουν ενημερωθεί για το δικαίωμά τους να μην αποδεχθούν την αρμοδιότητα του δικαστηρίου· και γ) η άσκηση της αρμοδιότητας είναι προς το συμφέρον του παιδιού. 2. Η συμφωνία παρέκτασης της αρμοδιότητας δυνάμει της παραγράφου 1 στοιχείο β) είναι γραπτή και φέρει ημερομηνία και υπογραφή των ενδιαφερομένων μερών ή συμπεριλαμβάνεται στη δικογραφία σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και διαδικασία. Κάθε διαβίβαση με ηλεκτρονικό μέσο στο οποίο η συμφωνία αποτυπώνεται με μόνιμο τρόπο, είναι ισοδύναμη προς έγγραφη κατάρτιση. Τα άτομα που καθίστανται διάδικοι αφότου το δικαστήριο επελήφθη της υπόθεσης μπορούν να εκφράσουν τη συμφωνία τους αφότου επελήφθη το δικαστήριο. Ελλείψει αντίρρησης, θεωρείται ότι υφίσταται σιωπηρή αποδοχή. 3. Εκτός εάν συμφωνηθεί διαφορετικά από τα μέρη, η αρμοδιότητα που απονέμεται κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1 παύει όταν: α) η απόφαση στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας δεν υπόκειται πλέον σε τακτικό ένδικο μέσο· ή β) η διαδικασία έχει περατωθεί για άλλους λόγους. 4. Η αρμοδιότητα που ασκείται κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1 στοιχείο β) σημείο ii) είναι αποκλειστική».

Ενισχύεται, θα λέγαμε, με τον Κανονισμό 2019/1111 η σύναψη των συμφωνιών παρεκτάσεως ακόμη κι αν το παιδί δεν έχει την συνήθη διαμονή του στο εν λόγω κράτος μέλος, υπό τον όρο ότι η άσκηση της αρμοδιότητας είναι προς το συμφέρον του παιδιού¹¹¹. Το συμφέρον του παιδιού συνιστά υποκειμενικό στοιχείο θεμελίωσης αρμοδιότητας εν είδει ασφαλιστικής δικλείδας¹¹², η εξέταση του οποίου μετατρέπει εν

¹¹¹ Τίτσιας, ό.π., σελ. 322.

¹¹² Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 59.

μέρει την έρευνα του επιληφθέντος δικαστηρίου σε «γεγονός ουσίας»¹¹³. Οι συμφωνίες παρέκτασης μπορούν να συναφθούν τόσο πριν επιληφθεί το δικαστήριο όσο και μετά εφόσον στην δεύτερη περίπτωση τα μέρη¹¹⁴ αποδέχθηκαν ρητά την αρμοδιότητα του δικαστηρίου κατά την διάρκεια της διαδικασίας, και το δικαστήριο έχει εξασφαλίσει ότι τα μέρη έχουν ενημερωθεί για το δικαίωμά τους να μην αποδεχθούν την αρμοδιότητα του δικαστηρίου¹¹⁵. Και εφόσον η αποδοχή γίνει νομότυπα κατά τα ως άνω μετά την ημερομηνία που θα επιληφθεί το δικαστήριο, η αρμοδιότητά του είναι αποκλειστική (άρθρο 10 παρ. 4).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η αρχή της χρονικής προτεραιότητας του δικαστηρίου που επελήφθη πρώτο, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1, 2 και 3 του Κανονισμού 2019/1111, κάμπτεται και σύμφωνα με την παρ. 4 του εν λόγω άρθρου *«Όταν επιλαμβάνεται υπόθεσης δικαστήριο κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία δυνάμει αποδοχής της διεθνούς δικαιοδοσίας κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 10α, κάθε δικαστήριο άλλου κράτους μέλους αναστέλλει τη διαδικασία έως ότου το δικαστήριο το οποίο επελήφθη βάσει της συμφωνίας ή της αποδοχής κηρύξει εαυτό αναρμόδιο βάσει της συμφωνίας ή της αποδοχής»*, ενώ σύμφωνα με την παρ. 5 *«Όταν και στον βαθμό που το δικαστήριο διαπιστώσει ότι έχει αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία βάσει αποδοχής της αρμοδιότητας όπως αναφέρεται στο άρθρο 10, κάθε δικαστήριο άλλου κράτους μέλους κηρύσσει εαυτό αναρμόδιο υπέρ του εν λόγω δικαστηρίου»*. Η εν λόγω ρύθμιση βαδίζει στο πρότυπο της σχετικής ρύθμισης του άρθρου 25 του Κανονισμού 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Αναφορικά με την περίπτωση της παραγράφου 1 στοιχείο β) σημείο ii), θα πρέπει να υπάρξει ρητή αποδοχή, ειδάλλως δεν έχουμε παρέκταση και

¹¹³ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Οι δικονομικοί λόγοι αναίρεσης, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 129.

¹¹⁴ ΔΕΕ, 19.04.2018, Saponaro, C-565/16, στην οποία το δικαστήριο επεσήμανε ότι κάθε πρόσωπο, εκτός των γονέων, το οποίο, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, έχει την ιδιότητα του διαδίκου στην διαδικασία που κινήθηκε από τους γονείς (εν προκειμένω ο Εισαγγελέας με βάση το εθνικό δίκαιο για τις υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας), θα πρέπει να θεωρείται ως μέρος για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού και, ως εκ τούτου, η αντίθεσή του στην επιλογή του αρμοδίου δικαστηρίου από τους γονείς του παιδιού, μετά την ημερομηνία κατά την οποία ήχθη η υπόθεση ενώπιον του δικάζοντος δικαστηρίου, θα πρέπει να αποκλείει ότι η παρέκταση της δικαιοδοσίας έχει γίνει δεκτή από όλα τα μέρη.

¹¹⁵ Τίτσιας, ό.π., σελ. 323: *«Πριν ασκήσει την δικαιοδοσία του βάσει συμφωνίας εκλογής forum ή αποδοχής, το δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει κατά πόσο η εν λόγω συμφωνία ή αποδοχή βασίζεται σε τεκμηριωμένη και ελεύθερη επιλογή των διαδίκων και δεν οφείλεται στο γεγονός ότι ένας διάδικος εκμεταλλεύεται τη δυσχερή ή αδύναμη θέση του άλλου. Η αποδοχή της δικαιοδοσίας κατά την διάρκεια της διαδικασίας θα πρέπει να καταγράφεται από το δικαστήριο σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και διαδικασία»*.

επανακάμπτει η αρχή της χρονικής προτεραιότητας. Ζήτημα παρουσιάζει στην πράξη η περίπτωση της παραγράφου 1 στοιχείο β) σημείο i), όπου τα μέρη έχουν συμφωνήσει ελεύθερως την παρέκταση πριν επιληφθεί το δικαστήριο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η ελεύθερη συμφωνία θα μετουσιώνεται επιτυχώς σε από κοινού κατάθεση αιτήσεως από τους γονείς κάτι που θα συνιστά ανεπιφύλακτη αποδοχή εκ μέρους τους της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικάζοντος δικαστηρίου¹¹⁶, ώστε να κάμπτεται και εδώ η αρχή της χρονικής προτεραιότητας.

Πλην, όμως, της δικαιοδοσίας της παρέκτασης, θα πρέπει να εξετάσουμε και την κατά παραπομπή δικαιοδοσία των άρθρων 12 και 13 του νέου Κανονισμού, τα οποία και αυτά παρεκκλίνουν από το κριτήριο της συνήθους διαμονής και εφαρμόζονται μόνο για τις υποθέσεις της γονικής μέριμνας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 1: *«Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, δικαστήριο κράτους μέλους που είναι αρμόδιο ως προς την ουσία της υπόθεσης μπορεί, ύστερα από αίτηση μέρους ή αυτεπαγγέλτως, εάν κρίνει ότι δικαστήριο άλλου κράτους μέλους, με το οποίο το παιδί έχει ιδιαίτερη σχέση, θα ήταν στη συγκεκριμένη περίπτωση καταλληλότερο να εκτιμήσει το συμφέρον του παιδιού, να αναστείλει τη διαδικασία ή ένα συγκεκριμένο μέρος της και είτε: α) να καθορίσει προθεσμία εντός της οποίας ένα ή περισσότερα από τα μέρη θα πρέπει να ενημερώσουν το δικαστήριο του άλλου κράτους μέλους σχετικά με την εκκρεμή διαδικασία και τη δυνατότητα παραπομπής και να υποβάλει αίτηση ενώπιον αυτού του δικαστηρίου· είτε β) να ζητήσει από δικαστήριο άλλου κράτους μέλους να ασκήσει δικαιοδοσία σύμφωνα με την παράγραφο 2»*.

Κατ' εξαίρεση, λοιπόν, και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το αρμόδιο δικαστήριο θα πρέπει να είναι σε θέση, χωρίς να υποχρεούται να το πράξει, να παραπέμπει συγκεκριμένη υπόθεση σε δικαστήριο άλλου κράτους μέλους, εφόσον αυτό είναι σε θέση να εκτιμήσει καλύτερα το συμφέρον του παιδιού στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η παραπομπή αυτή θα πρέπει να γίνεται αποκλειστικά και μόνο προς δικαστήριο άλλου κράτους μέλους με το οποίο το παιδί έχει «ιδιαιτέρη σχέση»¹¹⁷. Προκειμένου δε να μην υπάρξουν καταχρήσεις στην χρήση της εν λόγω δυνατότητας, ο Κανονισμός στην παράγραφο 4 απαριθμεί εξαντλητικά τα καθοριστικά στοιχεία μίας τέτοιας ιδιαιτέρας σχέσης¹¹⁸, κάτι που έχει ως σκοπό όχι την συχνή εφαρμογή της

¹¹⁶ ΔΕΕ, 19.04.2018, Saponaro, C-565/16, σκέψη 40.

¹¹⁷ Αιτιολογική σκέψη 26 του Κανονισμού 2019/1111.

¹¹⁸ Άρθρο 12 παρ. 4 Κανονισμού 2019/1111: «Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, θεωρείται ότι το παιδί έχει ιδιαίτερη σχέση με ένα κράτος μέλος, εάν το εν λόγω κράτος μέλος: α) έχει καταστεί η συνήθης διαμονή του παιδιού αφού το δικαστήριο που αναφέρεται στην παράγραφο 1επλήφθη της

διάταξης, αλλά να δίνει διέξοδο όταν η εγγύτητα δεν είναι η καλύτερη λύση¹¹⁹. Το *forum non conveniens* των άρθρων 12 και 13 δεν θεμελιώνει μία εναλλακτική δωσιδικία διότι υπάρχει ισχυρό τεκμήριο υπέρ του συνδέσμου γενικής εγγύτητας¹²⁰. Δηλαδή, η κατά παραπομπή δικαιοδοσία σε δικαστήριο άλλο από το δικαστήριο της συνήθους διαμονής του παιδιού προϋποθέτει η εκδίκαση της υπόθεσης από άλλο δικαστήριο να έχει πραγματική και συγκεκριμένη προστιθέμενη αξία για την έκδοση απόφασης σχετική με το παιδί¹²¹, χωρίς επ' ουδενί να λαμβάνεται υπόψη το ουσιαστικό δίκαιο του άλλου κράτους μέλους, διότι κάτι τέτοιο θα ήταν αντίθετο στις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών και της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων¹²². Συνοπτικά, τα άρθρα 12 και 13 ρυθμίζουν την παραπομπή της δικαιοδοσίας υπέρ του δικαστηρίου κράτους μέλους με το οποίο το παιδί έχει ιδιαίτερη σχέση, είτε επειδή το αρμόδιο δικαστήριο ύστερα από αίτηση ή αυτεπαγγέλτως αποποιείται την δικαιοδοσία του (άρθρο 12) είτε διότι το μη αρμόδιο δικαστήριο ζητάει να παραπεμφθεί η υπόθεση σε αυτό από το δικαστήριο της συνήθους διαμονής του παιδιού (άρθρο 13). Επισημαίνεται ότι αυτές οι δικαιοδοτικές βάσεις λειτουργούν υπό την επιφύλαξη ότι δεν υπάρχει παρέκταση δικαιοδοσίας με το άρθρο 10 αναφορικά με την πρώτη περίπτωση και υπό την επιφύλαξη ότι δεν έχουμε περίπτωση παράνομης μετακίνησης παιδιού κατ' άρθρο 9 για την περίπτωση του άρθρου 13. Όπως εύστοχα κατά την γνώμη του γράφοντος επισημαίνεται¹²³, παρά τον ακριβή καθορισμό των βημάτων¹²⁴ και των συνεπειών σιωπής του άλλου δικαστηρίου, αμφίβολο είναι κατά πόσο θα εφαρμοστεί επιτυχώς η κατά παραπομπή δικαιοδοσία λόγω του τρόπου λειτουργίας των δικαστικών αρχών

υπόθεσης· β) είναι η προηγούμενη συνήθης διαμονή του παιδιού· γ) είναι το κράτος ιθαγένειας του παιδιού· δ) είναι η συνήθης διαμονή δικαιούχου γονικής μέριμνας· ή ε) είναι ο τόπος όπου βρίσκεται περιουσία του παιδιού και η διαφορά αφορά τα μέτρα προστασίας του παιδιού που συνδέονται με τη διαχείριση, τη συντήρηση ή τη διάθεση της εν λόγω περιουσίας».

¹¹⁹ Τίτσιας, ό.π., σελ. 323.

¹²⁰ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 62.

¹²¹ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 62 με τις εκεί παραπομπές σε νομολογία του ΔΕΕ.

¹²² ΔΕΕ, 27.10.2016, Child and Family Agency κατά J.D., C-428/15, σκέψη 57. Αντιθέτως, δύναται να λάβει υπόψη τους δικονομικούς κανόνες του άλλου κράτους μέλους, και το ενδεχόμενο αρνητικό αντίκτυπο που θα μπορούσε να έχει η παραπομπή στις συναισθηματικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις του παιδιού ή στην πραγματική του κατάσταση, σκέψη 59 ίδιας απόφασης.

¹²³ Τίτσιας, ό.π., σελ. 323: «...η πρακτική εφαρμογή των διατάξεων και μάλιστα στις στενά θεσπιζόμενες προθεσμίες παραμένει δυσχερής καθώς προϋποθέτει μια τρόπον τινά «αυτονόμηση» της δικαιοδοσίας ως αντικειμένου δίκης, παραβλέπει το γεγονός ότι η συνεργασία («διάλογος») των δικαστικών αρχών δεν γίνεται κατά τρόπο ανάλογο με εκείνο των λοιπών κρατικών υπηρεσιών, δεν λαμβάνει δηλαδή αρκούντως υπ' όψιν ότι σε πολλές χώρες η πολιτική δίκη τίθεται σε κίνηση, είτε γενικώς είτε ως προς τα επί μέρους στάδιά της, με την πρωτοβουλία κάποιου διαδίκου».

¹²⁴ Αιτιολογικές σκέψεις 26 και 27 Κανονισμού 2019/1111.

αλλά και της ακαμψίας που επικρατεί σε διάφορες έννομες τάξεις, όπως για παράδειγμα στην ημεδαπή όπου η απονομή της δικαιοσύνης δεν είναι ταχεία. Ίσως, όμως, σκοπός να είναι η λυσιτελής δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και θα πρέπει να μην αντιμετωπίζονται τα θέματα αυτά με υπερβολικό τυπικισμό, ενόψει της τελολογίας του Κανονισμού¹²⁵.

Θα μπορούσε, άραγε, να υπάρξει περίπτωση κατά την οποία δεν θα μπορούσε να προσδιορισθεί η συνήθης διαμονή του παιδιού; Κάτι τέτοιο θα γινόταν σε περίπτωση που δεν υπάρχει τόπος που να εκφράζει ορισμένη ενσωμάτωση του παιδιού σ' ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, κάτι το οποίο θα συμβαίνει όταν το παιδί είναι βρέφος. Εφόσον έχουμε μία τέτοια περίπτωση και εφόσον δεν μπορεί να εφαρμοστεί το άρθρο 10 του Κανονισμού, ο καθορισμός του δικαστηρίου θα γίνει με την δικαιοδοτική βάση του άρθρου 11 του Κανονισμού, ήτοι με την απλή παρουσία του παιδιού σε κάποιο κράτος μέλος, ρύθμιση ιδιαίτερα σημαντική διότι πρώτα θα πρέπει να εξεταστεί αν συντρέχει η εν λόγω δικαιοδοτική βάση και στην συνέχεια να καταφύγουμε στο άρθρο 14 του Κανονισμού για τις επικουρικές βάσεις, που παραπέμπουν στους εθνικούς δικαιοδοτικούς συνδέσμους για την γονική μέριμνα¹²⁶. Η δικαιοδοτική βάση του άρθρου 14, ήτοι το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο κάθε κράτους μέλους, εφαρμόζεται ανεξάρτητα του τόπου της συνήθους διαμονής των τέκνων και ανεξάρτητα της ιθαγένειας του εναγομένου¹²⁷. Η αναγωγή μπορεί να γίνει και με το κριτήριο της ιθαγένειας του παιδιού, ακόμη κι αν ο πατέρας έχει ιθαγένεια διαφορετικού κράτους μέλους από αυτό του επιληφθέντος δικαστηρίου¹²⁸. Τα τελευταία έρχονται σε αντίθεση με την πρόβλεψη του άρθρου 6 παρ. 2 του Κανονισμού 2019/1111 για τις επικουρικές βάσεις αναφορικά με τα διαζύγια, τους δικαστικούς χωρισμούς και τις ακυρώσεις γάμων με διασυννοριακό χαρακτήρα, σύμφωνα με την οποία, όπως είδαμε ανωτέρω, σύζυγος που έχει την διαμονή του στο έδαφος κράτους μέλους, ή είναι υπήκοος κράτους μέλους, μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος μόνον δυνάμει των άρθρων 3, 4 και 5 του Κανονισμού και κατ' επέκταση, αν δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι ευρωπαϊκοί δικαιοδοτικοί σύνδεσμοι των άρθρων αυτών, μπορεί να εναχθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους

¹²⁵ Βλ. σχετικά Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (-Αρβανιτάκης), ΕρμΚΒρυξIIα, ό.π., άρθρο 15 αρ. 17.

¹²⁶ Άρθρο 14 Κανονισμού 2019/1111: «Εφόσον κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 7 έως 11, η δικαιοδοσία ρυθμίζεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο του κράτους μέλους αυτού».

¹²⁷ ΔΕΕ, 01/08/2022, ό.π., σκέψη 97.

¹²⁸ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυννοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 48 με τις εκεί παραπομπές.

μέλους που είναι πολίτης, σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας του εν λόγω κράτους μέλους.

III.2.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως

Όπως αναφέραμε και ανωτέρω, κάθε δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για να επιληφθεί της ουσίας της υποθέσεως μπορεί να διατάξει την λήψη ασφαλιστικών μέτρων, τα οποία θα έχουν μάλιστα και υπερεδαφική εμβέλεια, με την έννοια ότι θα αναγνωρίζονται και θα μπορούν να εκτελεστούν σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Αυτά ισχύουν για τα ασφαλιστικά μέτρα που διατάχθηκαν κατ' αντιμωλία των διαδικών και προφυλάχθηκε με αυτόν τον τρόπο το δικαίωμα της εκατέρωθεν ακροάσεως¹²⁹. Ακόμη, όμως, κι αν αυτά διατάσσονται *ex parte*, και πάλι μπορούν να εκτελεστούν στα λοιπά κράτη μέλη και να διασφαλιστεί η κυκλοφορία τους βάσει του εξεταζόμενου Κανονισμού εφόσον η απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων επιδοθεί στον καθ' ου πριν από την εκτέλεση¹³⁰.

Παρά ταύτα ο ευρωπαϊκός νομοθέτης με τον Κανονισμό 2019/1111 δεν εμποδίζει τα δικαστήρια κράτους μέλους τα οποία δεν έχουν διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης να λαμβάνουν προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα, σε επείγουσες περιπτώσεις, σχετικά με το πρόσωπο ή τα περιουσιακά στοιχεία του παιδιού το οποίο βρίσκεται σε αυτό το κράτος μέλος. Όμως, τα μέτρα αυτά δεν θα πρέπει να αναγνωρίζονται και να εκτελούνται σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος δυνάμει του παρόντος κανονισμού, με εξαίρεση τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία του παιδιού από σοβαρό κίνδυνο όπως αναφέρεται στο άρθρο 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980¹³¹. Ειδικότερα, σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 15: «1. Σε επείγουσες υποθέσεις, ακόμη και αν το δικαστήριο άλλου κράτους μέλους έχει δικαιοδοσία ως προς την ουσία της υπόθεσης, τα δικαστήρια κράτους

¹²⁹ Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 502.

¹³⁰ Άρθρο 2 παρ. 1β εδ. β' και αιτιολογική σκέψη 59 του Κανονισμού 2019/1111 κατά την οποία: «Στην περίπτωση που δικαστήριο, το οποίο έχει δικαιοδοσία ως προς την ουσία της υπόθεσης, διατάσσει τη λήψη προσωρινών ή ασφαλιστικών μέτρων, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η κυκλοφορία των εν λόγω μέτρων βάσει του παρόντος κανονισμού. Ωστόσο, προσωρινά και ασφαλιστικά μέτρα που διατάσσονται από το δικαστήριο αυτό χωρίς κλήτευση του εναγομένου δεν αναγνωρίζονται και δεν εκτελούνται δυνάμει του παρόντος κανονισμού εκτός εάν η απόφαση που περιέχει το μέτρο επιδίδεται και κοινοποιείται στον εναγόμενο πριν από την εκτέλεσή τους. Αυτό δεν αποκλείει την αναγνώριση και εκτέλεση των εν λόγω μέτρων βάσει του εθνικού δικαίου».

¹³¹ Αιτιολογική σκέψη 30 του Κανονισμού 2019/1111.

μέλους έχουν δικαιοδοσία να λαμβάνουν προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα που είναι ενδεχομένως διαθέσιμα στο δίκαιο του οικείου κράτους μέλους όσον αφορά: α) παιδί που βρίσκεται στο εν λόγω κράτος μέλος· ή β) περιουσία παιδιού το οποίο βρίσκεται στο εν λόγω κράτος μέλος. 2. Εφόσον το απαιτεί η προστασία του συμφέροντος του παιδιού, το δικαστήριο που έχει λάβει τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου ενημερώνει αμελλητί το δικαστήριο ή την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους που έχει δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7 ή, κατά περίπτωση, οποιοδήποτε δικαστήριο κράτους μέλους το οποίο ασκεί διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του παρόντος κανονισμού ως προς την ουσία της υπόθεσης, είτε απευθείας σύμφωνα με το άρθρο 86 είτε μέσω των κεντρικών αρχών που ορίζονται βάσει του άρθρου 76. 3. Τα μέτρα που λαμβάνονται σύμφωνα με την παράγραφο 1 παύουν να ισχύουν μόλις το δικαστήριο του κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία να κρίνει επί της ουσίας δυνάμει του παρόντος κανονισμού λάβει τα μέτρα τα οποία θεωρεί προσήκοντα. Κατά περίπτωση, το δικαστήριο αυτό μπορεί να ενημερώσει το δικαστήριο που έχει λάβει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα, είτε απευθείας σύμφωνα με το άρθρο 86α είτε μέσω των κεντρικών αρχών που ορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 76, σχετικά με την απόφασή του».

Με μία πρώτη εξέταση παρατηρούμε ότι η ρύθμιση είναι παρόμοια με αυτή του άρθρου 35 του Κανονισμού 2015/2012, ενώ κατ' αρχήν δεν ανατρέπει την προϊσχύσασα ρύθμιση του άρθρου 20 του Κανονισμού 2201/2003, με την προσθήκη, όμως, της υποχρέωσης ενημέρωσης του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία ότι ελήφθησαν. Το καθήκον αυτό απορρέει και από την προηγούμενη νομολογία του ΔΕΕ¹³² και πλέον με την πρόβλεψη αυτή του άρθρου 15, το Δικαστήριο, εφόσον το απαιτεί η προστασία του συμφέροντος του παιδιού, θα πρέπει να ενημερώσει, απευθείας ή μέσω των κεντρικών αρχών, το δικαστήριο του κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης δυνάμει του παρόντος Κανονισμού σχετικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί, αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την εξαιρετικό και προσωρινό χαρακτήρα της εν λόγω πρόβλεψης. Η παράλειψη της εν λόγω ενημέρωσης δεν θα πρέπει, ωστόσο, να αποτελεί λόγο για τη μη αναγνώριση του μέτρου¹³³. Η πρακτική σημασία της πρόβλεψης αυτής έγκειται στο ότι στις έννομες τάξεις στις οποίες η πολιτική δίκη τίθεται σε κίνηση με την πρωτοβουλία των διαδίκων τα δικαστήρια δεν θα μπορούσαν να πράξουν αυτοβούλως και αυτεπαγγέλτως, αλλά μόνο να ενημερώσουν τους διάδικους και τους έχοντες έννομο

¹³² ΔΕΕ, 02/04/2009, Korkein Hallinto Oikeus, C-523/07

¹³³ Αιτιολογική σκέψη 30 του Κανονισμού 2019/1111.

συμφέρον για τις δικονομικές πρωτοβουλίες που μπορούν να αναλάβουν στο κράτος που έχει δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης¹³⁴. Τέλος, με την παράγραφο 3 προβλέπεται και η «αντίστροφη» ενημέρωση, δηλαδή το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης μπορεί¹³⁵ να ενημερώσει το δικαστήριο που έχει λάβει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα είτε απευθείας είτε μέσω των κεντρικών αρχών του σχετικά με την απόφασή του.

Σε κάθε περίπτωση, δικαστήριο το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία απλώς για τη λήψη προσωρινών ή ασφαλιστικών μέτρων, θα πρέπει, εάν επιληφθεί αίτησης που αφορά την ουσία της υπόθεσης, να αποφανθεί αυτεπαγγέλτως¹³⁶ ότι δεν έχει δικαιοδοσία, αν το δικαστήριο άλλου κράτους μέλους έχει δικαιοδοσία ως προς την ουσία της υπόθεσης¹³⁷. Τα μέτρα παύουν να ισχύουν μόλις το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς λάβει τα μέτρα που θεωρεί προσήκοντα.

Στο σημείο αυτό ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι να επισημάνουμε ότι υπό το φως του προϋσχύσαντα Κανονισμού 2201/2003 είχε αμφισβητηθεί το κατά πόσο η μη αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων του τότε άρθρου 20 είναι η μόνη συστηματικά συνεπής ή βέλτιστη επιλογή. Στην υπόθεση ΔΕΕ, Bianca Purrucker κατά Guillermo Valles Perez, η Γενική Εισαγγελέας Eleanor Sharpston επεσήμανε στις προτάσεις της ότι τα μέτρα τα οποία είναι εξ ορισμού επειγόντως αναγκαία (όπως αυτά του άρθρου 20 Κανονισμού 2201/2003 και άρθρου 15 Κανονισμού 2019/1111) που λαμβάνονται υπό τις περιστάσεις αυτές θα μπορούσαν μάλλον εύκολα να απολέσουν την αποτελεσματικότητά τους αν, μέχρι να κινηθεί διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία, έπαυαν να είναι

¹³⁴ Σχετικά βλ. Τίτσιας, ό.π., σελ. 324 με τις εκεί υποσημειώσεις, όπου ο ίδιος επισημαίνει ότι «Πάντως μάλλον μεγαλύτερη πρακτική αξία θα είχε να δίδεται απευθείας από τον Κανονισμό η δυνατότητα στο δικαστήριο που διέταξε το ασφαλιστικό μέτρο να τάξει προθεσμία εντός της οποίας οι διάδικοι θα πρέπει να προσφύγουν στο δικαστήριο του κράτους που έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης και παρερχομένης άπρακτης της προθεσμίας να αίρεται αυτοδίκαια το ασφαλιστικό μέτρο». Η δυνατότητα αυτή, η οποία φανερά ομοιάζει με την ρύθμιση του άρθρου 693 του ημεδαπού ΚΠολΔ, φαίνεται να επιρρωνύει έτι περαιτέρω αφενός τον παρακολουθηματικό χαρακτήρα των ασφαλιστικών μέτρων και αφετέρου τον προσωρινό και εξαιρετικό χαρακτήρα των μέτρων που διατάσσονται με το άρθρο 15 του Κανονισμού. Κατά την άποψη του γράφοντος, λοιπόν, λαμβάνοντας υπόψη και τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των δικαστικών αρχών, δεν θα προσέκρουε η δυνατότητα αυτή στην ρύθμιση και στην τελολογία του άρθρου 15 και θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής από τα δικαστήρια των κρατών μελών που δικάζουν τέτοιες υποθέσεις.

¹³⁵ Εδώ από το γράμμα του Κανονισμού συνάγεται δυνατότητα και όχι υποχρέωση.

¹³⁶ Εφόσον αυτεπαγγέλτως, τότε και κατ' ένσταση.

¹³⁷ Αιτιολογική σκέψη 31 του Κανονισμού 2019/1111.

εκτελεστά μόλις το παιδί διερχόταν τα εθνικά σύνορα¹³⁸. Βέβαια κάτι το οποίο είχε διευκρινιστεί με τον παλαιότερο Κανονισμό και μπορεί να τύχει εφαρμογής και με τον νέο είναι ότι οι αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων που λαμβάνονται κατά το άρθρο 20 παρ. 1 Κανονισμού 2201/2003, ναι μεν δεν κυκλοφορούν ελεύθερα στα κράτη μέλη κατά την προνομιακή διαδικασία των άρθρ. 21 επ. του εν λόγω Κανονισμού, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αποκλείεται κάθε ενδεχόμενο να αναπτύξουν συνέπειες σε κράτος διαφορετικό απ' αυτό της εκδόσεώς τους. Αντίθετα, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο οι εν λόγω αποφάσεις να αναγνωρισθούν ή/και να κηρυχθούν εκτελεστές σε άλλο κράτος κατά τη διαδικασία και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπουν τυχόν διεθνείς συμβάσεις ή η εθνική νομοθεσία, εφόσον βέβαια συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους¹³⁹¹⁴⁰.

Από τον ως άνω κανόνα της μη υπερεδαφικής εμβέλειας των αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων που δεν λαμβάνονται από δικαστήριο κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης, θεσπίστηκε εξαίρεση στον νέο Κανονισμό 2019/1111 με το άρθρο 27 παρ. 5, η οποία έχει ως σκοπό το συμφέρον και την προστασία του παιδιού. Ειδικότερα, σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, όταν το δικαστήριο διατάζει την επιστροφή του παιδιού, δύναται, κατά περίπτωση, να λαμβάνει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του κανονισμού προκειμένου να προστατευτεί το παιδί από τον σοβαρό κίνδυνο που αναφέρεται στο άρθρο 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980, υπό την προϋπόθεση ότι η εξέταση και η λήψη των εν λόγω μέτρων δεν θα καθυστερήσει αδικαιολόγητα τη διαδικασία επιστροφής. Με άλλα λόγια, το δικαστήριο που εκδίδει την απόφαση για την επιστροφή του παιδιού λόγω παράνομης μετακίνησής του

¹³⁸ Παρ. 170 των προτάσεων της Γενικής Εισαγγελέως Eleanor Sharpston: «Συνεπώς δεν νομίζω ότι συντρέχει κίνδυνος να θιγεί το όλο σύστημα του Κανονισμού ή ο γενικός κανόνας ότι δικαιοδοσία πρέπει να έχουν τα δικαστήρια του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του τέκνου, αν τα προσωρινά μέτρα τα οποία λαμβάνονται υπό τις περιστάσεις του άρθρου 20 αναγνωρίζονται και εκτελούνται σε άλλα κράτη μέλη, πέραν εκείνου όπου διατάχθηκαν. Αν αντιλαμβάνομαι ορθώς το όλο σύστημα του Κανονισμού, το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία ως προς την ουσία, άπαξ και επιληφθεί της υποθέσεως, παραμένει αρμόδιο ανά πάσα στιγμή να λάβει τα κατάλληλα μέτρα. Η διεθνής αυτή δικαιοδοσία ως προς την ουσία υπερτερεί της «αρμοδιότητας» οποιουδήποτε άλλου δικαστηρίου να διατάζει προσωρινά μέτρα υπό τις περιστάσεις του άρθρου 20. Αν υφίσταται όντως κίνδυνος καθυστερήσεων, αυτός δεν απορρέει από την εφαρμογή των κανόνων περί εκκρεμοδικίας ούτε από την αναγνώριση της εκτελεστότητας των μέτρων που λαμβάνονται υπό τις περιστάσεις του άρθρου 20, αλλά από το ενδεχόμενο να επιδείξει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο αμέλεια και να μην κινήσει (εγκαίρως) τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία».

¹³⁹ ΔΕΚ, 15.7.2010, Bianca Purrucker κατά Guillermo Valles Perez, C-256/09, ΣυλλΝομολ 2010.I-07353 επ., σκέψεις 92 επ.

¹⁴⁰ Έτσι, Π. Αρβανιτάκης/Ε. Βασιλακάκης (-Α. Ταμαμίδης), Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα), ό.π., άρθρ. 20, σ. 225.

μπορεί να διατάξει την λήψη ασφαλιστικών μέτρων του άρθρου 15, ήτοι ασφαλιστικών μέτρων που αφορούν την γονική μέριμνα, για να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος σωματικής ή ψυχικής βλάβης στο παιδί λόγω της επιστροφής, που ειδιάλλως θα οδηγούσε σε άρνηση επιστροφής. Η προϋπόθεση για την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης είναι διπλή και συνίσταται αφενός στο ότι η εξέταση και η λήψη των εν λόγω μέτρων δεν θα καθυστερήσει αδικαιολόγητα την διαδικασία επιστροφής¹⁴¹ και αφετέρου ότι δεν θα θίγεται ο καταμερισμός της δικαιοδοσίας μεταξύ του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της διαδικασίας επιστροφής και του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία επί της ουσίας της διαφοράς για την γονική μέριμνα¹⁴².

Ακριβώς λόγω της σημασίας της εν λόγω πρόβλεψης, τα προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα που λαμβάνονται θα πρέπει να αναγνωρίζονται και να εκτελούνται σε όλα τα άλλα κράτη μέλη συμπεριλαμβανομένων και των κρατών μελών που διαθέτουν δικαιοδοσία δυνάμει του Κανονισμού έως την λήψη μέτρων από το δικαστήριο της συνήθους διαμονής του παιδιού τα οποία θεωρεί προσήκοντα¹⁴³. Τέτοια προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα θα μπορούσαν να προβλέπουν, για παράδειγμα, ότι το παιδί πρέπει να συνεχίσει να διαμένει με το πρόσωπο που έχει την πραγματική επιμέλειά του ή τον τρόπο επαφής με το παιδί μετά την επιστροφή μέχρι το δικαστήριο του τόπου συνήθους διαμονής του παιδιού να λάβει τα μέτρα που θεωρεί προσήκοντα. Αυτό ισχύει με την επιφύλαξη τυχόν μέτρου ή απόφασης του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής, η οποία ελήφθη μετά την επιστροφή του παιδιού¹⁴⁴, με άλλα λόγια αναφερόμαστε σε απολύτως προσωρινά μέτρα¹⁴⁵. Και στην περίπτωση αυτή υπάρχει το καθήκον ενημέρωσης του δικαστηρίου του κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης για τα μέτρα που έχουν ληφθεί, ενώ η παράλειψη της εν λόγω ενημέρωσης δεν θα πρέπει να αποτελεί λόγο για τη μη αναγνώριση του μέτρου¹⁴⁶.

¹⁴¹ Υποστηρίζεται ότι αφορά στο παραδεκτό της αιτήσεως, έτσι Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1025.

¹⁴² Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 85.

¹⁴³ Αιτιολογική σκέψη 30 του Κανονισμού 2019/1111.

¹⁴⁴ Αιτιολογική σκέψη 46 Κανονισμού 2019/1111.

¹⁴⁵ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 85.

¹⁴⁶ Αιτιολογική σκέψη 30 του Κανονισμού 2019/1111.

III.2.3. Ειδικά ζητήματα του Κεφαλαίου III του Κανονισμού 2019/1111 για την Διεθνή Απαγωγή Παιδιών

Στο πλαίσιο του Κεφαλαίου III του Κανονισμού 2019/1111 για την Διεθνή Απαγωγή Παιδιών, ο ευρωπαϊκός νομοθέτης προσπάθησε να αντιμετωπίσει μία σειρά από κινδύνους οι οποίοι ανακύπτουν στις περιπτώσεις της παράνομης μετοίκησης του ανηλίκου τέκνου και μπορεί να φέρουν σε πλεονεκτική θέση των απαγωγέα γονέα. Ποιοι είναι, όμως, αυτοί οι κίνδυνοι; Στο άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης του 1980 προβλέπονται τέσσερις περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορεί η δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση επιστροφής να την αρνηθεί¹⁴⁷, καταλείποντας με αυτόν τον τρόπο ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στον δικαστή που επιλαμβάνεται της αιτήσεως αναφορικά πάντα με την κρίση του αυτή¹⁴⁸. Η πιο συχνά απαντώμενη και επικαλούμενη από τον «απαγωγέα» γονέα περίπτωση είναι αυτή του άρθρου εδ. 1 στοιχείο β', ήτοι η ύπαρξη σοβαρού κινδύνου η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο να το περιαγάγει σε μία αφόρητη κατάσταση, ήτοι να επιφέρει τα αποδοκιμαζόμενα από την Σύμβαση αποτελέσματα το ίδιο το γεγονός της επιστροφής του παιδιού υπό την συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, και όχι άλλες έκτακτες ή εξαιρετικές συμπτώσεις¹⁴⁹. Στην πράξη βέβαια αυτό που συχνά επικαλείται ο απαγωγέας γονέας είναι ο λόγος που αναφέραμε ανωτέρω, ήτοι ο

¹⁴⁷ Άρθρο 13 Σύμβασης της Χάγης 1980: «Notwithstanding the provisions of the preceding Article, the judicial or administrative authority of the requested State is not bound to order the return of the child if the person, institution or other body which opposes its return establishes that – a) the person, institution or other body having the care of the person of the child was not actually exercising the custody rights at the time of removal or retention, or had consented to or subsequently acquiesced in the removal or retention; or b) there is a grave risk that his or her return would expose the child to physical or psychological harm or otherwise place the child in an intolerable situation. The judicial or administrative authority may also refuse to order the return of the child if it finds that the child objects to being returned and has attained an age and degree of maturity at which it is appropriate to take account of its views. In considering the circumstances referred to in this Article, the judicial and administrative authorities shall take into account the information relating to the social background of the child provided by the Central Authority or other competent authority of the child's habitual residence.».

¹⁴⁸ Βασιλακάκης, ΕφΑΔ 2017, σελ. 869.

¹⁴⁹ ΑΠ 916/2010, ΧρΙΔ 2011 σελ. 351, ΑΠ 63/2001, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «Με την διάταξη επομένως ορίζεται ως αιτιολογικός σύνδεσμος μεταξύ των αντικειμενικών γεγονότων, της επιστροφής ως αιτίου αφενός και της δοκιμασίας ή αφόρητης καταστάσεως ως αποτελέσματος αφετέρου, η εκτίμηση της υπάρξεως σοβαρού κινδύνου, δηλαδή η κρίση λογικού και επιμελούς ανθρώπου ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της επιστροφής και όχι έκτακτες ή άλλες εξαιρετικές συμπτώσεις έχει, μετά σφοδρής πιθανότητας και υπό τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, τη γενική τάση να επιφέρει τα αποδοκιμαζόμενα υπό της συμβάσεως αποτελέσματα. Τέτοια πιθανότητα πολύ περισσότερο υπάρχει όταν η προηγούμενη παρουσία του παιδιού στον τόπο απομακρύνσεως είχε ήδη επιφέρει στο παρελθόν, κατά τις αποδείξεις σε συνδυασμό με τις πληροφορίες του κράτους της συνήθους διαμονής, τα αποδοκιμαζόμενα αποτελέσματα...».

κίνδυνος έκθεσης του παιδιού, σε συνδυασμό με τον λόγο του εδ. 2, ήτοι το ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του, και μάλιστα όταν το παιδί είναι μικρό σε ηλικία και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διαθέτει την ηλικία και την ωριμότητα που υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του. Στις περιπτώσεις αυτές, η επίκληση του σοβαρού κινδύνου ενδεχομένως να οδηγήσει στην άρνηση της επιστροφής¹⁵⁰.

Ο ευρωπαϊκός νομοθέτης, λοιπόν, λαμβάνοντας υπόψη ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να γίνεται συχνά αποδεκτός ένας τέτοιος ισχυρισμός, ακριβώς λόγω της λεπτότητας του ζητήματος και της διστακτικότητας του δικαστή να διατάξει την επιστροφή των τέκνων λόγω των κινδύνων που επισείει ο απαγωγέας γονέας, προσπάθησε ήδη από τον προϊσχύσαντα Κανονισμό 2201/2003 να τον αποτρέψει. Πρόβλεψε, λοιπόν, την δυνατότητα να μην γίνει δεκτός αυτός ο ισχυρισμός εφόσον έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του¹⁵¹. Πλην, όμως, στην πράξη η διάταξη κατέλειπε πολλές ασάφειες ως προς την εφαρμογή της¹⁵² και με τον νέο Κανονισμό 2019/1111, έγινε μια απόπειρα καλύτερης διευκρίνησης των μέτρων αυτών. Σημειωτέον ότι, όπως έχει εύστοχα παρατηρηθεί¹⁵³, όσο περισσότερος χρόνος περνάει τόσο περισσότερο προσαρμόζεται το παιδί στο νέο κράτος και περιβάλλον του, με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα πιθανό να ευδοκιμήσει ένας τέτοιος λόγος άρνησης της επιστροφής. Πρόκειται για δικονομικό και, επομένως, ουσιαστικό φαύλο κύκλο, διότι μέχρι να κριθεί τελεσίδικα το περιεχόμενο του όρου «κίνδυνος περιαγωγής σε αφόρητη κατάσταση», κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 13 περίπτωση β' της Σύμβασης της Χάγης, και να ελεγχθεί αναιρετικά η τυχόν απόφαση του Εφετείου¹⁵⁴, έχει εν τοις πράγμασι δημιουργηθεί «αφόρητη κατάσταση» και «υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να

¹⁵⁰ Για τον προβληματισμό βλ. σχετικά ΕφΘεσ 101/2006, ΑΠ 809/2010, ΑΠ 1857/2011.

¹⁵¹ Άρθρο 11 παρ. 4 Κανονισμού 2201/2003.

¹⁵² Βλ. Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης(-Δ. Κράνης), Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Κανονισμός Βρυξέλλες Ια), ό.π., σελ. 128: «Η ρύθμιση του άρθρ. 11 § 4 του Κανονισμού δεν κάνει διάκριση μεταξύ των δύο περιπτώσεων που καλύπτει η διάταξη του άρθρ. 13 στοιχ. β' της Σύμβασης, όμως ερμηνευτικά πρέπει να περιοριστεί στην πρώτη από τις περιπτώσεις αυτές η ρύθμιση του Κανονισμού και να αποκλειστεί από τη ρύθμισή του η δεύτερη περίπτωση, αφού η λήψη μέτρων προστασίας του παιδιού προϋποθέτει αντίστοιχο κίνδυνο, τον οποίο, ακριβώς, αποσκοπούν να αποτρέψουν τα προστατευτικά μέτρα. Αντίθετα η άρνηση του ίδιου του παιδιού να επιστρέψει στο κράτος της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, εφόσον, βέβαια, η ηλικία και η ωριμότητά του υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του και αυτή είναι αποσυνδεδεμένη από συναισθήματα φόβου εξ αιτίας της επιστροφής του, δεν θα πρέπει να παρακάμπτεται με την επίκληση μέτρων προστασίας, τα οποία και δεν νοούνται άλλωστε σε περίπτωση ανυπαρξίας αντίστοιχων κινδύνων».

¹⁵³ Δεληκωστόπουλος, σχόλιο σε ΑΠ 317/2016, ΕΠολΔ 2017, σελ. 272 επ.

¹⁵⁴ Στην ΑΠ 317/2016, αν και απαιτείται κατά νόμο πλήρη απόδειξη, το Εφετείο αποφαινεται εσφαλμένα βάσει πιθανολόγησης για αίτηση επιστροφής του.

το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία»¹⁵⁵. Για όλους αυτούς του λόγους, λοιπόν, είναι απαραίτητη τόσο η ταχύτητα της διαδικασίας όσο και η περιχαράκωση του αποδεικτέου θέματος¹⁵⁶.

Στα πλαίσια όλων των ανωτέρω, ο νέος Κανονισμός προέβλεψε την δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων του άρθρου 27 παρ. 5, όπως αναλύθηκε ανωτέρω. Περαιτέρω, με το άρθρο 27 παρ. 3 ο Κανονισμός προέβλεψε μία ακόμα ρύθμιση προστασίας του μη απαγωγέα γονέα (και εννοείται του τέκνου) και οριοθέτησης της δυνατότητας άρνησης επιστροφής. Σύμφωνα με το γράμμα της διάταξης, σε περίπτωση που το δικαστήριο εξετάζει το ενδεχόμενο να αρνηθεί την επιστροφή παιδιού μόνο βάσει του άρθρου 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980, δεν αρνείται την επιστροφή του παιδιού αν ο διάδικος που ζητά την επιστροφή του παιδιού πείσει το δικαστήριο παρέχοντας επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, ή αν το δικαστήριο πεισθεί με άλλον τρόπο, ότι έχουν προβλεφθεί τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλισθεί η προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του. Παραδείγματα τέτοιων μέτρων θα μπορούσαν να προβλέπουν, για παράδειγμα, ότι το παιδί πρέπει να συνεχίσει να διαμένει με το πρόσωπο που έχει την πραγματική επιμέλειά του ή τον τρόπο επαφής με το παιδί μετά την επιστροφή μέχρι το δικαστήριο του τόπου συνήθους διαμονής του παιδιού να λάβει τα μέτρα που θεωρεί προσήκοντα. Αυτό ισχύει με την επιφύλαξη τυχόν μέτρου ή απόφασης του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής, η οποία ελήφθη μετά την επιστροφή του παιδιού¹⁵⁷. Άλλα παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι μία δικαστική απόφαση από το εν λόγω κράτος μέλος (ήτοι το κράτος μέλος της επιστροφής) που απαγορεύει στον αιτούντα να προσεγγίσει το παιδί ή μία απόφαση προσωρινών ή ασφαλιστικών μέτρων από το εν λόγω κράτος μέλος που επιτρέπει το παιδί να παραμείνει με στον απαγωγέα γονέα, ο οποίος ασκεί την πραγματική επιμέλεια, μέχρι να ληφθεί απόφαση επί της ουσίας για την επιμέλεια στο εν λόγω κράτος μέλος μετά την επιστροφή. Το είδος δε του μέτρου που ενδείκνυται για κάθε περίπτωση εξαρτάται από τον συγκεκριμένο κίνδυνο στον οποίο ενδέχεται να εκτεθεί το παιδί¹⁵⁸. Το δικαστήριο, που θα κρίνει εάν υφίστανται αυτά τα κατάλληλα μέτρα, δύναται να επικοινωνεί με τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή

¹⁵⁵ Δεληκωστόπουλος, σχόλιο σε ΑΠ 317/2016, ό.π.

¹⁵⁶ Τίτσιας, ό.π., σελ. 330.

¹⁵⁷ Αιτιολογική σκέψη 45 του Κανονισμού 2019/1111.

¹⁵⁸ Τίτσιας, ό.π., σελ. 331.

του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του, είτε απευθείας σύμφωνα με το άρθρο 86 είτε με τη συνδρομή των κεντρικών αρχών¹⁵⁹.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στις δύο περιπτώσεις του άρθρου 27 παρ. 3 και του άρθρου 27 παρ. 5 δεν είναι εντελώς ξεκάθαρη η διάκριση μεταξύ τους ως προς το περιεχόμενο. Κατάλληλα μέτρα της παραγράφου 3 μπορούν να είναι και ασφαλιστικά μέτρα της παραγράφου 5 και αντιστρόφως και το ίδιο μέτρο μπορεί να ληφθεί είτε ως κατάλληλο είτε ως ασφαλιστικό. Η προφανής διάκρισή τους είναι αναφορικά το κράτος εκπόρευσης αυτών, ήτοι κράτος συνήθους διαμονής για τα μέτρα της παραγράφου 3 και κράτος απαγωγής για τα μέτρα της παραγράφου 5. Σε κάθε περίπτωση, το κρίσιμο είναι ότι υπηρετούν συμπληρωματικά τον ίδιο σκοπό δημιουργώντας ένα πλέγμα δυνατοτήτων στην διάθεση του δικαστηρίου ώστε να διατάξει εν τέλει με μεγαλύτερη ασφάλεια την επιστροφή¹⁶⁰.

Σε αυτήν την κατεύθυνση και προς αντιμετώπιση όλων των κινδύνων που αναλύθηκαν παραπάνω, ο Κανονισμός συνιστά στα κράτη μέλη να ακολουθούν σύντομες διαδικασίες που προβλέπεται στο εκάστοτε εθνικό δίκιο για την εκδίκαση των υποθέσεων παράνομης κατακράτησης ή απαγωγής παιδιών. Πιο αναλυτικά, στις διαδικασίες επιστροφής βάσει της σύμβασης της Χάγης του 1980, σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας, τα δικαστήρια θα πρέπει να εκδίδουν την απόφασή τους εντός έξι εβδομάδων, εκτός αν αυτό καθίσταται αδύνατον λόγω εξαιρετικών περιστάσεων¹⁶¹. Το ανώτερο δε δικαστήριο εκδίδει την απόφασή του το αργότερο έξι εβδομάδες αφού έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι απαραίτητες διαδικαστικές ενέργειες και το δικαστήριο είναι σε θέση να εξετάσει το ένδικο μέσο, είτε με ακρόαση είτε με άλλο τρόπο¹⁶². Η εν λόγω πρόβλεψη λαμβάνει υπόψη της τους διαφορετικούς τρόπους

¹⁵⁹ Άρθρο 27 παρ. 4 Κανονισμού 2019/1111.

¹⁶⁰ Τίτσιας, ό.π., σελ. 332.

¹⁶¹ Αιτιολογική σκέψη 42 Κανονισμού 2019/1111, όπου: «...Το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται μέσα εναλλακτικής επίλυσης διαφορών δεν θα πρέπει να θεωρείται από μόνο του εξαιρετική περίπτωση που επιτρέπει την υπέρβαση της προθεσμίας. Ωστόσο, ενδέχεται να προκύψουν εξαιρετικές περιστάσεις κατά τη χρήση τέτοιων μέσων ή ως συνέπεια αυτών. Στην περίπτωση πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, η προθεσμία θα πρέπει να μετρά από τη στιγμή που το δικαστήριο επιλαμβάνεται της υπόθεσης. Στην περίπτωση ανώτερου δικαστηρίου, η προθεσμία θα πρέπει να μετρά από τη στιγμή που έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι απαραίτητες διαδικαστικές ενέργειες. Οι ενέργειες αυτές θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν, ανάλογα με το οικείο νομικό σύστημα, την επίδοση ή κοινοποίηση της προσφυγής στον εναγόμενο, είτε στο κράτος μέλος όπου εδρεύει το δικαστήριο είτε σε άλλο κράτος μέλος, τη διαβίβαση του φακέλου και του ένδικου μέσου στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο στα κράτη μέλη όπου η προσφυγή πρέπει να κατατεθεί στο δικαστήριο κατά της απόφασης του οποίου ασκείται, ή την αίτηση διαδίκου για διεξαγωγή ακρόασης, όταν η υποβολή της απαιτείται βάσει της εθνικής νομοθεσίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να εξετάσουν το ενδεχόμενο περιορισμού σε ένα του αριθμού των ένδικων μέσων που είναι δυνατόν να ασκηθούν εναντίον απόφασης η οποία δέχεται ή αρνείται την επιστροφή παιδιού σύμφωνα με τη σύμβαση της Χάγης του 1980».

¹⁶² Άρθρο 24 παρ. 3 Κανονισμού 2019/1111.

άσκησης των ενδίκων μέσων στα διάφορα κράτη μέλη και έτσι κατοχυρώνει ότι στην Ελλάδα ο χρόνος ξεκινά να μετρά όχι από τον χρόνο άσκησης της έφεσης με δικόγραφο που κατατίθεται σε πρωτότυπο στο δικαστήριο που έχει εκδώσει την απόφαση, αλλά από τον προσδιορισμό στο δευτεροβάθμιο κατόπιν κλήσης¹⁶³. Σημειωτέον ότι η προθεσμία που είχε τεθεί με το προΐσχύσαν άρθρο 11 παρ. 3 Κανονισμού 2201/2003, ήτοι έξι εβδομάδες ως συνολική προθεσμία για όλα τα δικονομικά στάδια, ήταν μια ουτοπία¹⁶⁴.

Μεταφερόμενοι στην ημεδαπή έννομη τάξη, η διαδικασία που προσιδιάζει στα ανωτέρω και εξυπηρετεί τους σκοπούς του Κανονισμού είναι αυτή των ασφαλιστικών μέτρων και αυτήν εφαρμόζουν τα ελληνικά δικαστήρια προκειμένου να κρίνουν την αίτηση επιστροφής παιδιού που παράνομα μετακινήθηκε ή παράνομα κατακρατείται. Κατά πάγια δε νομολογία, οι υποθέσεις αυτές εισάγονται με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων για λόγους ταχύτερης και μόνον απονομής της δικαιοσύνης, χωρίς να πρόκειται για λήψη πράγματι ασφαλιστικών μέτρων¹⁶⁵. Επιπλέον, ναι μεν στις υποθέσεις που αφορούν ασφαλιστικά μέτρα αρκεί κατά τη διάταξη του άρθ. 690 παρ. 1 ΚΠολΔ η πιθανολόγηση των ισχυρισμών των διαδίκων, δηλαδή ο μικρότερος βαθμός δικανικής πεποίθησης ως προς τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, και το ίδιο ισχύει και στις υποθέσεις οριστικής δικαστικής προστασίας που για λόγους ταχύτητας, μολονότι δεν αφορούν στη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, δικάζονται κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, αφού με διαφορετική άποψη φαλκιδεύεται ο σκοπός της παραπομπής τους στη διαδικασία αυτή¹⁶⁶, όμως ειδικά στις υποθέσεις απαγωγής παιδιού απαιτείται πλήρης δικανική πεποίθηση για την παραδοχή ή την απόρριψη της αίτησης επιστροφής του¹⁶⁷ και όχι απλώς πιθανολόγηση της

¹⁶³ Τίτσι, ό.π., σελ. 327, όπου: «Πάλι βέβαια η τήρηση της προθεσμίας έχει δυσχέρειες που εξαρτώνται όχι μόνο από την ταχύτητα του Δικαστηρίου αλλά και από την ταχύτητα που θα επιδείξουν οι διάδικοι, ιδίως εάν πρέπει να κάνουν διασυννοριακές επιδόσεις».

¹⁶⁴ Βλ. Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (- Κράνης), ό.π., σελ. 121: «Με δεδομένο ότι η έκδοση απόφασης μέσα στη σύντομη αυτή προθεσμία αποτελεί μάλλον ουτοπία, όταν η διαδικασία συνεχίζεται και σε επόμενα δικονομικά στάδια, είναι ορθότερο να γίνει δεκτό ότι η προθεσμία δεν αφορά στο σύνολο της διαδικασίας, αλλά ξεχωριστά κάθε επί μέρους βαθμό. Οπωσδήποτε, όμως, η απόφαση που δέχεται την αίτηση θα πρέπει να είναι εκτελεστή μέσα στην προθεσμία αυτή, που σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να είναι δυνατή η αναστολή εκτέλεσης της απόφασης σε περίπτωση προσβολής της με ένδικα μέσα».

¹⁶⁵ ΑΠ 317/2016, ΕΠολΔ 2017, σελ. 272 επ. με σχόλιο Δεληκωστόπουλου, ΑΠ 568/2015, ΕλλΔνη 2016, σελ. 403 επ.

¹⁶⁶ Σχετικά ΑΠ 1284/2004 και 287/2016.

¹⁶⁷ Άρθρο 12 Σύμβασης της Χάγης 1980: «... να μην διατάξει την επιστροφή του απαχθέντος παιδιού αν αποδειχθεί (και όχι απλώς πιθανολογηθεί) ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοστεί στο νέο του περιβάλλον», άρθρο 13, όπου η δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του απαχθέντος παιδιού, εφόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδεικνύει (και άρα όχι απλώς πιθανολογεί) κάποια από τα μνημονεύμενα στο ίδιο άρθρο γεγονότα και άρθρο 14 στο οποίο γίνεται

βασιμότητας των ισχυρισμών των διαδίκων¹⁶⁸. Με άλλα λόγια, είναι ανεφάρμοστες οι διατάξεις που προσιδιάζουν αποκλειστικά στη λήψη ασφαλιστικών μέτρων. Τέτοιου είδους διάταξη είναι και αυτή που αποκλείει τα ένδικα μέσα επί αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων.

Επομένως, είναι δεδομένο ότι χωρεί έφεση και αναίρεση δίχως να εφαρμόζεται η απαγορευτική διάταξη του άρθρου 699 ΚΠολΔ, ζήτημα όμως δημιουργείται για το ανασταλτικό αποτέλεσμα. Ο δικαιοπολιτικός λόγος υπέρ της άμεσης εκ του νόμου εκτελεστότητας της οριστικής απόφασης υπάρχει, διότι εδώ η παραπομπή στην διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων γίνεται για λόγους ταχύτητας και το αντίθετο θα προσέκρουε φανερά στον σκοπό της παραπομπής και κατ' επέκταση του Κανονισμού¹⁶⁹. Εξάλλου, αυτά επιβεβαιώνονται και από το άρθρο 27 παρ. 6 και για τις αποφάσεις που αφορούν δικαίωμα επικοινωνίας από το άρθρο 34 παρ. 2, αυτές εκτελούνται άμεσα χωρίς να μπορεί να προσβληθεί η αναγνώρισή τους. Επιπλέον, ακόμα κι αν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την εκτελεστότητα απευθείας εκ του νόμου, το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης μπορεί να κηρύξει την απόφαση προσωρινά εκτελεστή. Η τυχόν άσκηση έφεσης, λοιπόν, αλλά και η προθεσμία της δεν έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα¹⁷⁰ σε υπόθεση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού που δικάζεται με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, χωρίς να αποτελεί πράγματι ασφαλιστικό μέτρο.

λόγος για διαπίστωση (και όχι απλώς για πιθανολόγηση) παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού.

¹⁶⁸ ΑΠ 317/2016, ό.π., όπου η κρινόμενη υπόθεση αφορούσε παράνομη μετακίνηση του παιδιού από την μητέρα από την Μεγάλη Βρετανία στην Ελλάδα, στην οποία το Εφετείο έκρινε ότι δεν υφίστατο παράνομη μετακίνηση διότι ο τόπος συνήθους διαμονής του τέκνου ήταν η Ελλάδα και το ανήλικο τέκνο μαζί με την μητέρα του μετέβησαν την 12/11/2011 στην Μεγάλη Βρετανία για να επισκεφτεί εκεί τον πατέρα του: «Ωστόσο το Εφετείο κατέληξε στην κρίση αυτήν πιθανολογώντας απλώς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, σε αντίθεση με το Πρωτοδικείο, το οποίο διαμόρφωσε την ίδια κρίση κατά πλήρη δικανική πεποίθηση στο πλαίσιο πλήρους απόδειξης. Έτσι, όμως, που έκρινε το Εφετείο υπέπεσε στην πλημμέλεια από τον αριθμό 10 του άρθ. 559 ΚΠολΔ και είναι βάσιμος ο μοναδικός λόγος της αίτησης αναίρεσης. Συνακόλουθα η αίτηση αυτή πρέπει να γίνει δεκτή και να ανααιρεθεί στο σύνολό της η προσβαλλόμενη εφετειακή απόφαση».

¹⁶⁹ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Το απαράδεκτο στην αναιρετική δίκη, Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2019, σελ. 17: «Σε μία άλλη διευρυμένη κατηγορία υποθέσεων, όταν η υπόθεση δικάζεται κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων χωρίς να αποτελεί ασφαλιστικό μέτρο (π.χ. επί παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, επί εξόδου εταίρου από ΕΠΕ για σπουδαίο λόγο, επί αποδόσεως από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων του κατατεθέντος ποσού στο δικαιούχο της το δικαιούχο της αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης), αφού απαιτείται σχηματισμός πλήρους δικανικής πεποίθησης και η απόφαση τέμνει οριστικά τη διαφορά, γίνεται δεκτό, ότι σε τέτοιου είδους περιπτώσεις η απόφαση υπόκειται σε έφεση και σε αναίρεση.».

¹⁷⁰ Δεληκωστόπουλος, Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, ό.π., σελ. 380, όπου επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι αν ίσχυε το αντίθετο θα ήταν «σαν να παίρνεις με το ένα χέρι αυτό που δίνεις με το άλλο», πράγμα ατελέσφορο σε διαδικασίες όπως αυτή της παράνομης μετακίνησης παιδιού κατ' εφαρμογή της Σύμβασης της Χάγης 1980.

III.3. Κανονισμός 4/2009

III.3.1. Διεθνής δικαιοδοσία σύμφωνα με τον Κανονισμό 4/2009

Όπως ακριβώς ισχύει και στον Κανονισμό 2019/1111, δικαστήριο το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της ουσίας της διαφοράς μπορεί να διατάξει και την λήψη ασφαλιστικών μέτρων, τα οποία σε κάθε περίπτωση εκτελούνται και στα λοιπά κράτη μέλη. Εύλογη καθίσταται και εδώ η ανάγκη εξέτασης των δικαιοδοτικών βάσεων του Κανονισμού 4/2009, διότι τα ασφαλιστικά μέτρα που θα διαταχθούν από δικαστήριο που θεμελιώνει την διεθνή του δικαιοδοσία σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό έχουν υπερεδαφική εμβέλεια και η σχετική απόφαση μπορεί να αναγνωριστεί και να εκτελεστεί στον ευρωπαϊκό χώρο.

Καταρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Κανονισμού 4/2009, διεθνή δικαιοδοσία για τις υποθέσεις διατροφής έχει το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου ή το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής¹⁷¹, αφήνοντας δικαίωμα επιλογής στον δικαιούχο της διατροφής. Ειδικότερα, με την δυνατότητα να ασκηθεί η αγωγή ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου συνήθους διαμονής του δικαιούχου της διατροφής διευκολύνεται αρκετά ο δικαιούχος καθόσον δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο ένα «forum actoris»¹⁷², με άλλα λόγια αυτός δεν θα χρειαστεί να μετακινηθεί από τον τόπο της διαμονής του¹⁷³. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται και η ορθότερη απονομή της δικαιοσύνης και ευνοείται και η αποτελεσματικότερη είσπραξη των αξιώσεων διατροφής¹⁷⁴, στοιχεία τα οποία συγκαταλέγονται μεταξύ των σκοπών του Κανονισμού¹⁷⁵. Η βάση της

¹⁷¹ Άρθρο 3 στοιχεία α' και β' Κανονισμού 4/2009.

¹⁷² ΜΠρΑθ 12028/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία αφορούσε αίτηση υπηκόου Ιορδανίας και Ελλάδας, διαμένοντος στην Καλλιθέα Αττικής, κατά του συζύγου της, ο οποίος είχε και την Ιορδανική και κατόπιν πολιτογράφησης και την Ελληνική υπηκοότητα, με την οποία ζήτηθηκε να υποχρεωθεί ο καθού η αίτηση να της καταβάλει για την ίδια και για λογαριασμό του κυοφορούμενου τέκνου τους, το οποίο θα έχει γεννηθεί μέχρι την έκδοση της αποφάσεως, υπό την πιο πάνω ιδιότητα της, προσωρινή διατροφή. Το δικαστήριο έκρινε ότι «η διεθνής δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τούτου ως προς τη διατροφή της αιτούσας θεμελιώνεται στη δωσιδικία της συνήθους διαμονής της, που βρίσκεται στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 3 β' του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου της 18.12.2008 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής. Οι διατάξεις των κανονισμών υπερισχύουν κάθε αντίθετης ή και όμοιας διάταξης του εσωτερικού δικαίου».

¹⁷³ Σταματόπουλος, Κανονισμός ΕΚ 4/2009: Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου στα θέματα διατροφής, ΕΠολΔ 2009, σελ. 723.

¹⁷⁴ Έτσι, ΔΕΕ, 18/12/2014, Sophia Marie Nicole Sanders και Barbara Huber, C-400/13 και C-408/13, συνεκδικασθείσες υποθέσεις.

¹⁷⁵ Βλ. αιτιολογική έκθεση 15 εδάφιο α' Κανονισμού 4/2009.

υιοθέτησης της εν λόγω ρύθμισης συνίσταται στο ότι ο δικαιούχος της διατροφής έχει την ιδιότητα του αδύναμου μέρους. Και αυτό διότι κατά την αυτόνομη ερμηνεία της έννοιας της «διατροφής» υπό το πρίσμα του Κανονισμού η οποία συνίσταται σε αξιώσεις ζωτικής σημασίας που στηρίζουν τον δικαιούχο στην εξασφάλιση της επιβίωσής του. Γι' αυτό και ο σκοπός των ρυθμίσεων δεν είναι διανεμητικός, αλλά υποστηρικτικός καθιστώντας τον δικαιούχο a priori αδύναμο μέρος¹⁷⁶.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία γ' του ανωτέρω άρθρου 3 του Κανονισμού, διεθνή δικαιοδοσία έχει το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η δικαιοδοσία αυτή βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων, ενώ σύμφωνα με το στοιχείο δ' διεθνή δικαιοδοσία έχει και το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων. Όλα τα παραπάνω συνιστούν εναλλακτικά και μη ιεραρχημένα κριτήρια διεθνούς δικαιοδοσίας που δίνουν προτεραιότητα στην επιλογή του ενάγοντος¹⁷⁷, χωρίς παραπομπή στους κανόνες δικαιοδοσίας του εθνικού δικαίου¹⁷⁸.

Κατά το άρθρο 4 του Κανονισμού που αποτελεί έκφραση της αρχής της αυτονομίας των μερών προβλέπεται και η κατά παρέκταση αρμοδιότητα, η οποία βέβαια δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που αφορούν υποχρέωση διατροφής έναντι ανήλικου τέκνου ηλικίας κάτω των δεκαοχτώ ετών¹⁷⁹. Οι διάδικοι μπορούν να συμφωνήσουν ότι αρμόδιο ή αρμόδια για την εκδίκαση των διαφορών σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν μεταξύ τους είναι τα ακόλουθα δικαστήρια: α) το δικαστήριο ή τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο έχει συνήθη διαμονή ένας εκ των διαδίκων β) το δικαστήριο ή τα δικαστήρια του κράτους μέλους της ιθαγενείας ενός των διαδίκων, γ) όσον αφορά υποχρεώσεις

¹⁷⁶ Βλ. σχετικά Μ. Λεπίδα/Α. Παπαδόπουλος, Η αντιμετώπιση των υποχρεώσεων διατροφής στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Οικογενειακού Διεθνούς Δικαίου, ΕφΑΔΠολΔ 4/2019, σελ. 418.

¹⁷⁷ ΔΕΕ, 05/09/2019, R κατά P, C-468/18, σκέψη 15, ΕλλΔνη 2019, 1751 επ., με παρατηρήσεις Α. Πανταζόπουλου, 1756 επ., ο οποίος ρητά αναφέρει ότι το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας ρυθμίζεται εξαντλητικά.

¹⁷⁸ Αιτιολογική σκέψη 15 εδάφιο β' Κανονισμού 4/2009.

¹⁷⁹ Άρθρο 4 παρ. 3 Κανονισμού 4/2009. Ο συγκεκριμένος περιορισμός που αποτελεί καινοτομία του Κανονισμού δικαιολογείται αφού δεν είναι απίθανο οι γονείς του τέκνου να έρθουν σε συμφωνία υπέρ της δικαιοδοσίας δικαστηρίου, το οποίο τείνει να επιδικάζει μικρότερου ύψους διατροφές, αποψιλώνοντας έτσι τα δικαιώματα του τέκνου προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων.

διατροφής μεταξύ συζύγων ή πρώην συζύγων, i) το αρμόδιο για τις γαμικές τους διαφορές δικαστήριο, ή ii) το δικαστήριο ή τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο είχαν την τελευταία κοινή συνήθη διαμονή τους για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους. Οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στα σημεία α), β) ή γ) πρέπει να πληρούνται κατά τη σύναψη της συμφωνίας παρέκτασης αρμοδιότητας ή όταν το δικαστήριο επιλαμβάνεται της διαφοράς. Η δύναμη της συμφωνίας δικαιοδοσία είναι αποκλειστική, εκτός εάν οι διάδικοι συμφωνήσουν άλλως. Σημαντικό δε είναι ότι η συμφωνία παρέκτασης αρμοδιότητας καταρτίζεται γραπτώς. Κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας θεωρείται ότι έχει καταρτισθεί γραπτώς.

Εξάλλου, με το άρθρο 5 του Κανονισμού προβλέπεται ότι πέραν των περιπτώσεων όπου η διεθνής δικαιοδοσία απορρέει από άλλες διατάξεις του παρόντος κανονισμού, το δικαστήριο κράτους μέλους ενώπιον του οποίου ο εναγόμενος παρίσταται αποκτά διεθνή δικαιοδοσία, εκτός εάν η παράσταση έχει ως σκοπό την αμφισβήτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας. Αναντίλεκτη παράσταση του εναγομένου κατισχύει και ρητής ακόμα συμφωνίας παρέκτασης του άρθρου 4. Τέλος, η έννοια της παρέκτασης θα πρέπει να προσεγγίζεται σύμφωνα με τους δικονομικούς κανόνες του επιληφθέντος forum¹⁸⁰. Όπως έχει ειπωθεί από το ΔΕΕ, η διάταξη αυτή εισάγει βάση δικαιοδοσίας γενικής ισχύος¹⁸¹, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι με τον εξεταζόμενο Κανονισμό δεν εισάγεται η δυνατότητα του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία, εφόσον επιληφθεί της υπόθεσης, να απεκδυθεί της δικαιοδοσίας του υπέρ δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους, το οποίο κατά την κρίση του είναι σε θέση να κρίνει καλύτερα την υπόθεση. Το forum non conveniens υπάρχει αποκλειστικά σε θέματα γονικής μέριμνας και όχι για αξιώσεις διατροφής¹⁸². Τέλος, όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δύναμει των άρθρων 3, 4 και 5, και κανένα δικαστήριο κράτους μέρους της σύμβασης του Λουγκάνο που δεν είναι κράτος μέλος δεν είναι αρμόδιο δύναμει των διατάξεων της εν λόγω σύμβασης, είναι αρμόδια τα δικαστήρια του κράτους μέλους της κοινής ιθαγένειας των διαδίκων¹⁸³. Η σκοπιμότητα της εν λόγω ρυθμίσεως είναι σε κάθε περίπτωση ο αποκλεισμός

¹⁸⁰ Λεπίδα/Παπαδόπουλος, ό.π., σελ. 420.

¹⁸¹ ΔΕΕ, 05/09/2019, ό.π., σκέψη 32.

¹⁸² Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 66.

¹⁸³ Άρθρο 6 Κανονισμού 4/2009.

εφαρμογής εθνικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας και απομάκρυνσης της διαφοράς από την ρυθμιστική εμβέλεια της Ένωσης.

Το πλέον ενδιαφέρον ζήτημα αναφορικά με τα ζητήματα των βάσεων δικαιοδοσίας του Κανονισμού 4/2009 ανακύπτει σχετικά με το άρθρο 7 αυτού και την δημιουργία ενός *forum necessitatis*, μίας αναγκαστικής δωσιδικίας. Όπως προαναφέρθηκε το *forum non conveniens* δεν εφαρμόζεται σε υποθέσεις διατροφής, όμως προκειμένου να αποφευχθούν καταστάσεις αρνησιδικίας ο ευρωπαϊός νομοθέτης προχώρησε στην ρύθμιση του άρθρου 7 με την πρόβλεψη αναγκαστικής δωσιδικίας. Ειδικότερα, όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3, 4, 5 και 6, τα δικαστήρια κράτους μέλους μπορούν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να επιλαμβάνονται της διαφοράς, εφόσον δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο (πρώτη προϋπόθεση). Τέτοια εξαιρετική περίπτωση μπορεί, ενδεχομένως, να προκύψει όταν είναι ανέφικτη η κίνηση διαδικασίας στο οικείο τρίτο κράτος, παραδείγματος χάριν λόγω εμφυλίου πολέμου, ή όταν δεν μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι ο ενάγων θα κινήσει ή θα διεξαγάγει διαδικασία στο κράτος αυτό¹⁸⁴. Χαρακτηριστική είναι η πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ της 01/08/2022 η οποία επιβεβαίωσε τα ως άνω. Στην εν λόγω υπόθεση τα ανήλικα τέκνα και οι γονείς είχαν διαμονή στο Λομέ του Τόγκο και κανένα δικαστήριο δεν είχε διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση του αιτήματος της γονικής μέριμνας σύμφωνα με τον προϊσχύσαντα Κανονισμό 2201/2003. Χρησιμοποιήθηκε, λοιπόν, αναφορικά με την θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας η επικουρική βάση του άρθρου 14 ώστε για το αίτημα της γονικής μέριμνας να θεμελιωθεί η διεθνής δικαιοδοσίας των ισπανικών δικαστηρίων¹⁸⁵, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής των τέκνων και ανεξάρτητα της Πορτογαλικής ιθαγένειας του εναγομένου. Τέθηκε, λοιπόν, και ζήτημα θεμελίωσης διεθνούς δικαιοδοσίας για το σωρευμένο αίτημα διατροφής. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 7 Κανονισμού 4/2009 για την θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας του ισπανικού δικαστηρίου και για το αίτημα της διατροφής.

¹⁸⁴ Αιτιολογική σκέψη 16 Κανονισμού 4/2009.

¹⁸⁵ Η ενάγουσα είχε την Ισπανική ιθαγένεια.

Επιπλέον, πρέπει να υπάρχει επαρκής σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου, και όχι απαραίτητα στενός¹⁸⁶ (δεύτερη προϋπόθεση). Παραδείγματα επαρκούς συνδέσμου μπορούν να αποτελέσουν η κατοχή ιθαγένειας του κράτους του επιληφθέντος δικαστηρίου από ενός εκ των διαδίκων, η ύπαρξη περιουσιακών στοιχείων του αντιδίκου στον εν λόγω κράτος, αλλά και η ύπαρξη επαγγελματικής ή/και επιχειρηματικής δραστηριότητας του υποχρέου διατροφής στο κράτος μέλος¹⁸⁷.

Με την ρύθμιση αυτή είναι ολοφάνερη η δήλωση του νομοθέτη να προσδώσει εξαντλητικό περιεχόμενο στις βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας του Κανονισμού. Θα πρέπει, λοιπόν, να προκύπτει από εμπεριστατωμένη ανάλυση των στοιχείων της υπόθεσης ότι η πρόσβαση στην δικαιοσύνη στο εν λόγω τρίτο κράτος παρακωλύεται νομικά ή πραγματικά, ιδίως δια της εφαρμογής διαδικαστικών προϋποθέσεων οι οποίες εισάγουν διάκριση ή αντιτίθενται στις θεμελιώδεις εγγυήσεις για την διεθνή διεξαγωγή της δίκης¹⁸⁸. Δεν απαιτείται πάντως ο διάδικος που επικαλείται την διάταξη του άρθρου 7 να αποδείξει ότι κίνησε ή επιχείρησε να κινήσει χωρίς αποτέλεσμα την διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων του τρίτου κράτους στο οποίο δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας, χάριν της προστασίας του δικαιούχου της διατροφής¹⁸⁹.

Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε ότι το άρθρο 7 του Κανονισμού 4/2009 δεν εφαρμόζεται όταν έχουν δικαιοδοσία τα δικαστήρια των κρατών που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης του Λουγκάνο του 2007, ήτοι τα δικαστήρια της Ελβετίας, της Ισλανδίας και της Νορβηγίας, διότι δεν προκύπτει από τα σημερινά δεδομένα ότι η πρόσβαση στην δικαιοσύνη στα εν λόγω τρίτα κράτη παρακωλύεται νομική ή πραγματικά, ειδικά αναφορικά με την λόγο περί εφαρμογής διαδικαστικών

¹⁸⁶ Β. Κούρτης, Οι υποχρεώσεις διατροφής στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2022, σ. 239

¹⁸⁷ Κούρτης, ό.π., σ. 239, όπου επισημαίνεται ότι: «Αναμφισβήτητη επάρκεια για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρ. 7 εξασφαλίζει ο σύνδεσμος της κοινής απλής διαμονής των διαδίκων στο κράτος του *forum necessitatis*. Διχασμένη, όμως, εμφανίζεται η θεωρία σε σχέση με την επάρκεια της απλής διαμονής ενός των διαδίκων. Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, το κριτήριο πληροί μόνον η απλή διαμονή του εναγομένου, ενώ άλλοι συγγραφείς δεν κάνουν διάκριση μεταξύ των διαδίκων, και θεωρούν επαρκή και την απλή διαμονή του ενάγοντος. Θεωρούμε ότι η απλή διαμονή, εφόσον δεν είναι τυχαία και περιστασιακή, μπορεί να θεωρηθεί επαρκής σύνδεσμος, για αμφότερους τους διαδίκους.».

¹⁸⁸ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 78.

¹⁸⁹ ΔΕΕ, 01/08/2022, ΜΡΑ, ό.π., σκέψη 126.

προϋποθέσεων οι οποίες εισάγουν διάκριση ή αντίκεινται στις θεμελιώδεις εγγυήσεις περί δίκαιης δίκης¹⁹⁰.

III.3.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως

Έως έναν πολύ μεγάλο βαθμό θα λέγαμε ότι τα ασφαλιστικά μέτρα του Κανονισμού 4/2009 για τις υποχρεώσεις διατροφής ομοιάζουν με αυτά του Κανονισμού 2019/1111. Αρχικά, επισημαίνεται ότι κατ' αρχήν το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την ουσία της υπόθεσης μπορεί να διατάξει ασφαλιστικά μέτρα τα οποία έχουν υπερεδαφική εμβέλεια και μπορούν να εκτελεστούν και στα λοιπά κράτη μέλη, και μάλιστα χωρίς την διαδικασία κήρυξης της εκτελεστότητας όπως θα εξετάσουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Περαιτέρω, όπως και στον Κανονισμό 2019/1111¹⁹¹, προβλέπονται και εδώ ασφαλιστικά ή προσωρινά μέτρα, τα οποία δεν λαμβάνονται από το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Ειδικότερα, σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, τα προσωρινά ή συντηρητικά μέτρα που προβλέπονται από το δίκαιο κράτους μέλους μπορούν να ζητηθούν από τις δικαστικές αρχές του κράτους αυτού, έστω και εάν δικαστήριο άλλου κράτους μέλους έχει, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης¹⁹². Εν προκειμένω, πρόκειται για ασφαλιστικά μέτρα τα οποία διατάσσονται από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης, διέπονται αποκλειστικά από την *lex fori* του δικάζοντος δικαστηρίου και θεμελιώνονται στην δωσιδικία του τόπου εκτέλεσης των ασφαλιστικών μέτρων, ενώ ο επαρκής και κρίσιμος δικαιοδοτικός σύνδεσμος θα θεμελιώνεται στον τόπο που διατηρεί περιουσία ο υπόχρεος της διατροφής¹⁹³. Αμφιβολίες εγείρονται εδώ για το εάν γεννάται αυτοτελής δικαιοδοτική βάση του τόπου εκτέλεσης των ασφαλιστικών μέτρων. Δηλαδή, η πρόβλεψη του άρθρου αυτού συνιστά ένα είδος αυτοτελούς κανόνα που απονέμει

¹⁹⁰ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 80 με τις εκεί παραπομπές.

¹⁹¹ Αλαπάντας, ό.π., σελ. 337: Σε αντιστοιχία με τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 15 του Κανονισμού 2019/1111 είναι τα προσωρινά μέτρα του άρθρου 14 του Κανονισμού 4/2009 σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.

¹⁹² Άρθρο 14 Κανονισμού 4/2009.

¹⁹³ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1025.

απεριόριστη και απροϋπόθετη διεθνή δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων με βάση τον τόπο εκτέλεσης αυτών¹⁹⁴ ή συνιστά απλώς έναν κανόνα παραπομπής στα εθνικά δίκαια που ορίζουν αποκλειστικά τους όρους και τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως της διεθνούς δικαιοδοσίας επί των ασφαλιστικών μέτρων που λαμβάνονται εντός των ορίων τους. Η κρατούσα άποψη φαίνεται να είναι αυτή η οποία υποστηρίζει ότι δεν θεμελιώνεται αυτοτελής δικαιοδοτική βάση¹⁹⁵, όπως έχει υποστηριχθεί και για τον Κανονισμό 1215/2012¹⁹⁶. Η δωσιδικία του τόπου εκτελέσεως θα υπάρχει βέβαια και στα εθνικά δίκαια, ώστε τελικά να κατατείνουν οι δύο απόψεις στο ίδιο αποτέλεσμα. Σε περίπτωση σύγκρουσης των ρυθμίσεων, θα πρέπει, όμως, να εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις του Κανονισμού κάτι που κατατείνει υπέρ της πρώτης απόψεως. Εξάλλου, κατά την άποψη του γράφοντος δεν διαφαίνεται ότι ο σκοπός του νομοθέτη ήταν αυτός ο περιορισμός. Σε κάθε περίπτωση, ο σκοπός των εν λόγω ασφαλιστικών μέτρων θα συνίσταται στο να διασφαλίσουν την εκτέλεση μεταγενέστερων αποφάσεων διατροφής, μεταξύ άλλων και δια της μη απομάκρυνσης περιουσιακών στοιχείων του υπόχρεου της διατροφής¹⁹⁷.

¹⁹⁴ ΜΠρΘες 3115/1991 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «... ότι τα ασφαλιστικά μέτρα μπορούν να διαταχθούν και απο τα δικαστήρια του συμβαλλόμενου κράτους, ως και ότι στην περίπτωση αυτή διατάσσονται τα ασφαλιστικά μέτρα σύμφωνα με τις προϋποθέσεις λήψεως των απο το εθνικό δίκαιο του συμβαλλόμενου κράτους που υποβάλλεται η αίτηση λήψεως των (βλ. Κεραμέα/Κρεμλή/Ταγαρά, Η σύμβαση των Βρυξελλών σελ. 67 επ. και 201 επ.). Υποστηρίζεται, σθεναρά, από εθνικά Δικαστήρια άλλων συμβαλλόμενων κρατών, ότι από το περιεχόμενο των διατάξεων του άρθρου 24 της πιο πάνω Σύμβασης προκύπτει ότι με το άρθρο αυτό καθιερώνεται ένα είδος απεριόριστης διεθνούς δικαιοδοσίας επί ασφαλιστικών μέτρων των δικαστηρίων των συμβαλλόμενων κρατών, ότι παραμερίζονται όσοι τυχόν σύνδεσμοι (για τη λήψη αυτών) απαιτούνται από τις εθνικές διατάξεις, ότι μπορούν να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα και για περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται σε άρθρο συμβαλλόμενο κράτος και ότι η έμφυτη στο άρθρο αυτό προϋπόθεση του επείγοντος περιορίζει δραστικά τόσο τη διεθνή δικαιοδοσία επί ασφαλιστικών μέτρων όσο και τους κινδύνους καταστράτηγησης των διατάξεων αυτών. Ένας όμως ικανός αριθμός αλλοδαπών αποφάσεων υιοθετεί την άποψη, ότι το άρθρο 24 παραπέμπει στα εθνικά δίκαια και ως προς τους όρους της ασκήσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε υποθέσεις ασφαλιστικών μέτρων και έτσι, κατά την άποψη αυτή, πρέπει να αναζητείται σε κάθε περίπτωση η συγκεκριμένη διάταξη του εσωτερικού δικονομικού δικαίου που προβλέπει την λήψη ασφαλιστικών μέτρων και σε διεθνείς ιδιωτικές διαφορές, για να θεμελιωθεί η δικαιοδοσία του καλούμενου να δικάσει δικαστηρίου συμβαλλόμενου κράτους (βλ. Κεραμέα/Κρεμλή/Ταγαρά, Η σύμβαση Βρυξελλών σελ. 134 επ. και 201, ως και τις αναφερόμενες σ'αυτές αλλοδαπές αποφάσεις που υιοθετούν τις άνω απόψεις). Κατά την κρίση του παρόντος Δικαστηρίου, ορθότερη κρίνεται η πρώτη των άνω απόψεων, αφ' ενός μεν διότι από το περιεχόμενο του άρθρου 24 δεν διαφαίνεται ο υιοθετούμενος απο τη δεύτερη άποψη ως άνω περιορισμός στην εφαρμογή του, αφ'ετέρου δε διότι, πρόδηλα, η αληθής βούληση των συνακτών της άνω σύμβασης ήταν να καλύψουν με αυτήν, προς διευκόλυνση των κατοίκων των συμβαλλόμενων κρατών και τις περιπτώσεις που τα εθνικά δίκαια δεν θα είχαν επαρκείς διατάξεις για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων σε διεθνείς ιδιωτικές διαφορές».

¹⁹⁵ Βλ. Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 48, σύμφωνα με τον οποίο: «...χωρίς πάντως, κατά την κρατούσα σχετικώς άποψη να καθιερώνεται και αυτοτελής δικαιοδοτική βάση του τόπου εκτελέσεως των ασφαλιστικών μέτρων, αν αυτή δεν προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο».

¹⁹⁶ Βλ. Νίκας/Σαχπεκίδου (-Νίκας), ό.π., σελ. 508-509.

¹⁹⁷ Κούρτης, Οι υποχρεώσεις διατροφής στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, ό.π., σελ. 277.

Ένα άλλο ζήτημα που γεννάται με τις αποφάσεις των ασφαλιστικών μέτρων και στα πλαίσια του Κανονισμού 4/2009 είναι αυτό της περίπτωσης των *ex parte* ασφαλιστικών μέτρων, δηλαδή το κατά πόσο μπορούν να αναγνωριστούν ή/και να εκτελεστούν αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων, στις οποίες δεν κλητεύθηκε ο καθ' ου. Η προβληματική αυτή ανάγεται προφανώς στο δικαίωμα ακροάσεως του υποχρέου προς διατροφή και καθ' ου η απόφαση. Εφόσον ο εν λόγω Κανονισμός δεν έχει κάποια ειδική ρύθμιση, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τόσο τον Κανονισμό 1215/2012 και τον 2019/1111 προκειμένου να κατανοήσουμε τι γίνεται σε αυτήν την περίπτωση. Η νομολογία, όπως εξελίχθηκε πριν την έναρξη ισχύος του Κανονισμού 2019/1111, κατέληξε στο ότι ακόμη κι αν μια απόφαση εκδοθεί στο πλαίσιο διαδικασίας, που δεν περιλαμβάνει αντιπαράθεση (*ex parte*) μπορεί και πάλι να αναγνωριστεί ή να κηρυχθεί εκτελεστή υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω απόφαση μπορούσε πάντως να αποτελέσει αντικείμενο κατ' αντιμωλία εξέτασεως, ακόμη και εκ των υστέρων, προτού τεθεί ζήτημα αναγνώρισεως και εκτελέσεως σύμφωνα με την Σύμβαση ή τον Κανονισμό¹⁹⁸. Ακολούθως, ο Κανονισμός 1215/2012 ακολούθησε την σκοπιά αυτή, διότι σύμφωνα με αυτόν¹⁹⁹, ο όρος «απόφαση» περιλαμβάνει ασφαλιστικά μέτρα, που διατάσσονται από δικαστήριο το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης δυνάμει του παρόντος κανονισμού. Δεν περιλαμβάνει ασφαλιστικά μέτρα που διατάσσονται από τέτοιο δικαστήριο χωρίς κλήτευση του εναγομένου εκτός εάν η απόφαση που προβλέπει το μέτρο έχει επιδοθεί στον εναγόμενο πριν από την εκτέλεσή τους. Παρόμοια δε ρύθμιση προβλέφθηκε και στον Κανονισμό 2019/1111²⁰⁰, σχεδόν με αντιγραφή θα λέγαμε της διάταξης του Κανονισμού 1215/2012. Συνεπώς, και εδώ, εάν η τυχόν χωρίς κλήτευση του καθ' ου ληφθείσα απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων ή και τυχόν προσωρινή διαταγή επιδόθηκαν στον καθ' ου, πριν επιχειρηθεί η εκτέλεση τους, ώστε να τους παρασχεθεί η δυνατότητα άμυνας στο πλαίσιο μίας κατ' αντιπαράθεση διαδικασίας, αρκεί για να μην παρεμποδιστεί η αναγνώριση και η εκτελεστότητα της απόφασης²⁰¹. Πρέπει, λοιπόν, οι εν λόγω θέσεις να μεταφερθούν αυτούσιες και στις αντίστοιχες

¹⁹⁸ ΔΕΚ, 14/10/2004, Maersk/Boer, C-39/02.

¹⁹⁹ Άρθρο 2 περ. α' εδαφ. β' Κανονισμού 1215/2012.

²⁰⁰ Άρθρο 2 παρ. 1 τελευτ. εδαφ. Κανονισμού 2019/1111: «Για τους σκοπούς του κεφαλαίου IV, η «απόφαση» δεν περιλαμβάνει τα προσωρινά και ασφαλιστικά μέτρα που διατάσσονται από το εν λόγω δικαστήριο χωρίς να καλείται να εμφανιστεί ο εναγόμενος, εκτός εάν η απόφαση που περιέχει το μέτρο έχει επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον καθ' ου πριν από την εκτέλεση».

²⁰¹ Για παράδειγμα να υποβληθεί αίτηση ανακλήσεως της απόφασης)

περιπτώσεις του Κανονισμού 4/2009 και δεν συντρέχει ουδείς λόγος να αποστεί αυτός από την εν λόγω ερμηνεία²⁰².

Τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 14 του Κανονισμού 4/2009, όπως και τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 15 Κανονισμού 2019/1111 και τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 35 Κανονισμού 1215/2012, δεν έχουν υπερεδαφική ισχύ και δεν εκτελούνται στα λοιπά κράτη μέλη. Περιορίζονται μόνο στο κράτος μέλος του δικαστηρίου που εξέδωσε την σχετική απόφαση, συνεπώς έχουν περιορισμένη τοπική εμβέλεια. Ειδικότερα, στον Κανονισμό για τις διατροφές δεν υπάρχει ρύθμιση ανάλογη με αυτήν του Κανονισμού 1215/2012²⁰³ ή του Κανονισμού 2019/1111²⁰⁴. Ενόψει αυτού θα έλεγε κανείς ότι οι αποφάσεις του άρθρου 14 του εξεταζόμενου Κανονισμού συνιστούν αποφάσεις που μπορούν να αναγνωριστούν και να εκτελεστούν στα λοιπά κράτη μέλη²⁰⁵. Ωστόσο, δεν υφίσταται λόγος να αποστούμε από την ερμηνεία των λοιπών Κανονισμών. Επομένως, και για τα ασφαλιστικά μέτρα που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής ισχύουν όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για τα ασφαλιστικά μέτρα επί γονικής μέριμνας από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία την ουσία της υποθέσεως. Επισημαίνεται ότι εν προκειμένω δεν προβλέπεται το καθήκον ενημέρωσης που προβλέπεται για τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 15 Κανονισμού 2019/1111, ούτε και υπάρχει ρητή πρόβλεψη για την αυτοδίκαιη άρση τους μόλις επιληφθεί το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την ουσία της διαφοράς και διατάζει τα προσήκοντα σύμφωνα με αυτό μέτρα²⁰⁶.

III.4. Κανονισμοί 2016/1103 και 2016/1104

III.4.1. Διεθνής δικαιοδοσία σύμφωνα με τους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104

Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστεί και η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων σύμφωνα με τις ρυθμίσεις των Κανονισμών 2016/1103 και 2016/1104, διότι τα

²⁰² Λαζαρίδης, ό.π., 46,

²⁰³ Άρθρο 2 περ. εδ. β' Κανονισμού 1215/2012: «Για τους σκοπούς του κεφαλαίου III, ο όρος «απόφαση» περιλαμβάνει ασφαλιστικά μέτρα, που διατάσσονται από δικαστήριο το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης δυνάμει του παρόντος κανονισμού».

²⁰⁴ Άρθρο 2 παρ. 1 περ. β' Κανονισμού 2019/1111: «Για τους σκοπούς του κεφαλαίου IV, η «απόφαση» περιλαμβάνει: ... β) προσωρινά και ασφαλιστικά μέτρα, τα οποία διατάσσονται από δικαστήριο το οποίο, δυνάμει του παρόντος κανονισμού, έχει δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης ή μέτρα τα οποία διατάσσονται σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 5 σε συνδυασμό με το άρθρο 15».

²⁰⁵ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 50 με τις εκεί παραπομπές.

²⁰⁶ Βλ. κατωτέρω Κεφάλαιο III.4.2. σελ. 63 - 64.

δικαστήρια για τα οποία συντρέχει η διεθνής αυτή δικαιοδοσία θα μπορούν να διατάξουν ασφαλιστικά μέτρα τα οποία θα έχουν υπερεδαφική εμβέλεια και θα μπορούν να εκτελεστούν και στα λοιπά κράτη – μέλη. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι από την κοινή πείρα και τα συναλλακτικά ήθη η εκκαθάριση ή η ανάγκη εκκαθάρισης του καθεστώτος των περιουσιακών σχέσεων τόσο των συζύγων²⁰⁷ όσο και των καταχωρισμένων συντρόφων²⁰⁸ θα επέλθει είτε λόγω χωρισμού του ζεύγους είτε λόγω θανάτου. Συνεπώς, θεμελιώδης άξονας στο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο εν προκειμένω είναι ότι η διεθνής δικαιοδοσία στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων ανήκει στα δικαστήρια που έχουν διεθνή δικαιοδοσία επί της κληρονομικής διαδοχής βάσει του Κανονισμού 650/2012 εφόσον εκκρεμεί διαδικασία σχετικά με την κληρονομική διαδοχή ενός συζύγου, ενώ στην περίπτωση χωρισμού του ζεύγους, διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια που έχουν και διεθνή δικαιοδοσία να δικάσουν το διαζύγιο, τον δικαστικό χωρισμό ή την ακύρωση του γάμου²⁰⁹. Η πρόβλεψη αυτή ερείζεται στην αυξανόμενη κινητικότητα των ζευγαριών κατά την διάρκεια του έγγαμου βίου και προκειμένου να διευκολυνθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης²¹⁰ με την συγκέντρωση της διεθνούς δικαιοδοσίας, ήτοι με την συγκέντρωση των υποθέσεων σε ένα και μόνο δικαστήριο²¹¹. Εν προκειμένω, η καινοτομία στους εξεταζόμενους εδώ Κανονισμούς είναι ότι υιοθετείται το σύστημα της παραπομπής²¹², η διεθνής δικαιοδοσία υπόκειται πλήρως στους συνδέσμους που έχουν καθορισθεί με άλλους Κανονισμούς στους οποίους οι σχετικές ρυθμίσεις παραπέμπουν. Η πρακτική σημασία της συγκέντρωσης αυτής είναι αρκετά μεγάλη, διότι το δικαστήριο θα κρίνει κάθε ζήτημα που σχετίζεται με τον περιουσιακό αντίκτυπο μίας προσωπικής σχέσης, είτε αυτή θεωρηθεί απαίτηση που αφορά την κληρονομική διαδοχή είτε απαίτηση σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων ή των καταχωρισμένων συζύγων, αν και δεν προβλέπεται ότι ο δικαστής θα εφαρμόσει υποχρεωτικά το ίδιο δίκαιο και στα δύο είδη απαιτήσεων²¹³. Επομένως, εάν οι σύζυγοι συμφώνησαν μεταξύ τους ως προς την δικαιοδοσία για τις μελλοντικές αξιώσεις τους από περιουσιακές σχέσεις, η επιλογή τους πρέπει να αγνοηθεί μετά τον

²⁰⁷ Κανονισμός 2016/1103.

²⁰⁸ Κανονισμός 2016/1104.

²⁰⁹ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 118 και Αιτιολογικές σκέψεις 32 – 34 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

²¹⁰ Αιτιολογική σκέψη 32 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

²¹¹ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 34.

²¹² Τζώρτζη, ό.π., σελ. 34.

²¹³ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 34

θάνατο ενός από αυτούς λόγω της αυτοματοποιημένης παραπομπής στον τυπικό σύνδεσμο του Κανονισμού 650/2012.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104, όταν δικαστήριο κράτους μέλους επιλαμβάνεται υπόθεσης κληρονομικής διαδοχής συζύγου σύμφωνα με τον Κανονισμό 650/2012, τα δικαστήρια αυτού του κράτους έχουν διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινούνται επί θεμάτων περιουσιακών σχέσεων των συζύγων τα οποία ανακύπτουν σχετικά με τη συγκεκριμένη υπόθεση κληρονομικής διαδοχής, ούτως ώστε εάν κάποιο δικαστήριο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με τα ανωτέρω δεν μπορεί να αποφανθεί επί θεμάτων περιουσιακών σχέσεων ούτε και να διατάξει την λήψη ασφαλιστικών μέτρων με υπερεδαφική εμβέλεια. Κατά δε το άρθρο 4 του Κανονισμού 650/2012, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο ο θανών είχε τη συνήθη διαμονή του κατά το χρόνο του θανάτου έχουν διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσουν την υπόθεση κληρονομικής διαδοχής στο σύνολό της. Εκτός από την γενική αυτή δωσιδικία προβλέπονται και άλλες δωσιδικίες στον εν λόγω Κανονισμό, ήτοι η δωσιδικία της παρέκτασης ρητής²¹⁴ ή σιωπηρής²¹⁵, η επικουρική διεθνής δικαιοδοσία²¹⁶ και η αναγκαστική δωσιδικία (*forum necessitatis*)²¹⁷.

²¹⁴ Άρθρο 5 Κανονισμού 650/2012: «1. Σε περίπτωση που το δικαίωμα που επελέγη από το θανόντα ως το δικαίωμα που θα διέπει την κληρονομική του διαδοχή κατ' εφαρμογή του άρθρου 22 είναι το δικαίωμα κράτους μέλους, τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια του εν λόγω κράτους μέλους έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσουν οποιοδήποτε θέμα κληρονομικής διαδοχής. 2. Αυτή η συμφωνία παρέκτασης αρμοδιότητας καταρτίζεται εγγράφως και φέρει ημερομηνία και υπογραφή των ενδιαφερομένων μερών. Κάθε διαβίβαση δια της ηλεκτρονικής οδού που εξασφαλίζει σε μόνιμη βάση τη μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας θεωρείται ότι έχει καταρτισθεί εγγράφως.»

Άρθρο 7 Κανονισμού 650/2012: «Τα δικαστήρια κράτους μέλους του οποίου το δικαίωμα επελέγη από το θανόντα σύμφωνα με το άρθρο 22, έχουν διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσουν την υπόθεση κληρονομικής διαδοχής εφόσον: α) το πρώτο επιληφθέν δικαστήριο έχει διαπιστώσει έλλειψη δικαιοδοσίας στην ίδια υπόθεση σύμφωνα με το άρθρο 6· ή β) οι διάδικοι έχουν συμφωνήσει, κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, να απονείμουν δικαιοδοσία σε δικαστήριο ή στα δικαστήρια του εν λόγω κράτους μέλους· ή γ) οι διάδικοι έχουν αποδεχθεί ρητώς τη διεθνή δικαιοδοσία του επιληφθέντος δικαστηρίου.»

²¹⁵ Άρθρο 9 Κανονισμού 650/2012: «1. Εφόσον, κατά τη διάρκεια διαδικασίας ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους που ασκεί διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 7, αποδειχθεί ότι δεν είναι όλοι οι διάδικοι μέρη της συμφωνίας επιλογής δικαστηρίου, το δικαστήριο συνεχίζει να ασκεί διεθνή δικαιοδοσία, εφόσον οι διάδικοι που δεν είναι μέρη της συμφωνίας παρίστανται χωρίς να αμφισβητούν τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου. 2. Εάν η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου που προβλέπεται στην παράγραφο 1 αμφισβητείται από τους διαδίκους που δεν είναι μέρη της συμφωνίας, το δικαστήριο διαπιστώνει την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του. Στην περίπτωση αυτή αρμόδια για την εκδίκαση υποθέσεων κληρονομικής διαδοχής είναι τα δικαστήρια που έχουν διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 4 ή το άρθρο 10.»

²¹⁶ Άρθρο 10 Κανονισμού 650/2012: «1. Οσάκις η συνήθης διαμονή του θανόντος κατά τον χρόνο του θανάτου δεν βρισκόταν σε κράτος μέλος, τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους στο οποίο βρίσκονται τα περιουσιακά στοιχεία της κληρονομιάς έχουν παρ' όλα αυτά διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσουν την υπόθεση κληρονομικής διαδοχής στο σύνολό της εφόσον: α) ο θανών είχε την ιθαγένεια του συγκεκριμένου κράτους μέλους κατά το χρόνο του θανάτου, ή αλλιώς β) ο θανών διατηρούσε την

Σημειωτέον ότι το άρθρο 10 για την επικουρική διεθνή δικαιοδοσία, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση «long - arm provision»²¹⁸, καθόσον επιτάσσει την δικαιοδοσία του δικαστηρίου ενός κράτους μέλους στο οποίο βρίσκονται περιουσιακά στοιχεία της κληρονομιάς ως προς το σύνολο της κληρονομικής διαδοχής, οσάκις η συνήθης διαμονή του θανόντος κατά τον χρόνο του θανάτου του δεν βρισκόταν σε κράτος μέλος, αλλά ο θανών είχε την ιθαγένεια του κράτους μέλους αυτού κατά τον χρόνο του θανάτου. Αν δεν είχε την ιθαγένεια, συντρέχει η δικαιοδοσία αυτή εφόσον ο θανών είχε στο κράτος μέλος αυτό την προηγούμενη συνήθη διαμονή του, υπό την προϋπόθεση ότι κατά τον χρόνο που επελήφθη το δικαστήριο, δεν είχε παρέλθει περίοδος μεγαλύτερη της πενταετίας από την στιγμή που μεταβλήθηκε η εν λόγω συνήθης διαμονή. Και μάλιστα η εν λόγω πρόβλεψη δημιουργεί προτεραιότητα της δικαιοδοτικής βάσης αυτής έναντι των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας κρατών στα οποία δεν εφαρμόζεται ο Κανονισμός 650/2012 (λ.χ. Ηνωμένο Βασίλειο), χάριν της αποτελεσματικής κατοχύρωσης δικαιωμάτων των κληρονόμων εντός της ευρωπαϊκής έννομης τάξης²¹⁹. Έχει λεχθεί μάλιστα από το ΔΕΕ, ότι η διάταξη αυτή του άρθρου 10 παρ. 1 θεσπίζει κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ισοδύναμο και συμπληρωματικό του κανόνα γενικής διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 4 του Κανονισμού 2016/1103²²⁰.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 5 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104, όταν δικαστήριο ενός κράτους μέλους επιλαμβάνεται αίτησης διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου, σύμφωνα με τον Κανονισμό 2201/2003, τα δικαστήρια αυτού του κράτους έχουν διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινούνται επί ζητημάτων των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων που έχουν σχέση με την αίτηση.

προηγούμενη συνήθη διαμονή του στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, υπό την προϋπόθεση ότι, κατά το χρόνο που επελήφθη το δικαστήριο, δεν έχει παρέλθει περίοδος μεγαλύτερη της πενταετίας από τη στιγμή που μεταβλήθηκε η εν λόγω συνήθης διαμονή. 2. Σε περίπτωση που κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με την παράγραφο 1, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκονται τα περιουσιακά στοιχεία της κληρονομιάς έχουν παρ' όλα αυτά διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθούν σχετικά με αυτά τα περιουσιακά στοιχεία.»

²¹⁷ Άρθρο 11 Κανονισμού 650/2012: «Όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα δικαστήρια κράτους μέλους μπορούν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να επιληφθούν υποθέσεων κληρονομικής διαδοχής, εφόσον δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η υπόθεση παρουσιάζει στενό δεσμό. Η υπόθεση πρέπει να παρουσιάζει επαρκή δεσμό με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου.»

²¹⁸ Έτσι, Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 132.

²¹⁹ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 132.

²²⁰ ΔΕΕ, 07/04/2022, VA κατά TP, C-645/20.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι πλέον όπου στους Κανονισμούς γίνεται παραπομπή στον Κανονισμό 2201/2003, αντ' αυτού θα νοείται πλέον ο νέος Κανονισμός 2019/1111. Σε αντίθεση με τις περιουσιακές διαφορές λόγω θανάτου, στις οποίες η παραπομπή και λειτουργία του παραπεμπόμενου Κανονισμού είναι αυτόματη, στις εν λόγω υποθέσεις για κάποιες περιπτώσεις απαιτείται συμφωνία των συζύγων ή των συντρόφων²²¹, και δη στην περίπτωση που το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται της αίτησης διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου: α) είναι το δικαστήριο κράτους μέλους στο οποίο ο αιτών έχει τη συνήθη διαμονή του και έχει διαμείνει εκεί για τουλάχιστον ένα έτος αμέσως πριν από την υποβολή της αίτησης, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) πέμπτη περίπτωση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003· β) είναι το δικαστήριο κράτους μέλους της ιθαγένειας του αιτούντος και ο αιτών έχει τη συνήθη διαμονή του εκεί και έχει διαμείνει εκεί για τουλάχιστον έξι μήνες αμέσως πριν από την υποβολή της αίτησης, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) έκτη περίπτωση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003· γ) επιλαμβάνεται της υπόθεσης σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 σε περιπτώσεις μετατροπής του δικαστικού χωρισμού σε διαζύγιο· ή δ) επιλαμβάνεται της υπόθεσης σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 σε περιπτώσεις επικουρικής βάσης δικαιοδοσίας²²².

Επιπλέον, ελλείψει θανάτου ή ελλείψει διαζυγίου του οποίου να έχει επιληφθεί δικαστήριο, δεν ενεργοποιούνται οι διατάξεις των άρθρων 4 και 5. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 6 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104²²³, όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 4 ή 5 ή σε άλλες περιπτώσεις πλην αυτών που ορίζονται στα εν λόγω άρθρα, διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινούνται επί των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων ασκούν τα δικαστήρια του κράτους μέλους: α) στην επικράτεια του οποίου έχουν τη συνήθη διαμονή τους οι σύζυγοι κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής· β) στην επικράτεια του οποίου είχαν την τελευταία συνήθη διαμονή τους οι σύζυγοι, εφόσον ένας εξ αυτών εξακολουθεί να διαμένει εκεί κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής· γ) στην επικράτεια του οποίου έχει τη συνήθη διαμονή του ο εναγόμενος κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο

²²¹ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 34.

²²² Άρθρο 5 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

²²³ Για τον Κανονισμό 2016/1104 υπάρχει μία επιπλέον βάση διεθνούς δικαιοδοσίας που θα εξετάσουμε κατωτέρω.

δικαστήριο ή, ελλείπει αυτής· δ) της κοινής ιθαγένειας των συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο. Πρόκειται για μία κλίμακα διαδοχικών συνδετικών στοιχείων βάσει των οποίων προσδιορίζεται η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων, τα οποία έχουν τεθεί λόγω της αυξανόμενης κινητικότητας των πολιτών και για να διασφαλίζουν την ύπαρξη ενός πραγματικού συνδετικού στοιχείου μεταξύ των συζύγων και του κράτους μέλους στο οποίο ασκείται διεθνής δικαιοδοσία²²⁴. Επισημαίνεται ότι για τον Κανονισμό 2016/1104 ισχύουν τα ίδια, όμως, προβλέπεται και ακόμα ένας δικαιοδοτικός σύνδεσμος, ήτοι διεθνή δικαιοδοσία μπορεί να θεμελιώνεται και δυνάμει του δικαίου του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης²²⁵. Ο σύνδεσμος αυτός αποτελεί μία ασφαλιστική δικλείδα για την αρνησιδικία, διότι εξ ορισμού τα δικαστήρια αυτά αποκλείεται να κηρύξουν εαυτά αναρμόδια με την δικαιολογία ότι ο θεσμός της καταχωρισμένης συμβίωσης δεν προβλέπεται στο δίκαιό τους²²⁶.

Ιδιαίτερα καίρια είναι η πρόβλεψη των Κανονισμών για την παρέκταση αρμοδιότητας. Πιο συγκεκριμένα, εκκινώντας από τις προβλέψεις του Κανονισμού 2016/1103, αποβλέποντας στην μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου, στην προβλεψιμότητα και στην αυτονομία των μερών, παρέχεται η δυνατότητα στα μέρη, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να συνάψουν συμφωνία παρέκτασης δικαιοδοσίας υπέρ των δικαστηρίων του κράτους μέλους το δίκαιο του οποίου εφαρμόζεται στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων ή υπέρ των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο τελέστηκε ο γάμος²²⁷. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 7, τα μέρη μπορεί να συμφωνήσουν ότι τα δικαστήρια του κράτους μέλους το δίκαιο του οποίου είναι εφαρμοστέο δυνάμει του άρθρου 22²²⁸ ή του άρθρου 26 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή β)²²⁹ ή τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο τελέστηκε ο γάμος έχουν

²²⁴ Αιτιολογική σκέψη 35 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

²²⁵ Άρθρο 6 περ. ε' Κανονισμού 2016/1104.

²²⁶ Αιτιολογική σκέψη 36 Κανονισμού 2016/1104.

²²⁷ Αιτιολογική σκέψη 36 Κανονισμού 2016/1103.

²²⁸ Άρθρο 22 Κανονισμού 2016/1103: «1. Οι σύζυγοι ή οι μέλλοντες σύζυγοι μπορούν να συμφωνήσουν να ορίσουν ή να αλλάξουν το εφαρμοστέο στις περιουσιακές σχέσεις τους δίκαιο, εφόσον αυτό το δίκαιο είναι ένα από τα ακόλουθα: α) το δίκαιο του κράτους στο οποίο οι σύζυγοι ή οι μέλλοντες σύζυγοι ή ένας εξ αυτών έχουν τη συνήθη διαμονή τους κατά τον χρόνο σύναψης της συμφωνίας· ή β) το δίκαιο του κράτους της ιθαγένειας ενός εκ των συζύγων ή των μελλοντικών συζύγων κατά τον χρόνο σύναψης της συμφωνίας. 2. Ελλείψει αντίθετης συμφωνίας των συζύγων, η μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων κατά τη διάρκεια του γάμου έχει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον. 3. Καμία αναδρομική μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου δυνάμει της παραγράφου 2 δεν επιτρέπεται να θίγει δικαιώματα τρίτων μερών που απορρέουν από αυτό το δίκαιο.».

²²⁹ Άρθρο 26 παρ. 1 στ. α' και β': «Ελλείψει συμφωνίας επιλογής δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 22, το εφαρμοστέο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων δίκαιο είναι το δίκαιο του κράτους: α) της πρώτης

αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινούνται για τις περιουσιακές σχέσεις των εν λόγω συζύγων. Η συμφωνία αυτή καταρτίζεται εγγράφως και φέρει ημερομηνία και υπογραφή των μερών²³⁰. Δεν απαιτείται να συγκεκριμενοποιείται στην συμφωνία το αρμόδιο δικαστήριο, χωρίς αυτό να αποκλείεται. Ελλείψει ειδικής ρύθμισης, η τοπική αρμοδιότητα καθορίζεται από το εθνικό δίκαιο²³¹.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1, πέραν των περιπτώσεων όπου η διεθνής δικαιοδοσία απορρέει από άλλες διατάξεις του παρόντος κανονισμού, το δικαστήριο κράτους μέλους του οποίου το δίκαιο εφαρμόζεται δυνάμει του άρθρου 22 ή του άρθρου 26 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή στοιχείο β), και ενώπιον του οποίου ο εναγόμενος παρίσταται, αποκτά διεθνή δικαιοδοσία. Επισημαίνεται ότι, ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται, εάν η παράσταση έχει ως σκοπό την αμφισβήτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας ή στις αναφερόμενες στο άρθρο 4 ή στο άρθρο 5 παράγραφος 1 περιπτώσεις. Πριν κηρύξει εαυτό αρμόδιο δυνάμει της παραγράφου 1, το δικαστήριο μεριμνά ώστε ο εναγόμενος να ενημερωθεί για το δικαίωμά του να αμφισβητήσει τη διεθνή δικαιοδοσία και για τις συνέπειες της παράστασης ή της μη παράστασης²³², κάτι το οποίο ομοιάζει και στην αντίστοιχη πρόβλεψη στον Κανονισμό 1215/2012²³³. Πλην, όμως, στα πλαίσια του εν λόγω Κανονισμού η σιωπηρή παρέκταση αφορά σε δικαστήρια κράτους μέλους το δίκαιο του οποίου είναι εφαρμοστέο, για αυτεπάγγελτη νομική υποχρέωση ενημέρωσης εκ μέρους του δικαστηρίου σε όλες τις περιπτώσεις και για όλους τους διαδίκους²³⁴, ενώ στον Κανονισμό 1215/2012 το καθήκον ενημέρωσης συνίσταται μόνο ως προς τα κατεξοχήν αδύναμα μέρη, ήτοι στις συμβάσεις ασφαλίσεων, στις καταναλωτικές συμβάσεις και στις ατομικές συμβάσεις εργασίας²³⁵. Ωστόσο, το ζήτημα της παράβασης της εν λόγω ενημέρωσης και των συνεπειών της δεν ρυθμίζεται ειδικά από τον Κανονισμό. Έχει υποστηριχθεί ότι η έλλειψη της δικαστικής αυτής ενημέρωσης, η οποία σημειωτέον αποτελεί καθήκον του δικαστηρίου, δεν επιτρέπει την θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας στο άρθρο 8 και θα πρέπει να ελέγχεται εκ

κοινής συνήθους διαμονής των συζύγων μετά την τέλεση του γάμου ή, ελλείψει αυτού· β) της κοινής ιθαγένειας των συζύγων κατά τον χρόνο τέλεσης του γάμου ή, ελλείψει αυτού...».

²³⁰ Κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που εξασφαλίζει σε μόνιμη βάση τη μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας θεωρείται καταρτισθείσα εγγράφως.

²³¹ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 140.

²³² Άρθρο 8 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103.

²³³ Άρθρο 26 παρ. 2 Κανονισμού 1215/2012.

²³⁴ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 140.

²³⁵ Νίκας/Σαχπεκίδου (-Σαχπεκίδου), ό.π., σελ. 438.

των υστέρων συνεπεία της άσκησης των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων²³⁶. Εκτός αυτού, ο εναγόμενος θα είναι σε θέση να προβάλει την ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας και αργότερα, να εμποδιστεί η αναγνώριση και η εκτέλεση της απόφασης, ενώ δεν θα πρέπει να αποκλειστεί και το ενδεχόμενο θεμελιώσεως εξωσυμβατικής ευθύνης του κράτους λόγω παραβιάσεως του ενωσιακού δικαίου, που καταλογίζεται στην δικαστική λειτουργία²³⁷.

Αναφορικά με την παρέκταση, τα ίδια ισχύουν και για τον Κανονισμό 2016/1104, μόνο που εδώ λαμβάνεται υπόψη το δίκαιο βάσει του οποίου δημιουργήθηκε η σχέση της καταχωρισμένης συμβίωσης. Αξίζει να τονιστεί ότι για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συζύγων η παρέκταση διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο, διότι μπορεί να λειτουργήσει ως εναλλακτική δικαιοδοτική ασφαλιστική δικλείδα²³⁸ στην περίπτωση που τα δικαστήρια των λοιπών άρθρων 4, 5 και 6²³⁹ κρίνουν ότι το δικάιό τους δεν αναγνωρίζει τον θεσμό της καταχωρισμένης συμβίωσης.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 10 των Κανονισμών, στην περίπτωση που κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των παραπάνω ή στην περίπτωση που όλα τα δικαστήρια σύμφωνα με το άρθρο 9 έχουν κηρύξει εαυτά αναρμόδια και κανένα δικαστήριο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 9 παράγραφος 2, τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν διεθνή δικαιοδοσία εφόσον ένας εκ των συζύγων ή αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν ακίνητη περιουσία στην επικράτεια αυτού του κράτους μέλους. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε, όμως, ότι σε αυτή την περίπτωση, το επιληφθέν δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινεται μόνο σχετικά με την εν λόγω ακίνητη περιουσία.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 9²⁴⁰ των δύο Κανονισμών, την εναλλακτική διεθνή δικαιοδοσία, το δικαστήριο κράτους μέλους

²³⁶ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 140.

²³⁷ Βλ. Νίκας/Σαχπεκίδου (-Σαχπεκίδου), ό.π., σελ. 439.

²³⁸ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 166.

²³⁹ Εξαιρείται η περ. ε' του εν λόγω άρθρου.

²⁴⁰ Άρθρο 9 Κανονισμού 2016/1103: «1. Κατ' εξαίρεση, εάν δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο ασκείται διεθνής δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 4, 6, 7 ή 8 κρίνει ότι ο εν λόγω γάμος δεν αναγνωρίζεται από το ιδιωτικό διεθνές δικάιό του για σκοπούς περιουσιακών σχέσεων των συζύγων, το εν λόγω δικαστήριο δύναται να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο. Εάν το δικαστήριο αποφασίσει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο, οφείλει να το πράξει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. L 183/12 EL Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 8.7.2016 2. Στην περίπτωση που αρμόδιο δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 4 ή του άρθρου 6 κηρύξει εαυτό αναρμόδιο και, εφόσον τα μέρη συμφωνήσουν να αναθέσουν διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους σύμφωνα με το άρθρο 7, διεθνή

που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την απαίτηση σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των ζευγαριών, μπορεί να κηρύξει «εαυτό αναρμόδιο» εάν η *lex fori* δεν προβλέπει τον θεσμό της καταχωρισμένης συμβίωσης ή δεν αναγνωρίζει τον εν λόγω γάμο. Πρόκειται για μία πολύ σημαντική ρήτρα διασφάλισης²⁴¹ διότι το δικαστήριο μπορεί να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο χωρίς να εξετάσει την ουσία της υπόθεσης αναφορικά με την προσωπική κατάσταση. Η δυνατότητα αυτή αντισταθμίζεται από την υποχρέωση του κράτους μέλους αυτού να αναγνωρίσει και να εκτελέσει απόφαση που εκδόθηκε για το εν λόγω ζευγάρι σε άλλο κράτος μέλος.

Τέλος, στην περίπτωση που κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει όλων των παραπάνω ή στην περίπτωση που όλα τα δικαστήρια σύμφωνα με το άρθρο 9 έχουν κηρύξει εαυτά αναρμόδια και κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 9 παράγραφος 2 ή του άρθρου 10, τα δικαστήρια κράτους μέλους μπορούν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να αποφαινόμενοι επί των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων, σε περίπτωση που αποδεικνύεται αδύνατη ή μη εύλογη η κίνηση ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτη χώρα με την οποία συνδέεται στενά η συγκεκριμένη υπόθεση. Η υπόθεση, όμως, θα πρέπει να παρουσιάζει επαρκή δεσμό με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου²⁴². Παρατηρούμε, λοιπόν, και εδώ την πρόβλεψη μίας αναγκαστικής δωσιδικίας, ενός *forum necessitatis*. Αναφορικά με το *forum* αυτό, θα λέγαμε ότι επί της ουσίας πρόκειται για ασφαλιστική δικλείδα υπέρ της δικαιοδοσίας των κρατών μελών έναντι τρίτων μη ευρωπαϊκών χωρών. Θα πρέπει σωρευτικά ο δικαστής του

δικαιοδοσία σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων ασκούν τα δικαστήρια του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Σε άλλες περιπτώσεις, διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων ασκείται από τα δικαστήρια οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους δυνάμει του άρθρου 6 ή του άρθρου 8 ή από τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο τελέστηκε ο γάμος. 3. Το παρόν άρθρο δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση που έχει εκδοθεί για τα μέρη απόφαση διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου η οποία μπορεί να αναγνωριστεί στο κράτος μέλος του δικάζοντος δικαστή.».

Άρθρο 9 Κανονισμού 2016/1104: «1. Εάν δικαστήριο κράτους μέλους το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 4, του άρθρου 5 ή του άρθρου 6 στοιχεία α), β), γ) ή δ) κρίνει ότι το δίκαιό του δεν προβλέπει τον θεσμό της σχέσης καταχωρισμένης συμβίωσης, δύναται να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο. Εάν το δικαστήριο αποφασίσει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο, οφείλει να το πράξει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. 2. Στην περίπτωση που δικαστήριο αναφερόμενο στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου κηρύξει εαυτό αναρμόδιο και, εφόσον τα μέρη συμφωνήσουν να αναθέσουν διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους σύμφωνα με το άρθρο 7, διεθνή δικαιοδοσία σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συντρόφων ασκούν τα δικαστήρια του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Σε άλλες περιπτώσεις, διεθνής δικαιοδοσία επί των περιουσιακών σχέσεων καταχωρισμένων συντρόφων ασκείται από τα δικαστήρια οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους δυνάμει του άρθρου 6 ή του άρθρου 8. 3. Το παρόν άρθρο δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση που έχει εκδοθεί για τα μέρη απόφαση λύσης ή ακύρωσης σχέσης καταχωρισμένης συμβίωσης η οποία μπορεί να αναγνωριστεί στο κράτος μέλος εκδίκασης της υπόθεσης.».

²⁴¹ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 36-37.

²⁴² Άρθρο 11 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

επιληφθέντος δικαστηρίου να διαπιστώσει την έλλειψη της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικάζοντος δικαστηρίου, αλλά ταυτόχρονα και να διαπιστώσει την συνδρομή της διαδικαστικής προϋπόθεσης ότι δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η υπόθεση παρουσιάζει στενό δεσμό. Χωρίς την πλήρωση και των δύο αυτών όρων, η διάταξη δεν ενεργοποιείται.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο αυτές ρυθμίσεις των άρθρων 10 του Κανονισμού 650/2012²⁴³ και 11 των εξεταζόμενων Κανονισμών για τις περιουσιακές διαφορές, καθόσον θα λέγαμε ότι δύναται να εγκαθιδρύσουν διεθνή δικαιοδοσία υπέρ των δικαστηρίων των κρατών μελών, θέτοντας εκποδών την δικαιοδοσία άλλου κράτους ακόμα κι αν αυτό θεμελιώνει την διεθνή του δικαιοδοσία με τις διατάξεις του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του²⁴⁴. Όπως έχει λεχθεί²⁴⁵, οι ρυθμίσεις αυτές αποτελούν περίπτωση υπερεθνικής διαχείρισης ιδιωτικών συμφερόντων δια της επέκτασης της δικαιοδοσίας των κρατών μελών και του τοπικού εύρους της. Προβληματίζει εάν ο στόχος εδώ είναι πράγματι η εξασφάλιση της ασφάλειας δικαίου ή η συμπόρευση μεταξύ του δικάζοντος δικαστηρίου και του εφαρμοστέου δικαίου που επέρχεται με τον σύνδεσμο της συνήθους διαμονής του θανόντος κατά τον χρόνο του θανάτου του²⁴⁶. Σε κάθε περίπτωση, όταν η περιουσία του θανόντος του οποίου η κληρονομική διαδοχή εμπίπτει στον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 650/2012 περιλαμβάνει περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται σε τρίτο κράτος, το δικαστήριο που επελήφθη της υπόθεσης των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων μπορεί, κατόπιν αιτήσεως ενός των διαδίκων, να αποφασίσει να μην αποφανθεί επί ενός ή περισσότερων από τα εν λόγω περιουσιακά στοιχεία, εάν αναμένεται ότι η απόφασή του περί των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων δεν θα αναγνωριστεί και, κατά περίπτωση, δεν θα κηρυχθεί εκτελεστή στο συγκεκριμένο τρίτο κράτος²⁴⁷.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με το άρθρο 12 των δύο Κανονισμών, το δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η διαδικασία δυνάμει των άρθρων 5, 6, 7, 8, του άρθρου 9 παράγραφος 2, των άρθρων 10 ή 11 είναι επίσης αρμόδιο να εξετάσει την

²⁴³ Το οποίο μπορεί να τύχει εφαρμογής δυνάμει του άρθρου 4 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

²⁴⁴ Ειδικά στην περίπτωση του άρθρου 10, όπου δημιουργείται προτεραιότητα της δικαιοδοτικής βάσης αυτής έναντι των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας κρατών στα οποία δεν εφαρμόζεται ο Κανονισμός 650/2012.

²⁴⁵ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 149.

²⁴⁶ Έτσι, Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 149, ο οποίος επισημαίνει ότι πρόκειται για «απροκάλυπτο, όχι υποχρεωτικά εσφαλμένο, δικαιοδοτικό επεκτατισμό».

²⁴⁷ Άρθρο 13 παρ. 1 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

ανταγωγή, στο μέτρο που αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού.

III.4.2. Λήψη ασφαλιστικών μέτρων από Δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως

Όπως στους Κανονισμούς 2019/1111 και 4/2009, έτσι και στους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104 προβλέπεται αντίστοιχη δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο κράτους μέλους το οποίο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Και αυτό γιατί και εδώ η ρύθμιση είναι αναγκαία διότι ενίοτε άλλο είναι το δικαστήριο που έχει την εξουσία να εκδικάσει την διαφορά και άλλο είναι το δικαστήριο που μπορεί να παράσχει επαρκή προστασία και εξασφάλιση με την λήψη προσωρινών ή ασφαλιστικών μέτρων²⁴⁸. Ειδικότερα, σύμφωνα με την ρύθμιση του άρθρου 19 του Κανονισμού 2016/1103 για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων μπορούν να ζητηθούν τα ασφαλιστικά μέτρα που προβλέπονται από το δίκαιο κράτους μέλους από τις δικαστικές αρχές του κράτους αυτού, έστω και αν δικαστήριο άλλου κράτους μέλους έχει, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης. Όπως και στους κανονισμούς που εξετάσαμε ανωτέρω, και εδώ τα εν λόγω ασφαλιστικά μέτρα δεν έχουν υπερεδαφική εμβέλεια, ενώ επαρκής δικαιοδοτικός σύνδεσμος είναι αυτός του τόπου εκτέλεσης αυτών. Αντίστοιχη ρύθμιση υπάρχει και στον Κανονισμό 2016/1104 για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συντρόφων και δη στο άρθρο 19 αυτού.

Εν προκειμένω, εδώ επαρκής και κρίσιμος δικαιοδοτικός σύνδεσμος θα είναι η περιουσία ή έστω ένα περιουσιακό στοιχείο του υπόχρεου συζύγου ή καταχωρισμένου συντρόφου σε ζήτημα περιουσιακών σχέσεων²⁴⁹, ενώ δεν προκύπτει ότι απαιτείται να υφίσταται εκκρεμοδικία άλλου δικαστηρίου κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης. Αρκεί, δηλαδή, το επείγον της λήψεως του ασφαλιστικού μέτρου²⁵⁰. Και εδώ γεννάται ο προβληματισμός για το εάν

²⁴⁸ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος δεύτερο: Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Συναινετικά διαζύγια (κανονισμοί 2016/1103, 650/2012 και 2019/1111), ό.π., σελ. 1298.

²⁴⁹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος δεύτερο: Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Συναινετικά διαζύγια (κανονισμοί 2016/1103, 650/2012 και 2019/1111), ό.π., σελ. 1298.

²⁵⁰ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυννοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 150 με τις εκεί παραπομπές.

υφίσταται αυτότελης δικαιοδοτική βάση του Κανονισμού ή απλώς ένας κανόνας παραπομπής στα εθνικά δίκαια, όπως και στο άρθρο 14 Κανονισμού 4/2009, για τον οποίο παραπέμπουμε σε όσα ειπώθηκαν παραπάνω²⁵¹.

Πρακτικά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κατά την οποία το επίδικο περιουσιακό στοιχείο συνίσταται σε ακίνητο περιουσιακό στοιχείο ευρισκόμενο στο έδαφος ενός κράτους μέλους. Εν προκειμένω, θα συντρέχει αφενός η δωσιδικία του τόπου εκτελέσεως του ασφαλιστικού μέτρου, αφετέρου, όμως, θα συντρέχει και η επικουρική διεθνής δικαιοδοσία του άρθρου 10 του Κανονισμού²⁵² αποκλειστικά για την επίμαχη ακίνητη περιουσία. Τι γίνεται, λοιπόν, στην περίπτωση αυτή όταν το δικαστήριο επιληφθεί μίας αίτησης ασφαλιστικού μέτρου αφορώσα ακίνητο εντός της επικράτειας του κράτους μέλους στην οποία βρίσκεται; Εν προκειμένω, το δικαστήριο θα έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 10 του Κανονισμού, με αποτέλεσμα το ασφαλιστικό μέτρο το οποίο θα διαταχθεί να έχει υπερεδαφική εμβέλεια, διότι διατάσσεται από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της υπόθεσης. Επομένως, η επίκληση του άρθρου 19 θα είναι περιττή. Ωστόσο, επισημαίνεται εδώ ότι στην πλειοψηφία των υποθέσεων η εν λόγω υπερεδαφική ισχύς θα είναι άνευ πρακτικής σημασίας και άνευ αντικειμένου²⁵³. Για παράδειγμα, αν πρόκειται να διαταχθεί το ασφαλιστικό μέτρο της δικαστικής μεσεγγύησης των άρθρων 725 επ. ΚΠολΔ επί ενός ακινήτου του υπόχρεου συζύγου ευρισκόμενου στην Αθήνα, πρακτικά δεν θα υπάρχει ανάγκη υπερεδαφικής εκτελέσεως, διότι δεν γίνεται να εκτελεστεί το εν λόγω ασφαλιστικό μέτρο σε άλλο ακίνητο, άρα κατ' επέκταση και σε άλλο κράτος μέλος. Η δικαστική μεσεγγύηση θα έχει διαταχθεί επί συγκεκριμένου ακινήτου ευρισκόμενου στην περιφέρεια κράτους μέλους του επιληφθέντος κατά το άρθρο 10 του Κανονισμού 2016/1103 δικαστηρίου και θα μπορεί να εκτελεστεί αποκλειστικά επ' αυτού. Τα ίδια θα ισχύουν και επί του Κανονισμού 2016/1104.

²⁵¹ Βλ. Κεφάλαιο ΙΙΙ.3.2. σελ. 48 - 49.

²⁵² Άρθρο 10 Κανονισμού 2016/1103: «Στην περίπτωση που κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 4, 5, 6, 7 ή 8 ή στην περίπτωση που όλα τα δικαστήρια σύμφωνα με το άρθρο 9 έχουν κηρύξει εαυτά αναρμόδια και κανένα δικαστήριο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 9 παράγραφος 2, τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν διεθνή δικαιοδοσία εφόσον ένας εκ των συζύγων ή αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν ακίνητη περιουσία στην επικράτεια αυτού του κράτους μέλους. Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση, το επιληφθέν δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινεται μόνο σχετικά με την εν λόγω ακίνητη περιουσία.».

²⁵³ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος δεύτερο: Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Συναινετικά διαζύγια (κανονισμοί 2016/1103, 650/2012 και 2019/1111), ό.π., σελ. 1299.

Έτερο ζήτημα που έχει απασχολήσει αναφορικά με τα εν λόγω ασφαλιστικά μέτρα είναι το εάν αυτά εκτός από την περιορισμένη τοπική εμβέλεια, έχουν και περιορισμένη χρονική εμβέλεια. Συγκεκριμένα, στα πλαίσια του Κανονισμού 2019/1111, εντοπίσαμε στο άρθρο 15 αυτού ότι τα σχετικά ασφαλιστικά μέτρα που λαμβάνονται παύουν να ισχύουν μόλις το δικαστήριο του κράτους μέλους, που έχει διεθνή δικαιοδοσία να κρίνει επί της ουσίας, λάβει τα μέτρα τα οποία θεωρεί προσήκοντα, ενώ θεσπίζεται και καθήκον ενημέρωσης του δικαστηρίου που λαμβάνει ασφαλιστικά μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 15 προς το δικαστήριο του κράτους μέλους που έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης δυνάμει του εν λόγω κανονισμού σχετικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί. Με αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύεται ο παρακολουθηματικός και εξαιρετικός χαρακτήρας αυτών. Ανάλογη ρύθμιση, όμως, στους δύο Κανονισμούς για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και καταχωρισμένων συντρόφων δεν υπάρχει, όπως και στον Κανονισμό 4/2009 για τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 14 αυτού αναφορικά με τις υποθέσεις διατροφής, αφήνοντας το εν λόγω ζήτημα ανοιχτό, χωρίς μάλιστα να προκύπτει και εξ αντιδιαστολής επιχείρημα υπέρ αυτής της θέσης²⁵⁴. Υποστηρίζεται ότι αυτοδίκαιη ανάκληση εν προκειμένω δεν υφίσταται²⁵⁵.

Κατά την άποψη του γράφοντος, το αν υφίσταται αυτοδίκαιη ανάκληση των εν λόγω ασφαλιστικών μέτρων ή σε κάθε περίπτωση αν αυτά έχουν περιορισμένη χρονική εμβέλεια θα πρέπει να κριθεί βάσει της τεολογίας του ενωσιακού δικαίου. Για τις υποθέσεις της γονικής μέριμνας είχε ήδη κριθεί νομολογιακά, πριν την ρύθμιση του νέου Κανονισμού 2019/1111, ότι υφίσταται το εν λόγω καθήκον ενημέρωσης του αρμόδιου δικαστηρίου κατά τον τότε ισχύοντα Κανονισμό 2201/2003²⁵⁶. Το εν λόγω καθήκον ενημέρωσης ερείζεται στην προστασία του συμφέροντος του ανηλίκου τέκνου²⁵⁷, προσδιοριζόμενο κατά την αυτόνομη ερμηνεία του ευρωπαϊκού δικαίου, το οποίο τεολογικά διαρρέει και όλον τον Κανονισμό 2019/1111 ως μία αρχή υπερέχουσας σημασίας, θέτοντας εκποδών ακόμα και την

²⁵⁴ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 152.

²⁵⁵ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 152 και Bergquist/Frimston/Reinhart/Damascelli/Lagarde, *Commentaire des reglements europeens sur les regimes matrimoniaux et les partenariats enregistres*, σελ. 99: «Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τα μέτρα που διατάχθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 19 παύουν αυτομάτως» (σε μετάφραση από την γαλλική).

²⁵⁶ ΔΕΕ, 02/04/2009, Korkein Hallinto Oikeus, C-523/07.

²⁵⁷ Αιτιολογική σκέψη 30 Κανονισμού 2019/1111.

δημόσια τάξη των κρατών μελών²⁵⁸. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι για τις υποθέσεις της γονικής μέριμνας, ακριβώς λόγω της τελολογίας της προστασίας του ανηλίκου τέκνου, το επίμαχο καθήκον ενημέρωσης καθίσταται απαραίτητο προκειμένου να αποτραπούν καταστάσεις που θα έχουν σημαντική επίπτωση στο συμφέρον του. Οι περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, ωστόσο, δεν φαίνεται να χρίζουν τόσο αυξημένης και εξαιρετικής προστασίας, και γι' αυτό θα λέγαμε ότι δεν προβλέφθηκε από τον Κανονισμό το αντίστοιχο καθήκον ενημέρωσης, κάτι το οποίο συνέβη και για τον Κανονισμό 1215/2012 για τα ασφαλιστικά μέτρα του άρθρου 35 αυτού αλλά και για τον Κανονισμό 4/2009 αναφορικά με τις υποθέσεις διατροφής. Επομένως, κατά την άποψη του γράφοντος δεν εντάσσεται στους σκοπούς των εξεταζόμενων Κανονισμών μία τόσο αυξημένη προστασία, σε αντίθεση με τον Κανονισμό 2019/1111, και γι' αυτό δεν προβλέφθηκε με ειδική ρύθμιση το εν λόγω καθήκον ενημέρωσης και η αυτοδίκαιη παύση ισχύος των μέτρων. Δεν πρέπει, βέβαια, να λησμονούμε ότι αυτό ενδεχομένως να συνιστά υπέρμετρη επιβάρυνση του οφειλέτη, δεδομένου και του ότι στους παρόντες Κανονισμούς θα πρέπει η απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς να κηρυχθεί εκτελεστή προτού αυτή εκτελεστεί στα λοιπά κράτη μέλη. Το ζήτημα βέβαια παραμένει ανοιχτό και δεκτικό διαφορετικής προσεγγίσεως. Σε κάθε περίπτωση, εφόσον δεν συντρέχει ο λόγος λήψης τους ή επήλθε μεταβολή των συνθηκών, τα ασφαλιστικά μέτρα που διατάσσονται από ημεδαπό δικαστήριο μπορούν να ανακληθούν δυνάμει του άρθρου 696 και επ. ΚΠολΔ.

IV. ΕΚΚΡΕΜΟΔΙΚΙΑ ΕΠΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

IV.1. Εισαγωγικά

Στο σημείο αυτό κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να εξετάσουμε την σημασία της εκκρεμοδικίας για τον χώρο του ευρωπαϊκού δικαίου. Ειδικότερα, το ενδεχόμενο μία διαφορά να εκδικάζεται σε περισσότερα κράτη μέλη παράλληλα συνεπάγεται αφενός διπλή κρίση επί της ίδιας υποθέσεως, ήτοι διπλή ανάλυση του δικαστικού μόχθου²⁵⁹,

²⁵⁸ Βλ. και κατωτέρω το παράδειγμα αναφορικά με το γάμο ομόφυλου ζευγαριού και ανάθεση επιμέλειας του τέκνου, Κεφάλαιο V.2. σελ. 74-75.

²⁵⁹ Έτσι Νίκας/Σαχπεκίδου (- Νίκας), ό.π., σελ. 451.

κάτι το οποίο προφανώς συνεπάγεται και τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, και αφετέρου αντιτίθεται σε έναν από τους βασικότερους σκοπούς των Κανονισμών (ίσως και τον σημαντικότερο), ήτοι την ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων εντός του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου. Οι κίνδυνοι αυτοί υπάρχουν ούτως ή άλλως και στην ημεδαπή έννομη τάξη, και αντιμετωπίζονται με τον θεσμό της εκκρεμοδικίας²⁶⁰, η οποία, όπως έχει λεχθεί, ανήκει στους θεσμούς που υπηρετούν την οικονομία της δίκης²⁶¹. Επιπλέον, ο θεσμός της εκκρεμοδικίας στην ημεδαπή λειτουργεί και ως «προενέργεια» του δεδικοσμένου, ώστε να ανήκει κατά την ημεδαπή έννομη τάξη στις αρνητικές διαδικαστικές προϋποθέσεις της πολιτικής δίκης και ο ισχυρισμός περί υπάρξεως της αποτελεί δικονομική ένσταση, το βάρος αποδείξεως της οποίας φέρει ο διάδικος που την επικαλείται²⁶².

Οι κίνδυνοι αυτοί είναι φανερό ότι διογκώνονται περισσότερο στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής έννομης τάξης, όπου υπάρχουν πολλά δικαστήρια κρατών μελών και μεγάλη κινητικότητα των πολιτών, ώστε να καθίσταται ευχερής και συνήθης η παράλληλη εκκρεμότητα δικών και διαδικασιών στα κρατικά δικαστήρια των διαφόρων κρατών μελών. Και εδώ, λοιπόν, οι κίνδυνοι αυτοί, οι οποίοι αδιαμφισβήτητα θέτουν εν αμφιβόλω την ενοποίηση της ευρωπαϊκής έννομης τάξης αντιμετωπίζονται με τον θεσμό της εκκρεμοδικίας και μάλιστα μίας «ευρωπαϊκής εκκρεμοδικίας», η οποία δεν προσδιορίζεται από τους κανόνες των εθνικών δικονομικών δικαίων, αλλά από την αυτόνομη ερμηνεία των ευρωπαϊκών νομοθετημάτων, κυρίως των Κανονισμών. Τα ως άνω ισχύουν και στην περίπτωση των ασφαλιστικών μέτρων με διασυνοριακό – ευρωπαϊκό χαρακτήρα. Μένει να δούμε, λοιπόν, πώς λειτουργεί σε αυτά ο θεσμός της εκκρεμοδικίας.

Βασικές προϋποθέσεις για την επέλευση της εκκρεμοδικίας στον ευρωπαϊκό χώρο είναι οι παράλληλες διαδικασίες σε διαφορετικά κράτη μέλη, η ταυτότητα αντικειμένου των δύο δικών και η ταυτότητα διαδίκων, οι οποίες ισχύουν και επί παράλληλων αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων²⁶³²⁶⁴. Το ΔΕΕ ανέπτυξε στα πλαίσια

²⁶⁰ ΚΠολΔ 222: «1. Όταν επέλθει η εκκρεμοδικία και όσο αυτή διαρκεί, δεν μπορεί να γίνει σε οποιοδήποτε δικαστήριο νέα δίκη για την ίδια επίδικη διαφορά ανάμεσα στους ίδιους διαδίκους, εφόσον εμφανίζονται με την ίδια ιδιότητα. 2. Αν κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας ασκηθεί άλλη αγωγή, ανταγωγή ή κύρια παρέμβαση ή προταθεί ένσταση συμψηφισμού για την ίδια επίδικη διαφορά, αναστέλλεται και αυτεπαγγέλτως η εκδίκαση της εωσότου περατωθεί η πρώτη δίκη.».

²⁶¹ Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, 1991, σελ. 14-17.

²⁶² Ν. Κλαμαρής, Σ. Κουσούλης, Στ. Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 498.

²⁶³ Βλ. και άρθρο 29 παρ. 1 Κανονισμού 1215/2012.

της υπόθεσης Gubisch/Palumbo²⁶⁵ την «θεωρία του πυρήνα» αναφορικά με την ταυτότητα του αντικειμένου των δύο δικών επισημαίνοντας ότι δεν είναι αναγκαίο να υφίσταται πλήρης ταυτότητα αιτημάτων και αιτίας μεταξύ των αγωγών, αλλά αρκεί στον πυρήνα τους τα αντικείμενα των δύο αγωγών να συμπίπτουν, θέτοντας με αυτόν τον τρόπο εκποδών το επιφανειακό και τυπολογικό κριτήριο της ταυτότητας των αντικειμένων, που εκκινεί από την αντιπαραβολή των δύο αιτημάτων. Θα λέγαμε ότι το ΔΕΕ με αυτόνομα κριτήρια και ακολουθώντας την τελολογία των ευρωπαϊκών νομοθετημάτων, ερμήνευσε την έννοια της ταυτότητας του αντικειμένου των δύο δικών με χαρακτηριστική ευρύτητα²⁶⁶.

Δέον να λεχθεί ότι είναι αμφίβολο κατά πόσο η πυρηνική θεωρία μπορεί να εφαρμοστεί και επί παράλληλων αιτήσεων λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, διότι δύσκολα εναρμονίζεται προς την ιδιομορφία τους²⁶⁷. Και αυτό διότι σε δύο δίκες ασφαλιστικών μέτρων, ταυτότητα αντικειμένου υφίσταται εφόσον ζητείται όχι μόνο η λήψη του ιδίου ασφαλιστικού μέτρου, αλλά και λειτουργικώς ισοδύναμου, να αποσκοπούν, δηλαδή, στην αποτροπή του ιδίου κινδύνου. Αν δεν υφίσταται λειτουργική ισοδυναμία, η παράλληλη εκδίκαση είναι δυνατή, διότι τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα θα καλύπτουν διαφορετικούς κινδύνους²⁶⁸. Σε κάθε περίπτωση, η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων δεν είναι δυνατό να επηρεάσει, παρά τα διευρυμένα όρια της έννοιας της εκκρεμοδικίας σύμφωνα πάντα με την θεωρία του πυρήνα, την πρόοδο της δίκης για την κύρια υπόθεση, η οποία εκκρεμεί ενώπιον δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους²⁶⁹. Και αυτό διότι υφίστανται σημαντικές τελολογικές

²⁶⁴ Αντίθετος φαίνεται Νίκας, ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν χωρεί απευθείας εφαρμογή των προβλέψεων αυτών και στα ασφαλιστικά μέτρα βάσει το άρθρου 29 Κανονισμού 1215/2012, διότι στην διάταξη γίνεται λόγος μόνο για αγωγές. Υποστηρίζει ότι προτιμότερη η ανάλογη εφαρμογή, βλ. σχετικά Νίκας/Σαχπεκίδου (- Νίκας), ό.π., σελ. 463.

²⁶⁵ ΔΕΕ, 08/12/1987, Gubisch/Palumbo, C-144/86, σκέψη 16: «Ειδικότερα όταν πρόκειται, όπως εν προκειμένω, για τη διεθνή πώληση κινητών ενσωμάτων αντικειμένων, φαίνεται ότι η αγωγή εκτέλεσεως της συμβάσεως έχει ως σκοπό να την καταστήσει αποτελεσματική και ότι η αγωγή ακυρώσεως και λύσεως έχει ακριβώς ως σκοπό να τη στερήσει από κάθε αποτελεσματικότητα. Η δεσμευτική ισχύς της συμβάσεως βρίσκεται έτσι στο κέντρο των δύο διαφορών. Σε περίπτωση που η αγωγή ακυρώσεως ή λύσεως της συμβάσεως είναι η μεταγενέστερη αγωγή, μπορεί ακόμη να θεωρηθεί ότι αποτελεί μέσο άμυνας κατά της πρώτης αγωγής που έχει ασκηθεί υπό τη μορφή αυτοτελούς αγωγής ενώπιον δικαστηρίου άλλου συμβαλλόμενου κράτους». και σκέψη 17: «Υπό αυτές τις οικονομικές συνθήκες επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι δύο διαφορές έχουν το ίδιο αντικείμενο, η δε τελευταία αυτή έννοια δεν μπορεί να περιοριστεί στην τυπική ταυτότητα των δύο αγωγών.».

²⁶⁶ Βλ. Νίκας/Σαχπεκίδου (- Νίκας), ό.π., σελ. 457.

²⁶⁷ Τσικρικάς, Η διεθνής και ευρωπαϊκή διάσταση των ασφαλιστικών μέτρων, ό.π., σελ. 249.

²⁶⁸ Για παράδειγμα, η υποβληθείσα αίτηση δεσμεύσεως περιουσιακών στοιχείων του καθ' ου προς τον σκοπό αποτροπής της εκποίησης του, δεν μπορεί να εμποδίσει την εκδίκαση μίας αιτήσεως εγγραφής προσημείωσης, με την οποία επιδιώκεται όχι η αποτροπή εκποίησης, αλλά η εξασφάλιση της προνομιακής ικανοποίησης του δανειστή.

²⁶⁹ Tsirikas, ό.π., σελ. 473.

διαφορές ανάμεσα στην δίκη της κύριας υπόθεσης και στην δίκη των ασφαλιστικών μέτρων, καθόσον η πρώτη αποσκοπεί στην παροχή οριστικής δικαστικής προστασίας και η δεύτερη στην παροχή προσωρινής δικαστικής προστασίας²⁷⁰.

IV.2. Η δικαιοδοτική αυτοτέλεια των ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία

Ιδιαίτερα καίρια και σημαντική για το ζήτημα της δικονομικής συνέπειας της εκκρεμοδικίας κατόπιν υποβολής αιτήσεως λήψης ασφαλιστικού μέτρου στον ευρωπαϊκό δικονομικό οικογενειακό δίκαιο υπήρξε η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Bianca Purucker κατά Guillermo Valles Perez (C-256/2009). Υπό το φως της ρυθμίσεως του προϊσχύσαντος Κανονισμού 2201/2003 για την γονική μέριμνα, το Δικαστήριο έκανε δεκτό ότι η εκκρεμοδικία του άρθρου 19 παρ. 2 του Κανονισμού 2201/2003²⁷¹ δεν μπορεί να επέλθει παρά μόνο οσάκις δύο ή περισσότερες διαδικασίες έχουνσε το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία εκκρεμούν ενώπιον διαφορετικών δικαστηρίων, οι δε προσφεύγοντες στις διαφορετικές αυτές διαδικασίες επιδιώκουν την έκδοση αποφάσεως που δύναται να αναγνωριστεί εντός κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο βρίσκεται το δικαστήριο που επελήφθη ως έχον διεθνή δικαιοδοσία να κρίνει επί της ουσίας²⁷². Αυτό που προξένησε εντύπωση και έρχεται και σε αντίθεση με την ημεδαπή θεωρία και νομολογία, είναι ότι το ΔΕΕ έκανε δεκτό ότι η εκκρεμοδικία που δημιουργείται από την υποβολή της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων είναι σε θέση να αναστείλει την εκδίκαση τόσο μίας μεταγενέστερης αιτήσεως για την έκδοση του ιδίου ασφαλιστικού μέτρου, αλλά και μίας μεταγενέστερης αγωγής με την οποία επιδιώκεται η παροχή οριστικής δικαστικής προστασίας επί διαφορών γονικής μέριμνας²⁷³. Η άποψη αυτή του ΔΕΕ διευρύνει υπερβολικά την δικονομική συνέπεια της εκκρεμοδικίας που προκαλεί μία αίτηση ασφαλιστικών μέτρων για την ρύθμιση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας του προσώπου του παιδιού, παραβλέποντας τις σοβαρότατες διαφορές που

²⁷⁰ Τσικρικάς, Ζητήματα από τη δικονομική ενοποίηση στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου – εκκρεμοδικία, αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων, ό.π., σελ. 473.

²⁷¹ Άρθρο 19 παρ. 2 Κανονισμού 2201/2003: «Εάν έχουν ασκηθεί αγωγές για θέματα γονικής μέριμνας ενός παιδιού, με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία, ενώπιον δικαστηρίων διαφόρων κρατών μελών, το δικαστήριο που επελήφθη δεύτερο, αναστέλλει αυτεπαγγέλτως τη διαδικασία του μέχρι να διαπιστωθεί η διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου που επελήφθη πρώτο.».

²⁷² ΔΕΕ, 09/11/2010, Bianca Purucker κατά Guillermo Valles Perez, C-296/2010, σκέψη 72.

²⁷³ ΔΕΕ, 09/11/2010, Bianca Purucker κατά Guillermo Valles Perez, C-296/2010, σκέψεις 72 και 73.

υφίστανται μεταξύ της οριστικής και της προσωρινής δικαστικής προστασίας, καθώς και μεταξύ των αντίστοιχων διαδικασιών²⁷⁴.

Περαιτέρω κατέληξε στο ότι εάν υποβληθεί πρώτα αίτηση λήψεως ασφαλιστικού μέτρου σχετικά με την γονική μέριμνα σε δικαστήριο, του οποίου η δικαιοδοσία θεμελιώνεται στην συνδρομή της προϋπόθεσης του τόπου εκτέλεσης του αιτούμενου ασφαλιστικού μέτρου (άρθρο 20 Κανονισμού 2201/2003), χωρίς να υφίσταται διεθνής δικαιοδοσία του κατά τον Κανονισμό ως προς την ουσία της διαφοράς, και εν συνεχεία υποβληθεί αίτηση λήψεως του ιδίου ασφαλιστικού μέτρου σε δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία κατά τον Κανονισμό, τότε η εκκρεμοδικία της πρώτης δίκης καθίσταται αδρανής, με συνέπεια να εκδικάζεται η δεύτερη αίτηση ενώπιον του δικαστηρίου της κύριας δίκης, κάτι το οποίο προϋποθέτει την κάμψη των συνεπειών της εκκρεμοδικίας που γεννά η πρώτη αίτηση. Η θέση αυτή στηρίχθηκε στην διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 20 Κανονισμού 2201/2003, σύμφωνα με την οποία τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 παύουν να ισχύουν μόλις τα δικαστήρια του κράτους μέλους που έχουν διεθνή δικαιοδοσία να κρίνουν επί της ουσίας δυνάμει του παρόντος κανονισμού λάβουν τα μέτρα τα οποία θεωρούν προσήκοντα²⁷⁵. Ωστόσο, όπως έχει επισημανθεί, η άρση τόσο των εννόμων συνεπειών της εκκρεμοδικίας όσο και των εννόμων συνεπειών της δικαστικής αποφάσεως που διατάσσει ασφαλιστικά μέτρα, πλήττουν την δικονομική αυτονομία των κρατών μελών²⁷⁶.

Από την νομολογία αυτή του ΔΕΕ, η οποία είναι επίκαιρη και υπό το φως του νέου Κανονισμού 2019/1111, προκύπτει ότι η ρύθμιση της εκκρεμοδικίας δεν λειτουργεί όταν τα ασφαλιστικά μέτρα διατάσσονται από δικαστήριο το οποίο δεν θεμελιώνει την δικαιοδοσία του στους προβλεπόμενους δικαιοδοτικούς συνδέσμους του Κανονισμού, αλλά έχουμε περίπτωση ασφαλιστικών μέτρων χωρίς υπερεδαφική εμβέλεια (άρθρο 20 Κανονισμού 2201/2003 και νυν άρθρο 15 Κανονισμού 2019/1111, άρθρο 14 Κανονισμού 4/2009, άρθρο 19 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104), δηλαδή για απόφαση ασφαλιστικών μέτρων που εκτελείται μόνο στο κράτος μέλος της περιφέρειας του δικαστηρίου όπου διατάχθηκε και όχι στα

²⁷⁴ Τσικρικάς, Ζητήματα από τη δικονομική ενοποίηση στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου – εκκρεμοδικία, αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων, ό.π., σελ. 473.

²⁷⁵ Ανάλογη ρύθμιση υπάρχει και στον Κανονισμό 2019/1111 στο άρθρο 15 παρ. 3.

²⁷⁶ Τσικρικάς, Η διεθνής και ευρωπαϊκή διάσταση των ασφαλιστικών μέτρων, ό.π., σελ. 251.

υπόλοιπα κράτη μέλη²⁷⁷. Όταν, λοιπόν, ο δικαιοδοτικός σύνδεσμος προκειμένου το Δικαστήριο να αποφανθεί υπέρ της δικαιοδοσίας του να διατάξει ασφαλιστικά μέτρα είναι στην ουσία ο τύπος υλοποίησης του ασφαλιστικού μέτρου²⁷⁸ και όχι οι προβλεπόμενες από τους Κανονισμούς δικαιοδοτικές βάσεις, δεν επέρχεται η δικονομική συνέπεια της εκκρεμοδικίας κατόπιν άσκησης της εν λόγω αιτήσεως, Όπως έχει επισημανθεί²⁷⁹, η ως άνω απόφαση του ΔΕΕ δεν προσιδιάζει μόνο στα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης έννομης σχέσης, αλλά δημιούργησε τρόπον τινά και ένα «κοιμώμενο νομολογιακό προηγούμενο» και για άλλους Κανονισμούς, με κύριο τον Κανονισμό 1215/2012.

Το ΔΕΕ κατέληξε στις ως άνω θέσεις και ο ευρωπαϊκός νομοθέτης τις ενσωμάτωσε σε μεταγενέστερους Κανονισμούς, διότι εφόσον η απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων που εξεδόθη από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς δεν μπορεί να αναγνωριστεί και να εκτελεστεί στα λοιπά κράτη μέλη και έχει αποκλειστικά προσωρινό και εξαιρετικό χαρακτήρα μέχρι την κρίση του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς, δεν συντρέχει και κίνδυνος για την αντιφατική έκδοση αποφάσεων και κατά συνέπεια για την αποτελεσματική λειτουργία της ευρωπαϊκής έννομης τάξης. Με άλλα λόγια, η εξουσία του δικάζοντος δικαστηρίου είναι τοπική²⁸⁰ και χρονικά περιορισμένη διότι παύει αυτομάτως να ισχύει μόλις επιληφθεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Πρόβλημα θα υπήρχε εφόσον οι αιτήσεις προσωρινής δικαστικής προστασίας με ίδιο αντικείμενο μπορούσαν να αναγνωριστούν και να εκτελεστούν στα λοιπά κράτη μέλη, οπότε θα συνέτρεχε λόγος περί εφαρμογής της δικονομικής συνέπειας της εκκρεμοδικίας. Εν προκειμένω, όμως, τέτοιο ζήτημα δεν τίθεται και εξ αυτού του λόγου δεν συντρέχει κίνδυνος διατάραξης της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, ώστε να τύχει εφαρμογής η ασφαλιστική δικλείδα της εκκρεμοδικίας. Κάτι τέτοιο μάλιστα θα συνιστούσε ενδεχομένως και υπέρμετρη επιβάρυνση του αιτούντος την προσωρινή δικαστική προστασία διότι θα συνέτρεχε ο κίνδυνος να απωλέσει το ασφαλιστέο του δικαίωμα.

²⁷⁷ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., σελ. 136-137.

²⁷⁸ Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (-Αρβανιτάκης), ΕρμΕΚ (1) – ΚανΒρIIα, άρθρο 19, αρ. 16.

²⁷⁹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 137.

²⁸⁰ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 87.

Όπως εύστοχα έχει επισημανθεί από τον Δεληκωστόπουλο²⁸¹, το «τέλος» της ευρωπαϊκής ενοποίησης δεν διατρέχει κατ' αρχήν κίνδυνο από ένα δικαστήριο που αποφασίζει μόνο τοπικά και μάλιστα σε επείγουσες περιπτώσεις για παιδιά που βρίσκεται στην περιφέρειά του ή για την περιουσία του παιδιού αυτού. Οι παράλληλες αιτήσεις παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας με ίδιο αντικείμενο δίκης προβληματίζουν και υπάγονται στις διατάξεις περί εκκρεμοδικίας, εφόσον οι αποφάσεις που εκδίδονται είναι εκτελεστές και στα λοιπά κράτη μέλη. Σε αντιδιαστολή, η περιορισμένη εμβέλεια δημιουργεί δικαιοδοτική αυτοτέλεια²⁸² και η παρεπόμενη αυτή δικαιοδοτική αυτοτέλεια των ασφαλιστικών μέτρων χωρίς υπερεδαφική εμβέλεια καθιστά άνευ σημασίας την ασφαλιστική δικλείδα της εκκρεμοδικίας. Πολύ απλά, διότι δεν θα μπορούσε να τεθεί ο κίνδυνος για την αμφισβήτηση της δικαιοδοσίας. Ένα συγκρουσιακό μοντέλο δεν δημιουργείται από ένα δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία επί της ουσίας της υπόθεσης και που εκδίδει απόφαση χωρίς την παραμικρή υπερεδαφική προοπτική, εφόσον μάλιστα δεν την επιδιώκει²⁸³.

Χαρακτηριστική είναι και η πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ της 06/10/2021 Toto, η οποία αφορά το άρθρο 35 του Κανονισμού 1215/2012, αναδεικνύει όμως την λειτουργία της δικαιοδοτικής αυτοτέλει των ασφαλιστικών μέτρων με περιορισμένη εμβέλεια εν γένει, αλλά και για τους Κανονισμούς του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι από το γράμμα του άρθρου 35 δεν προκύπτει ότι ο Κανονισμός απονέμει στα δικαστήρια κράτους μέλους που έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης την κατ' αρχήν αρμοδιότητα να διατάσσουν ασφαλιστικά μέτρα και ότι, συνεπώς, τα δικαστήρια άλλων κρατών μελών δεν έχουν πλέον διεθνή δικαιοδοσία να διατάσσουν τέτοια μέτρα, εφόσον τα πρώτα δικαστήρια έχουν επιληφθεί αιτήσεως για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων ή έχουν επιληφθεί επί της αιτήσεως αυτής²⁸⁴. Κατόπιν τούτου, καταλήγει το Δικαστήριο ότι το άρθρο 35 του Κανονισμού 1215/2012 έχει την έννοια ότι δικαστήριο κράτους μέλους το οποίο επιλαμβάνεται αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων δυνάμει της διατάξεως αυτής δεν υποχρεούται να κρίνει εαυτό αναρμόδιο

²⁸¹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 137.

²⁸² Έτσι Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 137.

²⁸³ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 138.

²⁸⁴ ΔΕΕ, 06/20/2021, Toto, C-581/2020, σκέψη 60, ΕλλΔνη σελ. 309 επ.

όταν το δικαστήριο άλλου κράτους μέλους το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης έχει ήδη αποφανθεί επί αιτήσεως με το ίδιο αντικείμενο, την ίδια αιτία και μεταξύ των ιδίων διαδίκων²⁸⁵. Παράδειγμα και από την ημεδαπή νομολογία αποτελεί και η με αριθμό 12434/2021 Απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, στην οποία το δικαστήριο εξετάζοντας αίτηση ασφαλιστικών μέτρων εκθέτει διηγηματικά ότι τα γερμανικά δικαστήρια έχουν ήδη επιληφθεί επί της ουσίας της διαφοράς, χωρίς όμως να εξετάζει αν τίθεται ζήτημα εκκρεμοδικίας σύμφωνα με το τότε ισχύον άρθρο 19 παρ. 2 Κανονισμού 2201/2003²⁸⁶, αποδεικνύοντας ότι οι σχετικές θέσεις του ΔΕΕ υιοθετούνται και από την ημεδαπή νομολογία.

Από τις θέσεις αυτές του Δικαστηρίου της ΕΕ, ευλόγως γίνεται κατανοητό ότι ο μη παρεπόμενος χαρακτήρας των ασφαλιστικών μέτρων του άρθρου 35 Κανονισμού 1215/2012²⁸⁷ σημαίνει ότι η αίτηση αυτών των ασφαλιστικών μέτρων πρέπει να εξετάζεται με γνώμονα το δίκαιο του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου χωρίς να προσκρούει στην εκκρεμοδικία ή/και στην προσωρινή δεσμευτικότητα της κρίσης των δικαστηρίων του κράτους μέλους που έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης²⁸⁸. Εξάλλου, και στον Κανονισμό 1215/2012 αλλά και στους λοιπούς Κανονισμούς του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου στον όρο «απόφαση» περιλαμβάνονται αποφάσεις που διατάσσουν ασφαλιστικά μέτρα και έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης. Συνεπώς, οι αποφάσεις δικαστηρίων άλλων κρατών μελών που δεν έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης και διατάσσουν ασφαλιστικά μέτρα με μη υπερεδαφική εμβέλεια δεν μπορούν να θεωρηθούν αποφάσεις σύμφωνα με τους εν λόγω Κανονισμούς, με αποτέλεσμα να μπορεί να προβληθεί ως λόγος άρνησης της εκτέλεσής τους σε άλλα

²⁸⁵ ΔΕΕ, 06/20/2021, Toto, C-581/2020, σκέψη 61, ΕλλΔνη σελ. 309 επ.

²⁸⁶ ΜΠρΘες 12434/2021, ΕλλΔνη 2022, σελ. 1774 επ., παρατηρήσεις Α. Καραϊνδρου. Η εν λόγω υπόθεση αφορούσε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων του πατέρα με αντικείμενο την προσωρινή ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας με αντικειμενικά στοιχεία αλλοδαπότητας, λόγω της συνήθους διαμονής της καθ' ης η αίτηση μητέρας και του τέκνου στην Γερμανία, όπου τελικά το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ως απαράδεκτη λόγω ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας με κλιμακωτή έρευνα όλων των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας. Αναφορικά με την δικαιοδοτική βάση του άρθρου 20 του τότε ισχύοντος Κανονισμού 2201/2003, το δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του εν λόγω άρθρου, ώστε να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα περιορισμένης εμβέλειας, καθώς το ανήλικο τέκνο δεν βρίσκεται στην Ελλάδα.

²⁸⁷ Και κατ'επέκταση όλων των σχετικών με τα ασφαλιστικά μέτρα μη υπερεδαφικής εμβέλειας άρθρων των Κανονισμών του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου.

²⁸⁸ Δελγκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 141-142, όπου χαρακτηριστά επισημαίνεται αναφορικά με την εν λόγω απόφαση του ΔΕΕ: «είναι Bianca Purrucker συν αφού στην υπόθεση Toto το δικαστήριο της κύριας υπόθεσης είχε ήδη αποφανθεί επί αιτήσεως με το ίδιο αντικείμενο, την ίδια αιτία και μεταξύ των ιδίων διαδίκων».

κράτη μέλη ότι η απόφαση δεν ανήκει στο πεδίο εφαρμογής των Κανονισμών αυτών²⁸⁹. Έτσι θα αποσοβείται ο κίνδυνος να εκτελούνται οι αποφάσεις αυτές και στα άλλα κράτη μέλη, κάτι το οποίο μένει να το δούμε και στην πράξη. Όπως επισημαίνεται, από τον Δεληκωστόπουλο, αν αυτό δεν γίνει δεκτό τότε υπάρχει πράγματι κίνδυνος καταχρηστικών υπερεδαφικών συνεπειών και αν δεν εφαρμοστεί αυτή η ασφαλιστική δικλείδα, σημειώνεται ότι η εκκρεμοδικία δεν εξετάζεται μέσω του λόγου άρνησης εκτέλεσης για πρόδηλη παραβίαση της δημόσιας τάξης²⁹⁰.

Στο ίδιο πλαίσιο, γίνεται δεκτό ότι τα παραπάνω ισχύουν και στις περιπτώσεις που υφίσταται ρήτρα παρέκτασης ή ρήτρα υπαγωγής της διαφοράς σε διαιτησία. Ειδικότερα, η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου, στην περιφέρεια του οποίου πρόκειται να εκτελεσθεί το αιτούμενο ασφαλιστικό μέτρο συνεχίζει να υφίσταται και κατά τις περιπτώσεις που ως προς την κύρια υπόθεση καταρτισθεί είτε συμφωνία παρέκτασης, εφόσον πάντα η συμφωνία παρέκτασης δεν καταλαμβάνει ρητά και τα οποιαδήποτε ασφαλιστικά μέτρα, είτε συμφωνία διαιτησίας²⁹¹. Η δικαιοδοτική αυτοτέλεια, λοιπόν, υφίσταται και σε αυτές τις περιπτώσεις, διαφορετικά τα εν λόγω ασφαλιστικά μέτρα μη υπερεδαφικής εμβέλειας δεν θα είχαν λόγο ύπαρξης, και αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το εάν η κύρια διαδικασία έπρεπε να διεξαχθεί σε πολιτικό δικαστήριο άλλου κράτους ή σε προεπιλεγμένο από τα μέρη διαιτητικό δικαστήριο²⁹².

V. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

V.1. Εισαγωγικά

Προτού προχωρήσουμε στην εξέταση των ρυθμίσεων των εξεταζόμενων Κανονισμών αναφορικά με την αναγνώριση και την εκτέλεση των αποφάσεων που

²⁸⁹ Για τον προβληματισμό αυτό βλ. σχετικά ΔΕΕ, 06/20/2021, Toto, C-581/2020, ΕλλΔνη σελ. 309 επ., παρατηρήσεις Δεληκωστόπουλου σελ. 315 επ. και Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 142-143.

²⁹⁰ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκή Εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, ό.π., 143.

²⁹¹ Τσικρικάς, Η διεθνής και ευρωπαϊκή διάσταση των ασφαλιστικών μέτρων, ό.π., σελ. 243.

²⁹² Βλ. σχετικά Δεληκωστόπουλος, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για την Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, ό.π., σελ. 370-371.

εκδίδονται στα κράτη μέλη θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι αποφάσεις των ασφαλιστικών μέτρων που εκδίδονται από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς εκτελούνται σε όλα τα κράτη μέλη. Συνεπώς, δεν διαφοροποιούνται οι αποφάσεις αυτές των ασφαλιστικών μέτρων από τις λοιπές αποφάσεις, οι οποίες αποφαίνονται επί της ουσίας, και κατά συνέπεια εφαρμόζονται και γι' αυτές οι διατάξεις των Κανονισμών για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων.

Αντιθέτως, είδαμε παραπάνω ότι οι Κανονισμοί παρέχουν και την δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων και από δικαστήριο το οποίο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Οι αποφάσεις αυτές υπενθυμίζουμε δεν αναπτύσσουν υπερεδαφική εμβέλεια και δεν εκτελούνται στα λοιπά κράτη μέλη, παρά μόνο στην περιφέρεια του κράτους μέλους που εκδόθηκαν. Για την εκτέλεση, λοιπόν, τέτοιων αποφάσεων ακολουθούνται οι διαδικασίες του εκάστοτε εθνικού δικαίου και όχι αυτές των Κανονισμών.

V.2. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον Κανονισμό 2019/1111

Προκειμένου να εμβαθύνουμε στα ζητήματα της εκτέλεσης των αποφάσεων θα πρέπει να ξεκινήσουμε από την επισημάνση ότι τόσο ο νέος Κανονισμός 2019/1111 για την διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών όσο και ο Κανονισμός 4/2009 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής ομοιάζουν αρκετά στον Κανονισμό 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, τον σημαντικότερο δικονομικό κανονισμό, αναφορικά με τα ζητήματα της αναγνώρισης και της εκτέλεσης των αποφάσεων στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αρκετές ρυθμίσεις να είναι κοινές. Συγκεκριμένα, η διαδικασία εκτέλεσης διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης, όπως προβλέπεται τόσο στο άρθρο 51 παρ. 1 του Κανονισμού 2019/1111 όσο και στο άρθρο 41 παρ. 1 του Κανονισμού 4/2009. Υπάρχουν κωλύματα εκτέλεσης και λόγοι αναστολής ή άρνησης εκτέλεσης τα οποία θα εξετάσουμε παρακάτω. Δεν πρέπει να λησμονούμε, επίσης, και ότι το Πιστοποιητικό του άρθρου 36 του Κανονισμού 2019/1111 έχει

απλώς διαπιστωτικό χαρακτήρα, με την ειδική περίπτωση που επισημαίνεται και κατωτέρω.

Ιδιαίτερα σημαντικό για την εκπόνηση της παρούσας είναι να τονίσουμε ότι αν πρόκειται αποκλειστικά για απόφαση προσωρινών ή ασφαλιστικών μέτρων σε υπόθεση γονικής μέριμνας πρέπει αναγκαία να πιστοποιείται, όπως προκύπτει από το άρθρο 35 παρ. 2 εδ. β' και γ'²⁹³ και το άρθρο 36 του Κανονισμού 2019/1111, ότι το δικαστήριο είναι αρμόδιο να κρίνει επί της ουσίας της υπόθεσης, όπως ακριβώς ισχύει και στο Κανονισμό 1215/2012²⁹⁴. Δημιουργείται σταδιακά, όπως έχει διατυπωθεί, ένα ενιαίο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο, δηλαδή διαδικαστικά το φαινόμενο ξεπερνάει εν μέρει την διάσταση του ευρωπαϊκού δικονομικού οικογενειακού δικαίου²⁹⁵. Ειδικότερα, από το προσκομιζόμενο πιστοποιητικό που απαιτεί ο Κανονισμός 2019/1111 θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι το δικαστήριο προέλευσης έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης ή ότι το μέτρο διατάχθηκε δυνάμει του άρθρου 27 παρ. 5 του Κανονισμού σε συνδυασμό με το άρθρο 15. Όπως και στον Κανονισμό 1215/2012, αν δεν αποδεικνύεται αυτή η πιστοποίηση της διεθνούς δικαιοδοσίας επί της ουσίας της υπόθεσης του δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων, αλλά αντιθέτως η δικαιοδοσία του στηρίχθηκε στο εθνικό του δίκαιο ή στην δικαιοδοτική βάση του άρθρου 15 του Κανονισμού 2019/1111 δεν υπάρχουν περιθώρια εκτέλεσης της αποφάσεως αυτής πέραν των ορίων της επικράτειας του κράτους έκδοσής της²⁹⁶. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση θα πρέπει να είναι εκτελεστή και στο κράτος προέλευσης, το οποίο επίσης

²⁹³ Άρθρο 35 παρ. 2 Κανονισμού 2019/1111: «Για τους σκοπούς της εκτέλεσης σε κράτος μέλος απόφασης που έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, η οποία διατάσσει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα, ο διάδικος που επιδιώκει την εκτέλεση υποβάλλει στην αρμόδια για την εκτέλεση αρχή τα εξής: α) αντίγραφο της απόφασης που να πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας· β) το κατάλληλο πιστοποιητικό που έχει εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρο 36 και το οποίο πιστοποιεί ότι η απόφαση είναι εκτελεστή στο κράτος μέλος προέλευσης και ότι το δικαστήριο προέλευσης: i) είναι αρμόδιο να κρίνει την ουσία της υπόθεσης· ή ii) διέταξε το μέτρο σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 5 σε συνδυασμό με το άρθρο 15· και γ) αν το μέτρο έχει διαταχθεί χωρίς κλήτευση του εναγόμενου να εμφανισθεί στο δικαστήριο, αποδεικτικό επίδοσης της απόφασης».

²⁹⁴ Βλ. άρθρο 42 παρ. 2 Κανονισμού 1215/2012: «Προκειμένου να εκτελεστεί σε κράτος μέλος απόφαση η οποία εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος και με την οποία διατάσσεται η λήψη ασφαλιστικών μέτρων, ο αιτών υποβάλλει στην αρμόδια για την εκτέλεση αρχή τα εξής: α) αντίγραφο της απόφασης το οποίο να συγκεντρώνει τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας· β) τη βεβαίωση που εκδόθηκε σύμφωνα με το άρθρο 53 η οποία περιέχει περιγραφή του μέτρου και πιστοποιεί: i) ότι το δικαστήριο είναι αρμόδιο να κρίνει την ουσία της υπόθεσης· ii) ότι η απόφαση είναι εκτελεστή στο κράτος μέλος προέλευσης και γ) αν το μέτρο έχει διαταχθεί χωρίς κλήτευση του εναγόμενου να εμφανισθεί στο δικαστήριο, αποδεικτικό επίδοσης της απόφασης». Βλέπουμε ότι οι δύο ρυθμίσεις σχεδόν ταυτίζονται μεταξύ τους.

²⁹⁵ Έτσι Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 98.

²⁹⁶ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σελ. 556.

αποδεικνύεται από το ως άνω Πιστοποιητικό, όπως ρητά αναφέρει το άρθρο 35 παρ. 2 του Κανονισμού.

Επιπροσθέτως, επί εκδόσεως «ex parte» ασφαλιστικού μέτρου θα πρέπει να προσκομίζεται αποδεικτικό επίδοσης της απόφασης, ώστε ο αντίδικος να καταφέρει να ακουστεί έστω εκ των υστέρων²⁹⁷. Όπως ισχύει και για τον Κανονισμό 1215/2012, η ρύθμιση αυτή δεν μπορεί επ' ουδενί να παραμεριστεί εξαιτίας ενδεχομένως ευνοϊκότερων του Κανονισμού ρυθμίσεων της εθνικής νομοθεσίας, όταν λόγου χάρη επιτρέπει την εκτέλεση χωρίς κοινοποίηση²⁹⁸.

Συνάγεται από όλα τα παραπάνω ότι πράγματι έχει ακολουθηθεί το μοντέλο του Κανονισμού 1215/2012 για την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων εν γένει και κατ' επέκταση και των ασφαλιστικών μέτρων. Με την κατάργηση της διαδικασίας του «exequatur» οι λόγοι μη εκτέλεσης μετατρέπονται πλέον σε κωλύματα που θα πρέπει να επικαλεστεί και να αποδείξει ο καθ' ου η εκτέλεση. Ειδικότερα, οι λόγοι άρνησης αναγνώρισης των αποφάσεων που κρίνουν επί γαμικών διαφορών αναφέρονται στο άρθρο 38 του Κανονισμού και για τις αποφάσεις που κρίνουν επί διαφορών γονικής μέριμνας στο άρθρο 39 του Κανονισμού. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το ότι υπό το φως του Κανονισμού 2019/1111 οι λόγοι άρνησης και εκτέλεσης μπορούν ενδεχομένως να ελέγχονται και αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, εφόσον αυτή η δυνατότητα προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο²⁹⁹. Κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται από τον Κανονισμό 1215/2012 και σύμφωνα με την πρόβλεψη αυτή το εθνικό δίκαιο μπορεί να ορίσει ότι άπαξ και ασκηθεί ένδικο βοήθημα άρνησης εκτέλεσης το επιλαμβανόμενο δικαστήριο θα εξετάσει ναι μεν τους προβαλλόμενους λόγους άρνησης αλλά μπορεί και να λάβει υπόψιν του αυτεπαγγέλτως λόγους που δεν προβάλλονται³⁰⁰. Η ρύθμιση αυτή αποβλέπει στο να υπάρχει δυνατότητα να λαμβάνεται υπόψιν το κριτήριο της δημόσιας τάξης

²⁹⁷ ΔΕΕ, 21/08/1980, Denilauler, C-125/79.

²⁹⁸ Σημειωτέον ότι η αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012 στην σκέψη 33 αφήνει εσφαλμένα να εννοηθεί το αντίθετο: «...Ωστόσο, ασφαλιστικά και συντηρητικά, μέτρα που διατάσσονται από το δικαστήριο αυτό χωρίς κλήτευση του εναγομένου δεν αναγνωρίζονται και δεν εκτελούνται δυνάμει του παρόντος κανονισμού εκτός εάν η απόφαση που περιέχει το μέτρο επιδίδεται και κοινοποιείται στον εναγόμενο πριν από την εκτέλεσή τους. Αυτό δεν αποκλείει την αναγνώριση και εκτέλεση των εν λόγω μέτρων βάσει του εθνικού δικαίου...».

²⁹⁹ Αιτιολογική σκέψη 54 του Κανονισμού 2019/1111, όπου: «...Εναπόκειται στο εθνικό δίκαιο να ορίσει αν οι λόγοι άρνησης μπορούν να προβληθούν από διάδικο ή αυτεπαγγέλτως, όπως προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Αυτό δεν εμποδίζει οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο να υποβάλει αίτηση, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, για την έκδοση απόφασης ότι δεν συντρέχουν λόγοι άρνησης της αναγνώρισης, κατά τα αναφερόμενα στον παρόντα κανονισμό. Θα πρέπει να εναπόκειται στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους, στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση, να ορίσει ποιος μπορεί να θεωρηθεί ως ενδιαφερόμενος που δικαιούται να υποβάλει τέτοια αίτηση».

³⁰⁰ Τίτσιας, ό.π., σελ. 344.

αυτεπαγγέλτως ακριβώς λόγω της σημασίας του στις οικογενειακές διαφορές, όταν για παράδειγμα η επιμέλεια ανατέθηκε σύμφωνα με το φύλο ή θρησκευτικούς παράγοντες³⁰¹.

Κοινός λόγος και για τις γαμικές διαφορές και για τις διαφορές της γονικής μέριμνας αποτελεί η πρόδηλη αντίθεση στην δημόσια τάξη³⁰². Ωστόσο, επί διαφορών γονικής μέριμνας λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον του παιδιού ώστε να προσδιοριστεί η έννοια της δημόσιας τάξης, όπως ρητά επισημαίνεται από το γράμμα του νόμου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν εν προκειμένω οι υποθέσεις γονικής μέριμνας ομόφυλων ζευγαριών, ακριβώς διότι δεν αναγνωρίζουν όλες οι έννομες τάξεις τον γάμο μεταξύ ατόμων ιδίου φύλου. Ειδικότερα, ακριβώς επειδή λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον του παιδιού σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η άρνηση αναγνώρισης απόφασης δεν μπορεί να αντίκειται στο άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ για την απαγόρευση των διακρίσεων ούτε να παραβιάζει την ελεύθερη κυκλοφορία πολιτών της Ένωσης, αναγνωρίζεται στην ημεδαπή έννομη τάξη το δεδικασμένο αγγλικής (πριν το Brexit) απόφασης με την οποία ρυθμίζεται η γονική μέριμνα τέκνου αποκτηθέντος εντός γάμου ομόφυλου ζευγαριού³⁰³³⁰⁴. Δεν

³⁰¹ Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (-Καπετανάκης), ό.π., άρθρο 23 αρ. 7.

³⁰² Άρθρο 38 περ. α και 39 παρ. 1^α Κανονισμού 2019/1111.

³⁰³ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 99.

³⁰⁴ ΜΕΦΘεσ 159/2022, ΕλλΔνη 2022, σελ. 1404 επ., παρατηρήσεις Α. Πανταζόπουλου, η οποία αφορούσε ζευγάρι εκ του οποίου η αιτούσα είχε την Ελληνική και Αμερικανική υπηκοότητα και η εφεσίβλητη-κυρίως παρεμβαίνουσα είχε την Αμερικανική, οι οποίες συνήψαν στο Ηνωμένο Βασίλειο, στις 20.8.2013, σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο στις 10.1.2015 τράπηκε σε νόμιμο γάμο, σύμφωνα με το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου. Στις 17.9.2013 απέκτησαν ένα ανήλικο τέκνο το οποίο κυοφόρησε η δεύτερη από αυτές με τη μέθοδο της τεχνητής σπερματέγχυσης και χρήσης σπέρματος δωρητή. Το Δικαστήριο επεσήμανε: «Η ελληνική νομοθεσία και νομολογία, με θεμέλιο και μοναδικό κριτήριο τις βασικές και θεμελιώδους σημασίας αρχές και αντιλήψεις, που διέπουν σήμερα τη ζωή στην ελληνική κοινωνία, αποβλέπει κυριαρχικά στο συμφέρον και στη δυνατότητα ομαλής ψυχοπνευματικής ανάπτυξης των ανηλίκων παιδιών σε ένα υγιές κοινωνικό περιβάλλον, διασφαλιζομένων πλήρως των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους. Κατά συνέπεια, το μοντέλο της οικογένειας, που η σύνθεση των μελών της αποτελεί διαφορετική περίπτωση σε σχέση με τα καθιερωμένα δεν προκαλεί τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις διότι τελικά αυτή η διαφορετικότητα δεν μπορεί να αποβεί σε βάρος του πραγματικού συμφέροντος του τέκνου, ενώ η ελληνική κοινωνία τυγχάνει πλέον αρκετά προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί τέτοιες καταστάσεις και αρκετά προοδευτική να φιλοξενήσει αρμονικά στους κόλπους της και να ανεχθεί την ύπαρξη και της ομόφυλης οικογένειας μετά τέκνων. Ήδη, η ελληνική έννομη τάξη (ΑΚ 1455, 1456, 1458) επιτρέπει στη μόνη γυναίκα την τεκνοποίηση μέσω παρένθετης μητέρας, αλλά και το σύμφωνο συμβίωσης μεταξύ ομοφύλων ζευγαριών. Ως εκ τούτου, στην προκειμένη περίπτωση, η άρνηση αναγνώρισης του δεδικασμένου που απορρέει από την ως άνω δικαστική απόφαση για την επιμέλεια της ανήλικης, υπό την αιτιολογία ότι οι ομόφυλες γονείς της τέλεσαν νομίμως γάμο στην αλλοδαπή, θεσμό που αγνοεί προς το παρόν η εγχώρια έννομη τάξη, παρότι μέχρι το τέλος του έτους 2021 τουλάχιστον (15) χώρες της ΕΕ έχουν θεσπίσει, θα αποτρέψει τελικώς να παράγει και στη χώρα μας τα έννομα αποτελέσματά της η ρητή άδεια του αλλοδαπού δικαστηρίου να εγκατασταθεί η ανήλικη στην χώρα μας μόνο με τον ένα γονέα που του έχει παραχωρηθεί το σχετικό δικαίωμα, γεγονός που προσκρούει βάνανυα και αντιστρατεύεται το πραγματικό συμφέρον του ανηλίκου και είναι αποδοκιμαστέο από τη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη, κατά τα αναφερόμενα στην

αποτελεί, λοιπόν, κατ' αρχήν λόγο άρνησης και εκτέλεσης το γεγονός ότι μία έννομη τάξη αγνοεί έναν θεσμό που αναγνωρίζεται σε αλλοδαπή έννομη τάξη³⁰⁵ και ειδικά για περιπτώσεις γονικής μέριμνας η δημόσια τάξη, ήτοι οι θεμελιώδεις πολιτειακές, κοινωνικές, ηθικές, δικαιοτικές και ούτω καθεξής αντιλήψεις που κρατούν στην χώρα, όχι μόνο δεν απαγορεύουν αλλά θα λέγαμε επιτάσσουν την αναγνώριση του δεδικασμένου τέτοιου είδους αποφάσεων³⁰⁶.

Έτερος κοινός λόγος είναι αν το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο δεν έχει επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον ερημοδικήσαντα διάδικο κανονικά και έγκαιρα ώστε να μπορεί να αμυνθεί, εκτός εάν βεβαιωθεί ότι ο διάδικος έχει δεχτεί την απόφαση κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση³⁰⁷. Το σημαντικό εδώ είναι να επισημάνουμε ότι υφίσταται διαφοροποίηση από τον Κανονισμό 1215/2012 στον οποίο ο αντίστοιχος λόγος είναι πιο στενός³⁰⁸, διότι υπό το καθεστώς του δεύτερου κανονισμού ο εν λόγω λόγος άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης ισχύει μόνο ως προς αποφάσεις που εκδίδονται σε αυτοτελή και κύρια διαδικασία, δεν καταλαμβάνει αποφάσεις που έχουν αμιγώς παρακολουθηματικό χαρακτήρα,

προηγηθείσα υπό στοιχ. (3) μείζονα σκέψη της παρούσας, αφού θα εισάγει δυσμενή διάκριση σε βάρος της ανήλικης εξαιτίας του γενετήσιου προσανατολισμού των γονέων της. Επομένως, η υπό κρίση αλλοδαπή απόφαση δεν αντίκειται στη δημόσια τάξη κατά τη διάταξη του άρθρου 33 του ΑΚ και τα χρυστά ήθη, ούτε, είναι αντίθετη σε κυριαρχικές ηθικές αρχές και αντιλήψεις, που διέπουν στην παρούσα χρονική περίοδο τη ζωή και το βιοτικό ρυθμό της Ελλάδας, ούτε προκαλεί διαταραχή στην ελληνική έννομη τάξη, εάν πραγματοποιηθούν ή απλώς εξαγγελθούν οι έννομες συνέπειες τις οποίες απονέμει ο ανωτέρω κανόνας του αλλοδαπού (βρετανικού) δικαίου στα συγκεκριμένα πραγματικά γεγονότα και είναι βέβαιο ότι η αναγνώρισή της διά του ανωτέρω περιγραφόμενου τρόπου, είναι καθόλα ανεκτή από τον κρατούντα στη χώρα μας βιοτικό και κοινωνικό ρυθμό, ενώ αντίθετα η απόρριψη της υπό κρίση αίτησης καταλήγει στο, απολύτως αποδοκιμαστέο από την ελληνική δημόσια τάξη, αποτέλεσμα της καταπάτησης του αληθινού, σωματικού, υλικού, πνευματικού, ψυχικού, ηθικού και γενικά κάθε είδους, συμφέροντος της ανήλικης κόρης των διαδίκων, συμφέροντος, που αποσκοπεί στην ανάπτυξή της σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα. Επομένως, αφού δεν υπάρχει λόγος, ο οποίος να αποκλείει την αναγνώριση του δεδικασμένου που απορρέει από την προαναφερόμενη απόφαση, πρέπει η κρινόμενη αίτηση να γίνει δεκτή, ως βάσιμη και κατ' ουσία και να αναγνωρισθεί ότι υφίσταται δεδικασμένο και στην Ελληνική Επικράτεια, που απορρέει από την ως άνω από 25.7.2018 απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου (Οικογενειακό Τμήμα) (High Court Of Justice - Family Division) του Οικογενειακού Δικαστηρίου στο Τσέλσφορντ (Chelmsford) της Μεγάλης Βρετανία».

³⁰⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο θεσμός των «punitive damages» των αγγλοσαξωνικών δικαίων, ο οποίος δεν αναγνωρίζεται από την ημεδαπή έννομη τάξη, παρά ταύτα κατ' αρχήν δεν αποκλείεται άνευ ετέρου στην ημεδαπή η αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων που επιδικάζουν τέτοιο είδους αποζημιώσεις. Βλ. ΟΛΑΠ 17/1999 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁰⁶ Δελγκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 100, ο οποίος χαρακτηριστικά επισημαίνει «Διότι τι είναι πιο θεμελιώδες από το κεκτημένη της ζωής ενός παιδιού το οποίο γεννήθηκε ανερώτητα (όπως όλοι μας) και το οποίο ζει και έχει προσλαμβάνουσες παραστάσεις με την μητέρα που το ανατρέπει στον τόπο που ένα δικαστήριο του επέτρεψε να ζει;».

³⁰⁷ Άρθρο 38 περ. β και 39 παρ. 1^β Κανονισμού 2019/1111.

³⁰⁸ Άρθρο 45 παρ. 1^β Κανονισμού 1215/2012: «Με αίτηση κάθε ενδιαφερομένου, η αναγνώριση μιας απόφασης απορρίπτεται ... β) εάν η απόφαση εκδόθηκε ερήμην, εάν το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο δεν κοινοποιήθηκε ή δεν επιδόθηκε στον εναγόμενο εγκαίρως και κατά τρόπο που να του επιτρέψει να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, εκτός αν ο εναγόμενος δεν προσέβαλε την απόφαση, ενώ είχε σχετικό δικαίωμα...».

όπως είναι λόγου χάρη η απόφαση για επιδίκαση δικαστικών εξόδων³⁰⁹. Εξάλλου, επί ερημοδικίας σιωπηρή αποδοχή της απόφασης για παράδειγμα του διαζυγίου δεν χωρεί³¹⁰. Τέλος, κοινός λόγος είναι και η περίπτωση που η απόφαση είναι ασυμβίβαστη με μεταγενέστερη απόφαση που έχει εκδοθεί στο κράτος μέλος στο οποίο γίνεται επίκληση της αναγνώρισης³¹¹. Επιπροσθέτως, για τις γαμικές διαφορές λόγος άρνησης αναγνώρισης είναι η περίπτωση που η απόφαση είναι ασυμβίβαστη με απόφαση που έχει εκδοθεί προγενέστερα μεταξύ των ίδιων διαδίκων σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτο κράτος, εφόσον η απόφαση αυτή συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αναγνώρισή της στο κράτος μέλος αναγνώρισης³¹², ενώ για τις διαφορές γονικής μέριμνας προβλέπονται ακόμη οι εξής λόγοι:

α) κατόπιν αιτήσεως προσώπου, η περίπτωση που η απόφαση παραβιάζει την άσκηση της γονικής μέριμνάς του, εάν η απόφαση έχει εκδοθεί χωρίς να δοθεί στο πρόσωπο αυτό δυνατότητα ακρόασης³¹³ και β) εάν η απόφαση είναι ασυμβίβαστη με μεταγενέστερη απόφαση που έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος ή στην τρίτη χώρα συνήθους διαμονής του παιδιού, εφόσον η απόφαση αυτή συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αναγνώρισή της στο κράτος μέλος στο οποίο γίνεται επίκληση της αναγνώρισης³¹⁴.

Στο σημείο αυτό καίριο είναι να γίνει μνεία στον λόγο μη αναγνώρισης του άρθρου 39 παρ. 2, η οποία διάταξη έχει ως εξής: *«Η αναγνώριση απόφασης σε διαφορές γονικής μέριμνας μπορεί να απορριφθεί αν η απόφαση εκδόθηκε χωρίς να δοθεί η δυνατότητα στο παιδί που είναι ικανό να διαμορφώσει ίδια άποψη να εκφράσει τις απόψεις του σύμφωνα με το άρθρο 21, με τις ακόλουθες εξαιρέσεις: α) η διαδικασία αφορά μόνο την παρουσία του παιδιού και υπό την προϋπόθεση ότι δεν απαιτείτο η παροχή αυτής της δυνατότητας δεδομένου του αντικειμένου της διαδικασίας· ή β) συντρέχουν σοβαροί λόγοι, λαμβάνοντας υπόψη, ιδίως, τον επείγοντα χαρακτήρα της υπόθεσης»*. Όπως έχει εύστοχα παρατηρηθεί, η αρχή του περιορισμού των λόγων αναγνώρισης στον ελάχιστο αναγκαίο βαθμό³¹⁵ βρίσκει εδώ την κύρια εφαρμογή

³⁰⁹ Βλ. Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σελ. 594.

³¹⁰ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 101.

³¹¹ Άρθρο 38 περ. γ και 39 παρ. 1^ς Κανονισμού 2019/1111.

³¹² Άρθρο 38 περ. δ Κανονισμού 2019/1111.

³¹³ Άρθρο 39 παρ. 1^η Κανονισμού 2019/1111.

³¹⁴ Άρθρο 39 παρ. 1^ε Κανονισμού 2019/1111.

³¹⁵ Αιτιολογική σκέψη 55 Κανονισμού 2019/1111: «Η αναγνώριση και η εκτέλεση αποφάσεων, δημοσίων εγγράφων και συμφωνιών που εκδίδονται σε κράτος μέλος θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Ως εκ τούτου, οι λόγοι της μη αναγνώρισης θα πρέπει να

της³¹⁶, διότι ο ίδιος λόγος άρνησης προβλεπόταν και στον Κανονισμό 2201/2003 αλλά πλέον η διάταξη είναι πιο «στενή». Ειδικότερα, το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού αφορά κατά το άρθρο 39 παρ. 2 το παιδί που είναι ικανό να διαμορφώσει ίδια άποψη. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Κανονισμού το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού συνίσταται αφενός στο δικαίωμα να ακουστεί και αφετέρου να ληφθεί δεόντως υπόψιν η άποψή του. Πλην, όμως, το άρθρο 39 παρ. 2 περιορίζει το δικαίωμα ακρόασης μόνο στο πρώτο σκέλος, διότι όπως ρητά αναφέρει η διάταξη ο λόγος συντρέχει εφόσον δεν δόθηκε σε αυτό η δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του, μετουσιώνεται δηλαδή στην δυνατότητα ακρόασης³¹⁷. Ενδιαφέρον παρουσιάζει δε ότι αφενός παραλείπεται η αναφορά σε θεμελιώδεις αρχές του κράτους αναγνώρισης και αφετέρου, σε αντίθεση με τους άλλους λόγους άρνησης, αν πληρούνται οι όροι του συγκεκριμένου λόγου δεν υπάρχει υποχρέωση του επιληφθέντος δικαστή για άρνηση αναγνώρισης, αλλά μόνο δυνατότητα³¹⁸. Το δικαστήριο θα προβαίνει σε αξιολόγηση για το εάν θα πρέπει να προχωρήσει σε άρνηση αναγνώρισης ή όχι, πάντοτε υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού, με αποτέλεσμα να μην αποκλείεται παρόλο που το παιδί δεν ακούστηκε η μη αναγνώριση της απόφασης που το αφορά να αντίκειται ευθέως στο συμφέρον του³¹⁹.

Ακόμη, η υποχρέωση να παρέχεται πραγματική και ουσιαστική δυνατότητα στο παιδί που είναι ικανό να διαμορφώσει ίδια γνώμη να εκφράσει τις απόψεις του δεν είναι απόλυτη. Υφίστανται δύο εξαιρέσεις οι οποίες αν συντρέχουν κάμπτεται η υποχρέωση να δίνεται η δυνατότητα ακρόασης στο παιδί, ήτοι όταν α) η διαδικασία αφορά μόνο την παρουσία του παιδιού και υπό την προϋπόθεση ότι δεν απαιτείτο η παροχή αυτής της δυνατότητας δεδομένου του αντικειμένου της διαδικασίας ή β) συντρέχουν σοβαροί λόγοι, λαμβάνοντας υπόψη, ιδίως, τον επείγοντα χαρακτήρα της υπόθεσης. Περαιτέρω, υπό το πρίσμα του νέου Κανονισμού διευκρινίζονται οι λόγοι της περίπτωσης β, και επισημαίνεται ότι τέτοιου είδους σοβαροί λόγοι θα μπορούσαν να προβληθούν, για παράδειγμα, όταν υπάρχει άμεσος κίνδυνος για τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα ή τη ζωή του παιδιού και οποιαδήποτε περαιτέρω

περιορίζονται στον ελάχιστο αναγκαίο βαθμό, υπό το πρίσμα του υποκείμενου σκοπού του παρόντος κανονισμού, ο οποίος συνίσταται στη διευκόλυνση της αναγνώρισης και της εκτέλεσης και στην αποτελεσματική προστασία του συμφέροντος του παιδιού».

³¹⁶ Τίτσιας, ό.π., σελ. 340.

³¹⁷ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1030.

³¹⁸ Άρθρο 39 παρ. 2 Κανονισμού 2019/1111: «...η αναγνώριση μπορεί να απορριφθεί...».

³¹⁹ Τίτσιας, ό.π., σελ. 341.

καθυστέρηση θα μπορούσε να συνεπάγεται την πιθανότητα επέλευσης του εν λόγω κινδύνου³²⁰. Σε κάθε περίπτωση οι λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής της ακρόασης του παιδιού ρυθμίζονται από την εθνική νομοθεσία και διαδικασία, χωρίς δυνατότητα επανεξέτασής τους. Τέλος, η άρνηση αναγνώρισης του λόγου αυτού συνδέεται μόνο με την δυνατότητα ακρόασης του τέκνου όπως αναφέρθηκε ανωτέρω και όχι με το δικαίωμα οι απόψεις του να ληφθούν δεόντως υπόψιν κατά το άρθρο 21 παρ. 2³²¹. Αυτό προκύπτει τόσο από το γράμμα της διάταξης όσο και από το περιεχόμενο του Πιστοποιητικού που αναφέρει μόνο κατά πόσον έχει δοθεί στο παιδί η δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του και, εάν το παιδί δεν είχε την δυνατότητα αυτή, οι λόγοι πρέπει να προσδιορίζονται σε ελεύθερο κείμενο³²². Εν τέλει, όπως έχει επισημανθεί, αυτό που ελέγχεται είναι εάν δόθηκε η δυνατότητα στο παιδί να ακουστεί και όχι εάν αυτό πράγματι ακούστηκε³²³.

Υπό το καθεστώς του Κανονισμού 2019/1111 υπάρχουν δύο περιπτώσεις αποφάσεων οι οποίες απολάβουν προνομιακής μεταχείρισης ως προς την αναγνώριση και την εκτέλεσή τους. Συγκεκριμένα, ο λόγος για τις αποφάσεις που διέπουν δικαίωμα επικοινωνίας και τις οριστικές αποφάσεις που συνεπάγονται την επιστροφή του παιδιού συνεπεία της αρχικής άρνησης επιστροφής. Οι αποφάσεις αυτές εκτελούνται αυτόματα στα λοιπά κράτη μέλη με την έκδοση του Πιστοποιητικού του άρθρου 47³²⁴, το οποίο σε αντίθεση με τις λοιπές αποφάσεις βεβαιώνει κατά νομικά δεσμευτικό τρόπο την τήρηση των δικονομικών προθεσμιών και είναι δυνατή η διόρθωση και η ανάκλησή του μόνο σύμφωνα με το άρθρο 48 του Κανονισμού, ήτοι μόνο από τα δικαστήρια του κράτους μέλους προέλευσης σύμφωνα με το δίκαιο του

³²⁰ Αιτιολογική σκέψη 57 Κανονισμού 2019/1111.

³²¹ «Όταν το δικαστήριο, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και διαδικασία, παρέχει σε ένα παιδί τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του σύμφωνα με το παρόν άρθρο, το δικαστήριο λαμβάνει δεόντως υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και την ωριμότητά του».

³²² Τίτσιας, ό.π., σελ. 341, σύμφωνα με τον οποίο από την στιγμή που το παιδί ακούστηκε, η ύπαρξη στοιχειώδους αιτιολογίας ως προς το πώς ο δικαστής συνεκτίμησε την γνώμη του σε συνάρτηση με το λοιπό αποδεικτικό υλικό δεν είναι μόνο αναγκαία κατά το άρθρο 21 αλλά οπωσδήποτε θωρακίζει την απόφαση στο στάδιο τυχόν άρνησης της αναγνώρισής της, κατά το οποίο φυσικά αυτό που θα μπορούσε να κριθεί θα ήτο η ύπαρξη της αιτιολογίας αυτής καθαυτής και όχι η ορθότητά του όλου αποδεικτικού πορίσματος. Ειδάλλως, κατά την γνώμη του γράφοντος θα συνέτρεχε περίπτωση απαγορευμένης αναδίκασης και επέμβασης στην ουσία της υπόθεσης (*révision au fond*) η οποία προβλέπεται και στο άρθρο 71 του Κανονισμού 2019/1111.

³²³ Δεληκαστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 103.

³²⁴ Συγκεκριμένα, εκδίδεται το Πιστοποιητικό του παραρτήματος V για το δικαίωμα επικοινωνίας και το Πιστοποιητικό του παραρτήματος VI για την απόφαση επί της ουσίας του δικαιώματος επιμέλειας που συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού.

κράτους μέλους προέλευσης³²⁵. Η έκδοση του πιστοποιητικού δημιουργεί μια ευρύτατη υποχρέωση αναγνώρισεως της αποφάσεως, προσδίδοντας σε αυτή μια ειδική εκτελεστότητα. Έτσι, αυτού του είδους οι αλλοδαπές αποφάσεις εκτελούνται αυτόματα και δεν υπόκεινται σε κανέναν περαιτέρω έλεγχο για την εκτέλεσή τους ενώ το μόνο αποφασιστικό στοιχείο είναι η ύπαρξη του αντίστοιχου εντύπου του παραρτήματος και η σχετική δήλωση του δικαστή που τίθεται επ' αυτών. Στο πλαίσιο αποφυγής της οποιασδήποτε δυνατότητας προσβολής τους, αποκλείεται ακόμη και η επίκληση της επιφύλαξης της δημοσίας τάξεως της χώρας εκτέλεσεως όπως και η άσκηση κάποιου ενδίκου μέσου. Όλοι οι ανωτέρω περιορισμοί, όπως γίνεται αντιληπτό, συντελούν στην αποτροπή της ενδεχόμενης μείωσης της αποτελεσματικότητας αυτών των διατάξεων, μέσω της καταχρήσεως των δικονομικών δυνατοτήτων³²⁶.

Το καίριο με τις εν λόγω αποφάσεις είναι ότι αυτές δεν αναγνωρίζονται και δεν εκτελούνται μόνο εφόσον είναι ασυμβίβαστες με μεταγενέστερη απόφαση γονικής μέριμνας που έχει εκδοθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ζητείται η αναγνώριση ή σε άλλο κράτος μέλος ή στην τρίτη χώρα συνήθους διαμονής του παιδιού, εφόσον η απόφαση αυτή συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αναγνώρισή της³²⁷. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι για αυτές τις αποφάσεις δεν συντρέχουν τα λοιπά κωλύματα αναγνώρισης και εκτέλεσης κάτι το οποίο προϋπήρχε και στον προϋσχύσαντα Κανονισμό 2201/2003³²⁸ και διατηρήθηκε ως αναγκαίο για την ενίσχυση της θέσης του γονέα που στερείται το παιδί του είτε λόγω της απαγωγής είτε λόγω της μη επικοινωνίας μαζί του και φυσικά για την προστασία του δικαιώματος του παιδιού για επικοινωνία με τους δύο γονείς³²⁹. Επισημαίνεται ότι στην περίπτωση που το δικαστήριο της χώρας προελεύσεως ή οποιαδήποτε άλλη αρχή λαμβάνει μέτρα ώστε να διασφαλισθεί η

³²⁵ Άρθρο 48 Κανονισμού 2019/1111: «1. Το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης, που κοινοποιείται στην Επιτροπή κατά το άρθρο 103, διορθώνει κατόπιν αίτησης και μπορεί αυτεπαγγέλτως να διορθώσει το πιστοποιητικό όταν, λόγω ουσιώδους σφάλματος ή παράλειψης, υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ της προς εκτέλεση απόφασης και του πιστοποιητικού. 2. Το δικαστήριο που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, κατόπιν αίτησης ή αυτεπαγγέλτως, ανακαλεί το πιστοποιητικό, αν χορηγήθηκε εσφαλμένα, λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων που ορίζονται στο άρθρο 47. Το άρθρο 49 εφαρμόζεται αναλόγως. 3. Η διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης τυχόν άσκησης ένδικου μέσου, σχετικά με τη διόρθωση ή την ανάκληση του πιστοποιητικού διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους προέλευσης.».

³²⁶ Αρβανιτάκης/ Βασιλακάκης (-Δ. Σταματιάδης), Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα), 2016, άρθ. 41, σ. 362.

³²⁷ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 95.

³²⁸ Άρθρα 41 και 42 Κανονισμού 2201/2003.

³²⁹ Τίτσιας, ό.π., σελ. 344.

προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του³³⁰, όπως λ.χ. διασφάλιση του δικαιώματος επικοινωνίας του παιδιού με τους γονείς και συγγενείς όπως και η αποτροπή πιθανής εκ νέου απαγωγής ή παράνομης κατακρατήσεώς του, θα πρέπει τα συγκεκριμένα μέτρα να αναφέρονται στο πιστοποιητικό³³¹. Επιπλέον, προκειμένου να εξασφαλισθεί η επιστροφή του παιδιού και η πραγματική εξυπηρέτηση των συμφερόντων του, θα πρέπει να υπάρχει μετάφραση, συνοδευόμενη από επικύρωση, του αντίστοιχου σημείου του πιστοποιητικού στη γλώσσα του κράτους εκτέλεσως της απόφασης. Τέλος, σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 54 του Κανονισμού, για τις αποφάσεις αναφορικά με το δικαίωμα επικοινωνίας υφίσταται η δυνατότητα οι αρμόδιες για την εκτέλεση αρχές ή τα δικαστήρια του κράτους μέλους εκτέλεσης να προσαρμόσουν την άσκηση της επικοινωνίας χωρίς να θίγονται τα ουσιώδη στοιχεία της απόφασης για τα δικαιώματα επικοινωνίας³³². Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να αναθεωρείται η απόφαση και να γίνεται επέμβαση στην ουσία της³³³.

Αναστολή της εκτέλεσης των αποφάσεων μπορεί να διαταχθεί εφόσον πληρούται το πραγματικό ενός από τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 56 του Κανονισμού 2019/1111, χωρίς βεβαίως να αποκλείονται και οι λόγοι αναστολής εκτέλεσης του εθνικού δικαίου³³⁴. Υποχρέωση για την αναστολή της εκτέλεσης υφίσταται σύμφωνα με την παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου στην περίπτωση που η εκτελεστότητα της απόφασης έχει ανασταλεί στο κράτος μέλος προέλευσης. Δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης υπάρχει σύμφωνα με την παράγραφο 2 για έναν από τους εξής λόγους: α) αν έχει ασκηθεί κατά της απόφασης τακτικό ένδικο μέσο στο κράτος μέλος προέλευσης· β) αν η προθεσμία για την άσκηση του ένδικου μέσου που αναφέρεται στο στοιχείο α) δεν έχει ακόμη παρέλθει· γ) αν έχει υποβληθεί αίτηση άρνησης της εκτέλεσης βάσει του άρθρου 41, 50 ή 57· δ) αν το πρόσωπο κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση έχει υποβάλει, κατά το άρθρο 48, αίτηση ανάκλησης του πιστοποιητικού που έχει εκδοθεί με βάση το άρθρο 47. 3. Εάν η αρμόδια για την εκτέλεση αρχή ή το δικαστήριο αναστείλει τη διαδικασία εκτέλεσης για τον λόγο που αναφέρεται στο στοιχείο β) της παραγράφου 2, μπορεί να θέσει προθεσμία για την άσκηση παντός ένδικου μέσου. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η αρμόδια για την εκτέλεση αρχή ή το

³³⁰ Κατά το άρθρο 26 παρ. 3 Κανονισμού 2019/1111 (προϊσχύσαν άρθρο 11 αρ. 4 Κανονισμού 2201/2003)

³³¹ Αρβανιτάκης/ Βασιλακάκης (-Δ. Σταματιάδης), Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα), 2016, άρθ. 41, σ. 366-367.

³³² Αιτιολογική σκέψη 61 Κανονισμού 2019/1111.

³³³ Άρθρο 71 Κανονισμού 2019/1111 (αρχή *révision au fond*).

³³⁴ Άρθρο 57 Κανονισμού 2019/1111.

δικαστήριο μπορούν, κατόπιν αίτησης του προσώπου κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση ή, κατά περίπτωση με βάση το εθνικό δίκαιο, του παιδιού ή κάθε άλλου ενδιαφερόμενου μέρους που ενεργεί προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, να αναστέλλουν τη διαδικασία εκτέλεσης, αν η εκτέλεση εκθέτει το παιδί σε σοβαρό κίνδυνο σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης λόγω προσωρινών εμποδίων που έχουν προκύψει μετά την έκδοση της απόφασης, ή για οποιαδήποτε άλλη σημαντική μεταβολή των συνθηκών. Η διαδικασία εκτέλεσης συνεχίζεται μόλις πάψει να υφίσταται ο σοβαρός κίνδυνος σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, ειδικά για τις αποφάσεις επιστροφής παιδιού, κατ' άρθρο 27 παρ. 6 και για τις αποφάσεις που αφορούν δικαίωμα επικοινωνίας κατ' άρθρο 34 παρ. 2, αυτές εκτελούνται άμεσα χωρίς να μπορεί να προσβληθεί η αναγνώρισή τους. Επιπλέον, ακόμα κι αν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την εκτελεστότητα απευθείας εκ του νόμου το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης μπορεί να κηρύξει την απόφαση προσωρινά εκτελεστή. Επισημαίνεται και πάλι ότι η τυχόν άσκηση έφεσης αλλά και η προθεσμία της δεν έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα³³⁵ σε υπόθεση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού που δικάζεται με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, χωρίς να αποτελεί πράγματι ασφαλιστικό μέτρο.

V.3. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον Κανονισμό 4/2009

V.3.1. Αναγνώριση και διαδικασία εκτέλεσης

Οι αποφάσεις των ασφαλιστικών μέτρων σε θέματα διατροφής προερχόμενες από δικαστήρια που έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της ουσίας της υπόθεσης, προκειμένου να αναγνωριστούν και να εκτελεστούν στα λοιπά κράτη μέλη, θα πρέπει να ακολουθήσουν το σύστημα αναγνώρισης και εκτέλεσης που προβλέπει ο Κανονισμός 4/2009 στο Κεφάλαιο IV αυτού. Σημαντική καινοτομία του Κανονισμού αυτού αποτελεί το ότι εισάγεται δυαδικό σύστημα αναγνώρισης και εκτέλεσης των αποφάσεων, κάτι το οποίο προβλέπεται για πρώτη φορά σε Κανονισμό της ΕΕ³³⁶. Ειδικότερα, το Τμήμα I του Κεφαλαίου IV, το οποίο εκτείνεται στις

³³⁵ Δεληκωστόπουλος, Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, ό.π., σελ. 380.

³³⁶ Βλ. Α. Άνθιμος, Αναγνώριση και Εκτέλεση Αλλοδαπών Αποφάσεων Διατροφής κατά τον Κανονισμό 4/2009, Αρμενόπουλος 1/2021, σελ. 176.

διατάξεις των άρθρων 17-22 του Κανονισμού, αφορά την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων οι οποίες προέρχονται από δικαστήριο κράτους μέλους που δεσμεύεται από το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007. Αντιθέτως, το Τμήμα II του εν λόγω κεφαλαίου, εκτεινόμενο στα άρθρα 23-38, αφορά αποφάσεις που εκδίδονται σε κράτη μέλη μη δεσμευόμενα από το Πρωτόκολλο της Χάγης, ήτοι πλέον μόνο την Δανία. Οι διατάξεις εφαρμόζονταν και για τις αποφάσεις του Ηνωμένου Βασιλείου, πριν την έξοδό του από την ΕΕ και όσο διαρκούσε ακόμα η μεταβατική περίοδος, μετά την λήξη, όμως, αυτής οι διατάξεις του Κανονισμού πλέον δεν εφαρμόζονται. Οι ρυθμίσεις του εν λόγω Κανονισμού θα καταλαμβάνουν αποφάσεις οι οποίες έχουν εκδοθεί στα πλαίσια διαδικασίας, η οποία εκκίνησε από την ημερομηνία εφαρμογής του Κανονισμού, ήτοι την 18/06/2011, κι έπειτα³³⁷.

Καταρχάς, για τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από το πρωτόκολλο της Χάγης για την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων δεν υφίσταται η διαδικασία κήρυξης εκτελεστότητας (κατάργηση *exequatur*) και οι αποφάσεις αναγνωρίζονται αυτοδίκαια³³⁸, κάτι το οποίο συμβαίνει και με τις αποφάσεις στα πλαίσια του Κανονισμού 1215/2012 και του Κανονισμού 2019/1111 που εξετάστηκε παραπάνω. Η αυτοδίκαιη αναγνώριση συνίσταται στην αναγνώριση της απόφασης δίχως τη μεσολάβηση οιασδήποτε δικαστικής ή άλλης διαδικασίας που θα πιστοποιεί το γεγονός αυτό και συνεπάγεται την επέκταση των συνεπειών που ελκύει η αναγνωριζόμενη απόφαση και στο κράτος υποδοχής, όπως λ.χ. τη συνέπεια του δεδουλευμένου³³⁹. Επομένως, σχετική αίτηση αναγνωρίσεως θα απορριφθεί ως απαράδεκτη λόγω ελλείψεως έννομου συμφέροντος και σε κάθε περίπτωση ως μη νόμιμη³⁴⁰.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, οι αποφάσεις αναγνωρίζονται και «χωρίς την δυνατότητα προσβολής της αναγνωρίσεώς τους», κάτι το οποίο συνεπάγεται ότι κατ' αρχήν αποκλείεται η προβολή λόγων αρνήσεως της αναγνώρισης ή η προβολή ενστάσεων εν γένει αναφορικά με την αναγνώριση της απόφασης είτε στο πλαίσιο κύριας διαδικασίας είτε στο πλαίσιο παρεμπίπτουσας

³³⁷ Βλ. Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 94-95. Σημειωτέον ότι εάν η απόφαση προέρχεται από κράτος μέλος που εισήλθε στην ΕΕ μεταγενέστερα της 18/06/2011, όπως η Κροατία, η απόφαση από ένα τέτοιο κράτος μέλος θα πρέπει να έχει εκδοθεί για να καταλαμβάνεται από τις ρυθμίσεις του Κανονισμού επί διαδικασίας που εκκίνησε μετά την ημερομηνία εισόδου του εν λόγω κράτους στην ΕΕ.

³³⁸ Άρθρο 17 Κανονισμού 4/2009.

³³⁹ ΜΠρΘεσ 4087/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁴⁰ ΜΠρΘεσ 4087/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

εξετάσεως³⁴¹. Γι' αυτό και δεν προβλέπονται λόγοι αρνήσεως της αναγνώρισης, παραλειπόμενου ακόμα και του λόγου της αντιθέσεως στην δημόσια τάξη, οι οποίοι λόγοι αρνήσεως έχουν μετατοπιστεί στο πεδίο της εκτέλεσης και μετασχηματίζονται σε λόγους άρνησης εκτελέσεως³⁴². Συνεπώς, σε σχετική μεταρρυθμιστική αγωγή ή ενδεχομένως σε σχετική αίτηση μεταρρύθμισης απόφασης ασφαλιστικών μέτρων που επιδικάζει προσωρινή διατροφή, αναφορικά με αξίωση διατροφής για την οποία εκδόθηκε απόφαση δικαστηρίου κράτους μέλους δεσμευόμενης από το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007, το δικαστήριο στο κράτος μέλος αναγνώρισης ελέγχει μόνο να πληρούνται οι όροι εφαρμογής του άρθρου 17, ήτοι αν εφαρμόζονται οι διατάξεις του Τμήματος Ι, και αν αυτό συμβαίνει τότε το δικαστήριο δεσμεύεται εκ της αποφάσεως αυτής χωρίς να τίθεται θέμα αμφισβητήσεώς της και θα πρέπει απλώς να εξετάσει τα σχετικά με την μεταρρύθμιση ζητήματα³⁴³. Τέλος, για την αναγνώριση των αποφάσεων προβλέπεται στο άρθρο 40 του Κανονισμού ότι διάδικος ο οποίος επιθυμεί να επικαλεσθεί σε άλλο κράτος μέλος απόφαση αναγνωρισμένη κατά την έννοια του άρθρου 17 παράγραφος 1 ή σύμφωνα με το τμήμα 2, πρέπει να προσκομίζει αντίγραφο της απόφασης το οποίο να πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις γνησιότητας. Η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται αποκλειστικά για την αναγνώριση των αποφάσεων, και όχι για την εκτέλεση, και δη όταν η επίκλησή της πρέπει να γίνει ενώπιον δικαστικής (ή και διοικητικής) αρχής του κράτους – μέλους αναγνωρίσεως. Σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο ενώπιον του οποίου γίνεται η επίκληση της αναγνωρισμένης απόφασης μπορεί να ζητήσει από τον διάδικο που προβαίνει στην επίκληση αυτή να προσκομίσει απόσπασμα χορηγηθέν από το δικαστήριο προέλευσης σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο του παραρτήματος Ι ή του παραρτήματος ΙΙ, ανάλογα με την περίπτωση. Το δικαστήριο προέλευσης εκδίδει αυτό το απόσπασμα κατόπιν αιτήσεως οποιουδήποτε ενδιαφερομένου.

Αναφορικά με την εκτελεστική διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 41 του Κανονισμού, η διαδικασία εκτέλεσης αποφάσεων που εκδόθηκαν σε άλλο κράτος μέλος διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της εκτέλεσης. Απόφαση που έχει εκδοθεί σε κράτος μέλος και είναι εκτελεστή στο κράτος μέλος εκτέλεσης εκτελείται υπό τους ίδιους όρους με τις αποφάσεις που εκδίδονται στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος εκτέλεσης, κάτι το οποίο αφορά και τις προσωρινά εκτελεστές αποφάσεις, τις

³⁴¹ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 173-174.

³⁴² Τούτου δεν ισχύει για το Τμήμα ΙΙ αναφορικά με τις αποφάσεις κρατών μελών που δεσμεύονται από το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007, για τις οποίες υφίστανται κανονικά λόγοι αρνήσεως.

³⁴³ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 175 με τις εκεί παραπομπές.

αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων και των προσωρινών διαταγών από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης³⁴⁴. Και για την εκτέλεση των αποφάσεων δεν υφίσταται το στάδιο κήρυξης εκτελεστότητας και άρα μία τέτοια αίτηση θα απορρίπτεται ως απαράδεκτη λόγω ελλείψεως εννόμου συμφέροντος. Εφόσον η απόφαση πρέπει να εκτελεστεί στην Ελλάδα, οι αποφάσεις των κρατών μελών που δεσμεύονται από το Πρωτόκολλο της Χάγης καθίστανται εκτελεστές χωρίς την έκδοση απογράφου, σε αντίθεση με τις αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων, με μόνη την τήρηση των όρων του άρθρου 20 του Κανονισμού. Δηλαδή, απαιτείται αντίγραφο της απόφασης το οποίο πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας και απόσπασμα της απόφασης χορηγηθέν από το δικαστήριο προέλευσης σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο του παραρτήματος Ι, τα οποία επιδίδονται με επιταγή προς εκτέλεση³⁴⁵. Δεν απαιτείται κατ' αρχήν μετάφραση της απόφασης, παρά μόνο εάν αμφισβητηθεί η εκτέλεση αυτής³⁴⁶.

Για την εκτέλεση των αποφάσεων, ο Κανονισμός προβλέπει λόγους άρνησης αυτών στο άρθρο 21 και δη όταν το δικαίωμα εκτέλεσης της απόφασης του δικαστηρίου προέλευσης έχει παραγραφεί και όταν η προς εκτέλεση απόφαση είναι ασυμβίβαστη με απόφαση που εκδόθηκε στο κράτος μέλος εκτέλεσης ή με απόφαση που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτο κράτος και πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αναγνώριση στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Ειδικότερα, αναφορικά με τον λόγο της παραγραφής η διατύπωση του άρθρου *«είτε βάσει του δικαίου του κράτους μέλους προέλευσης είτε βάσει του δικαίου του κράτους μέλους εκτέλεσης ισχύει η μεγαλύτερη προθεσμία παραγραφής»* μπορεί ευλόγως να γεννήσει αμφιβολίες για την εφαρμογή της. Το ορθότερο είναι ότι για να ευδοκιμήσει ο λόγος αυτός θα πρέπει να έχει παρέλθει και η προθεσμία που προβλέπεται στο κράτος προέλευσης και αυτή που προβλέπεται στο κράτος εκτέλεσης, δηλαδή σωρευτικά, παρά την άστοχη διατύπωση της διάταξης με την χρήση της παραδιάξευξης. Ωστόσο, υποστηρίζεται³⁴⁷ ότι η πρόβλεψη ότι ισχύει η μεγαλύτερη προθεσμία παραγραφής

³⁴⁴ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 107.

³⁴⁵ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 108.

³⁴⁶ Άρθρο 20 παρ. 2 Κανονισμού 4/2009.

³⁴⁷ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 388 με τις εκεί παραπομπές.

διορθώνει αυτό το σφάλμα³⁴⁸. Σε κάθε περίπτωση, έστω και μία από τις δύο προθεσμίες να μην έχει συμπληρωθεί, ο λόγος αρνήσεως απορρίπτεται.

Επιπλέον, αναφορικά με τον λόγο του εδ. β' περί ασυμβίβαστου της απόφασης με απόφαση που εκδόθηκε στο κράτος μέλος εκτέλεσης ή με απόφαση που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτο κράτος και πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αναγνώριση στο κράτος μέλος εκτέλεσης, λεκτέο ότι εν προκειμένω σε αντίθεση με άλλους Κανονισμούς δεν απαιτείται ταυτότητα διαδικών ούτε και τίθεται κανόνας χρονικής προτεραιότητας ανάμεσα στις αποφάσεις³⁴⁹. Για να αποφανθεί περί του ασυμβίβαστου, θα πρέπει το δικαστήριο να εξετάσει αν οι έννομες συνέπειες μίας απόφασης αποκλείουν τις έννομες συνέπειες της άλλης, εξετάζοντας τα διατακτικά και τις αιτιολογίες που έχουν προσόντα διατακτικού, ενώ έχει υποστηριχθεί ότι θα πρέπει σε κάθε περίπτωση οι αποφάσεις να διαλαμβάνουν «κρίση επί της ουσίας»³⁵⁰, διότι το ασυμβίβαστο άπτεται κατ' αρχήν των αποτελεσμάτων, ήτοι των εννόμων συνεπειών που δημιουργούνται σε σχέση με το ουσιαστικό ζήτημα που αποτέλεσε αντικείμενο της δίκης³⁵¹. Δεν θα δημιουργείται, δηλαδή, ασυμβίβαστο αν η μία απόφαση έχει απορριφθεί ως απαράδεκτη για κάποιον τυπικό λόγο.

Επισημαίνεται ότι, η εκτέλεση αποφάσεως διατροφής δεν συνεπάγεται την αναγνώριση της οικογενειακής σχέσης ή συγγένειας στην οποία βασίζεται η υποχρέωση διατροφής³⁵². Ωστόσο, εάν έχει κριθεί αμετάκλητα με κρίση επί της ουσίας η έλλειψη οικογενειακής σχέσης ή συγγένειας, τέτοιου είδους κρίση δημιουργεί ασυμβίβαστο με απόφαση που επιδικάζει διατροφή λόγω οικογενειακής σχέσης ή συγγένειας ανεξαρτήτως του άρθρου 22 και του άρθρου 42 του Κανονισμού

³⁴⁸ Υπό την έννοια ότι αν έχει παρέλθει η μεγαλύτερη προθεσμία, αναγκαστικά θα έχει παρέλθει και η μικρότερη. Κατά την άποψη του γράφοντος, και πάλι δεν αρκεί αυτό για την άρση των αμφισβητήσεων διότι λ.χ. ενδέχεται οι δύο προθεσμίες να έχουν διαφορετική έναρξη ή να υφίστανται λόγοι διακοπής της παραγραφής μόνο για το ένα από τα δύο κράτη, ώστε η μικρότερη παραγραφή δεν αποκλείεται να συμπληρώνεται μεταγενέστερα της μεγαλύτερης.

³⁴⁹ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 401-402, ο οποίος επισημαίνει ότι δεν αποκλείεται η μεταγενέστερη απόφαση να χαρακτηριστεί ως μεταρρυθμιστική απόφαση της προγενέστερης λόγω μεταβολής των συνθηκών, ανεξάρτητα από το εάν έχει χαρακτηριστεί ως τέτοια. Στην περίπτωση αυτή δεν θα τίθεται θέμα συγκρούσεως αφού οι μεταγενέστερες αποφάσεις δεν συνιστούν ασυμβίβαστες αποφάσεις.

³⁵⁰ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 110.

³⁵¹ Δεληκωστόπουλος, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, ό.π., σελ. 449-450.

³⁵² Άρθρο 22 Κανονισμού 4/2009.

για την μη επανεξέταση επί της ουσίας³⁵³. Αν υπάρχει μόνο κρίση επί του παραδεκτού δεν δημιουργείται θέμα ασυμβίβαστου³⁵⁴.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ποιοι λόγοι μπορούν να επικαλεσθούν και να ελεγχθούν κατόπιν άσκησης ανακοπής του άρθρου 933 ΚΠολΔ, η οποία εισάγεται στο Μονομελές Πρωτοδικείο της δωσιδικίας του ανακόπτοντος ή του τόπου εκτέλεσης με την διαδικασία των περιουσιακών διαφορών, κατά της εκτέλεσης απόφασης αλλοδαπού δικαστηρίου κράτους μέλους που επιδικάζει διατροφή. Αρχικά, σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 1 του Κανονισμού, μπορεί ο ανακόπτων να επικαλεστεί τους λόγους άρνησης ή αναστολής που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, οι οποίοι δεν είναι ασύμβατοι με τους απαριθμούμενους λόγους στον παρόντα κανονισμό, όπως η καταβολή της οφειλής από τον υπόχρεο κατά την εκτέλεση της απόφασης ή το γεγονός ότι ορισμένα περιουσιακά στοιχεία δεν υπόκεινται σε κατάσχεση³⁵⁵. Επιπλέον, μπορεί να επικαλεστεί τους δύο λόγους άρνησης της εκτέλεσης του άρθρου 21 παρ. 2 που αναλύθηκαν παραπάνω, το γεγονός ότι η απόφαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, καθώς και ότι πρόκειται για απόφαση που εκδόθηκε κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο χωρίς δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης³⁵⁶, παρά το ότι ο εκδότης του αποσπάσματος στο κράτος προέλευσης οφείλει να ελέγξει πριν την έκδοση αυτού τα τυπικά στοιχεία της εκτελεστότητας του τίτλου και της νομιμοποίησης του αιτούντος, αλλά και το αντικειμενικό και χρονικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού.

V.3.2 Η εξουσία λήψης συντηρητικών μέτρων βάσει του Κανονισμού 4/2009

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον Κανονισμό 4/2009 παρουσιάζει η ρύθμιση του άρθρου 18 αναφορικά με την δυνατότητα λήψης συντηρητικών μέτρων σύμφωνα με

³⁵³ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 111.

³⁵⁴ Βλ. ΜΠρΠειρ 626/2019, ΕΠολΔ 2020, σελ. 658 επ. με παρατηρήσεις Α. Ανθιμου, όπου κρίθηκε ότι δεν δημιουργείται ασυμβίβαστο μεταξύ απόφασης διατροφής δικαστηρίου της Πολωνίας με τις προηγούμενες αμετάκλητες απορρίψεις ως απαραδέκτων αγωγών αναγνώρισης της πατρότητας του καθ' ου ανήλικου τέκνου από την μητέρα. Εξ αυτών των λόγων δεν συντρέχει εδώ λόγος άρνησης της εκτελέσεως κατόπιν της ασκηθείσας ανακοπής κατά επιταγής προς πληρωμή της απόφασης του πολωνικού δικαστηρίου που επεδίκασε διατροφή.

³⁵⁵ Αιτιολογική σκέψη 30 Κανονισμού 4/2009.

³⁵⁶ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 109.

το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με την διάταξη αυτή, μια εκτελεστή απόφαση εμπεριέχει αυτοδικαίως τη δυνατότητα λήψης συντηρητικών μέτρων σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η εν λόγω διάταξη περιλαμβάνεται στο Κεφάλαιο IV για την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων και δη στο Τμήμα 1 που αφορά τις αποφάσεις που εκδίδονται από κράτη μέλη τα οποία δεσμεύονται από το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007. Εφαρμόζεται, λοιπόν, μόνο σε αποφάσεις που προέρχονται από τα εν λόγω κράτη μέλη και όχι από αυτά που δεν δεσμεύονται από το Πρωτόκολλο, δηλαδή από την Δανία³⁵⁷.

Ποια είναι, όμως, η χρησιμότητα της δυνατότητας αυτής; Σημειωτέον ότι οι αποφάσεις που προέρχονται από τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από το Πρωτόκολλο της Χάγης του 2007 αναγνωρίζονται αυτομάτως στα λοιπά κράτη μέλη και εκτελούνται αμέσως. Προβληματίζει, λοιπόν, η χρησιμότητα μίας τέτοιας διάταξης καθόσον ο δικαιούχος μπορεί να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση. Προκειμένου να κατανοήσουμε την σημασία της πρόβλεψης θα ανατρέξουμε στην αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 40 του Κανονισμού 1215/2012, σύμφωνα με το οποίο κάθε εκτελεστή απόφαση παρέχει αυτοδικαίως την εξουσία λήψης οποιουδήποτε συντηρητικού μέτρου το οποίο προβλέπεται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης. Και πάλι εδώ γεννάται το ερώτημα ποια είναι η σκοπιμότητα της διάταξης εφόσον οι αποφάσεις αναγνωρίζονται και εκτελούνται αυτομάτως στα λοιπά κράτη μέλη χωρίς διαδικασία αναγνώρισης και κήρυξής τους ως εκτελεστών (κατάργηση *exequatur*). Η ρύθμιση αυτή, η οποία έχασε την αλλοτινή της δυναμική, υπηρετεί πάντως την ανάγκη αυξημένης προστασίας του δανειστή από τον πλησιέστιο κίνδυνο να αποξενωθεί ο οφειλέτης από τα περιουσιακά του στοιχεία, μόλις αντιληφθεί ότι επίκειται αναγκαστική εκτέλεση εις βάρος του ή αυτή καθυστερεί³⁵⁸. Και μάλιστα η λήψη των συντηρητικών αυτών μέτρων γίνεται χωρίς να εξετάζεται εν προκειμένω το επείγον ή η αποτροπή επικείμενου κινδύνου³⁵⁹.

Παρομοίως, και στις περιπτώσεις του Κανονισμού 4/2009, μπορεί να ληφθούν συντηρητικά μέτρα προληπτικά για να αποτραπεί ο κίνδυνος να αποξενωθεί ο οφειλέτης από τα περιουσιακά του στοιχεία, μόλις αντιληφθεί ότι επίκειται

³⁵⁷ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1025.

³⁵⁸ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σελ. 540.

³⁵⁹ Δεληκωστόπουλος, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για την Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, ό.π., σελ. 399.

αναγκαστική εκτέλεση εις βάρος του ή αυτή καθυστερεί, και κυρίως για την περίπτωση που η αναγκαστική εκτέλεση ανασταλεί κατόπιν υποβολής σχετικής αιτήσεως από τον υπόχρεο³⁶⁰. Οι κίνδυνοι από την αναστολή της εκτελεστικής διαδικασίας, χωρίς ταυτόχρονα να διασφαλίζεται ότι ο οφειλέτης δεν θα μπορούσε να επιφέρει μεταβολές στην περιουσία του, είναι αυξημένοι³⁶¹. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να λησμονούμε και τα πρακτικά ζητήματα, ήτοι το ότι ο δανειστής μπορεί να κατέχει έναν εκτελεστό τίτλο, όμως ο οφειλέτης μπορεί να έχει περιουσιακά στοιχεία σε 28 έννομες τάξεις, με αποτέλεσμα να χρειάζεται πρόσθετος χρόνος, μέχρι την λήψη της τελικής αποφάσεως του δανειστή για τον προσφορότερο τόπο ή τόπους, στους οποίους θα επιχειρήσει τελικώς την αναγκαστική εκτέλεση, χωρίς να πρέπει στον ενδιάμεσο χρόνο να υποστεί βλάβη από τις ενέργειες του οφειλέτη³⁶². Εξάλλου, η εγγραφή προσημείωσης υποθήκης ως συντηρητικό μέτρο εξασφαλίζει και την προνομιακή ικανοποίηση του δανειστή, σε οποιαδήποτε στιγμή ήθελε επιχειρηθεί εν τέλει η αναγκαστική εκτέλεση.

Μία ακόμη σκοπιμότητα της εν λόγω διάταξης, η οποία δεν πρέπει να παραβλέπεται, εκτός από την δυνατότητα εξασφάλισης της είσπραξης της απαιτήσεώς του, είναι και το ότι ο δικαιούχος της διατροφής διατηρεί σε κάθε περίπτωση το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού έναντι του υποχρέου. Ειδικότερα, εφόσον δεν είναι υποχρεωτικό ούτε κατά το πλαίσιο του Κανονισμού ούτε και κατά το εθνικό δίκαιο να επιδοθεί προηγουμένως στον υπόχρεο η απόφαση ή το απόσπασμα του άρθρου 20 παρ. 1 στ. β' του Κανονισμού για την επιβολή συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18, ο υπόχρεος θα καταλαμβάνεται εξαπίνης, ιδία στην περίπτωση που θεωρεί ότι τα περιουσιακά του στοιχεία, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης προς ικανοποίηση της

³⁶⁰ Άρθρο 21 παρ. 3 Κανονισμού 4/2009: «Η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί, κατόπιν αιτήσεως του υποχρέου διατροφής, να αναστείλει εν όλω ή εν μέρει την εκτέλεση της απόφασης του δικαστηρίου προέλευσης εφόσον το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλος προέλευσης έχει επιληφθεί αιτήσεως για την επανεξέταση της απόφασης του δικαστηρίου προέλευσης δυνάμει του άρθρου 19. Εξάλλου, η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους εκτέλεσης αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης του δικαστηρίου προέλευσης, κατόπιν αιτήσεως του υποχρέου διατροφής, εάν ανασταλεί η εκτελεστότητά της στο κράτος μέλος προέλευσης». Αναστολή εκτέλεσης θα μπορούσε να επιτευχθεί και σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους εκτελέσεως.

³⁶¹ Βλ. Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 244: «Οι κίνδυνοι αυτοί, άλλωστε, είχαν οδηγήσει στην υιοθέτηση της θέσεως ότι ακόμα και κατά τον ΚΠολΔ, επί αναστολής της εκτελεστικής διαδικασίας, είναι δυνατή η λήψη συντηρητικών μέτρων υπέρ του δανειστή, ενώ οι ίδιοι λόγοι επέβαλαν και κατά το άρ. 43 παρ. 1 στ. α' του Κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 τον κατά προτεραιότητα περιορισμό της διαδικασίας εκτελέσεως σε συντηρητικά μέτρα, υπέρ του δανειστή, αντί της απλής σε βάρος του δανειστή αναστολής της εκτελεστικής διαδικασίας, στην περίπτωση που ασκείται αίτηση αρνήσεως της εκτελέσεως και αίτηση αναστολής της εκτελέσεως...».

³⁶² Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 245.

αξιώσεως του δανειστή, είναι κεκρυμμένα και σε ασφαλή θέση τοποθετημένα σε άλλη έννομη τάξη εντός των κρατών μελών³⁶³. Αυτός εξάλλου είναι και εν γένει ο βασικός σκοπός λήψεως συντηρητικών μέτρων. Ο αιφνιδιασμός θεωρείται στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη χρήσιμο εργαλείο για τους δανειστές που επιδιώκουν την ικανοποίηση απαιτήσεων του οφειλέτη σε διασυνοριακές υποθέσεις³⁶⁴. Όπως έχει λεχθεί, η τάση είναι ο οφειλέτης να μην ενημερώνεται εκ των προτέρων για την αίτηση του δανειστή ούτε να καλείται υποχρεωτικά σε ακρόαση πριν την έκδοση του συντηρητικού ασφαλιστικού μέτρου³⁶⁵. Αφότου, λοιπόν, γίνει ο αρχικός αιφνιδιασμός, μπορεί εν ευθέτω χρόνω να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση, και μάλιστα έχοντας και το χρονικό περιθώριο να επιλέξει ποια θα είναι τα πιο συμφέροντα για αυτόν μέσα εκτέλεσης.

Καταληκτικά, αναφορικά με τον σκοπό της πρόβλεψης δυνατότητας λήψης συντηρητικών ασφαλιστικών μέτρων, αξίζει να επισημάνουμε ότι τα μέτρα αυτά ομοιάζουν αρκετά με τα συντηρητικά μέτρα του ημεδαπού δικονομικού δικαίου του άρθρου 724 ΚΠολΔ³⁶⁶, εννοείται με την επισήμανση ότι η ρύθμιση του άρθρου 724 προβλέπει μόνο την δυνατότητα επιβολής συντηρητικής κατάσχεσης στα χέρια του οφειλέτη ή τρίτου και εγγραφής προσημείωσης υποθήκης³⁶⁷. Ωστόσο, για τα συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18 του Κανονισμού 4/2009 ο τίτλος θα πρέπει να είναι εκτελεστή απόφαση, έστω και προσωρινά, ή και απόφαση ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Από την άλλη, το ΚΠολΔ 724 απαιτεί απλώς οριστική απόφαση, η οποία δεν είναι απαραίτητο να είναι εκτελεστή (έστω και προσωρινά).

³⁶³ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 243.

³⁶⁴ Αιτιολογική σκέψη 15 Κανονισμού 655/2014 περί της διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού προς διευκόλυνση της διασυνοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

³⁶⁵ Δεληκωστόπουλος, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για την Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, ό.π., σελ. 400.

³⁶⁶ ΚΠολΔ 724: «1. Ο δανειστής μπορεί με βάση οριστική απόφαση, καθώς και με διαταγή πληρωμής χρηματικών απαιτήσεων να ζητήσει εγγραφή προσημείωσης υποθήκης και να επιβάλει συντηρητική κατάσχεση στα χέρια του οφειλέτη ή τρίτου για το ποσό που επιδικάζεται με την απόφαση ή ορίζεται ότι πρέπει να καταβληθεί με τη διαταγή πληρωμής.

2. Το δικαστήριο που εξέδωσε την οριστική απόφαση ή τη διαταγή πληρωμής μπορεί με αίτηση εκείνου κατά του οποίου στρέφονται και κατά τη διαδικασία του άρθρου 702 παρ. 1, να αναστείλει ολικά ή εν μέρει την εκτέλεση των ασφαλιστικών μέτρων που αναφέρονται στην παρ. 1, αν πιθανολογείται η εξόφληση ή η ανυπαρξία, ολική ή εν μέρει, της απαίτησης για την οποία έχει εκδοθεί η οριστική απόφαση ή η διαταγή πληρωμής ή να περιορίσει την εκτέλεση σε ορισμένα περιουσιακά στοιχεία, αν πιθανολογείται ότι τα στοιχεία αυτά είναι επαρκή για την εξασφάλιση της απαίτησης.».

³⁶⁷ Η ρύθμιση του άρθρου 18 δεν γνωρίζει περιορισμό ως προς το περιεχόμενο των συντηρητικών μέτρων που θα ζητηθούν.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την ρύθμιση του άρθρου 18, σε διασυνοριακές ευρωπαϊκές υποθέσεις διατροφών μία εκτελεστή απόφαση εμπεριέχει αυτοδικαίως την δυνατότητα λήψης συντηρητικών μέτρων³⁶⁸ σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης χωρίς έκδοση αποφάσεως κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, χωρίς δηλαδή την κρίση περί πιθανολόγησης επικείμενου κινδύνου ή επείγουσας περίπτωσης και χωρίς καν την επίδοση της απόφασης επί της κύριας αγωγής³⁶⁹. Το είδος των μέτρων που μπορούν να ληφθούν καθορίζονται σαφώς από τον σκοπό του κανόνα δικαίου και από την φύση της αξίωσης, η οποία επί των εξεταζόμενων υποθέσεων διατροφής θα είναι χρηματική³⁷⁰. Το είδος και οι προϋποθέσεις λήψεως των μέτρων καθορίζονται από την οικεία *legem fori* του κράτους μέλους εντός του οποίου λαμβάνονται, στο μέτρο που οι ρυθμίσεις είναι συμβατές με την ευρωπαϊκή ρύθμιση³⁷¹, όμως θα πρέπει τα τυχόν ληφθησόμενα συντηρητικά μέτρα να έχουν χαρακτήρα εξασφαλιστικό της απαιτήσεως, να υπηρετούν την προστασία του δανειστή από τυχόν απαλλοτριωτικές διαθέσεις της περιουσίας του οφειλέτη και ποτέ να μην κατατείνουν στην προσωρινή ικανοποίηση του δανειστή. Συνεπώς, στα πλαίσια της ημεδαπής έννομης τάξης, επ' ουδενί δεν μπορεί να ληφθεί ως συντηρητικό μέτρο η προσωρινή επιδίκαση απαίτησης και αυτό διότι ο δανειστής έχει στην κατοχή του έναν εκτελεστό τίτλο και η προσωρινή επιδίκαση μιας οριστικώς επιδικασθείσας απαίτησης δεν του προσφέρει καμία διασφάλιση για το ότι θα ικανοποιηθεί η απαίτησή του. Ακόμη, δεν συντρέχει και λόγος επείγοντος για την λήψη ενός τέτοιου μέτρου διότι η προσωρινή επιδίκαση απαίτησης σκοπεύει στο να μην αποστερηθεί ο δικαιούχος τα αναγκαία μέχρι την έκδοση οριστικής αποφάσεως, εν προκειμένω, όμως, θα έχουμε πάντα όχι απλά μία οριστική απόφαση, αλλά μία τελεσίδικη (εφόσον απαιτείται αυτή να είναι εκτελεστή), εκτός αν πρόκειται για προσωρινά εκτελεστές αποφάσεις, οι οποίες όμως και πάλι θα είναι οριστικές³⁷². Απρόσφορη είναι και η εγγυοδοσία.

³⁶⁸ Σε κάθε περίπτωση έχει και την δυνατότητα να χρησιμοποιήσει την ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού, σύμφωνα με τον Κανονισμό 655/2014.

³⁶⁹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1026.

³⁷⁰ Έντελώς σπάνιο το φαινόμενο η αξίωση να είναι σε είδος, π.χ. μεταβίβαση ακινήτου προς τον σκοπό κάλυψης διατροφικής αξιώσεως εφόσον αυτό επιτρέπεται από το εκάστοτε εθνικό δίκαιο.

³⁷¹ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 247.

³⁷² Βλ. σχετικά Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 247.

Τα μέτρα τα οποία ενδείκνυνται είναι σε κάθε περίπτωση αυτά της προσημειώσεως υποθήκης³⁷³ και της συντηρητικής κατάσχεσης, ενώ μπορεί να διαταχθούν και τα ασφαλιστικά μέτρα της σφράγισης, της αποσφράγισης και της δημόσιας κατάθεσης. Ακόμη, μπορεί να διαταχθεί και η προσωρινή ρύθμιση κατάστασης σύμφωνα με τα 731-732 ΚΠολΔ, εφόσον δεν οδηγεί στην δημιουργία ανέκκλητης καταστάσεως και πλήρη ικανοποίηση δικαιώματος. Για παράδειγμα, δεν υφίσταται λόγος να αποκλειστεί η εν λόγω δυνατότητα υπό την μορφή της επιβολής απαγόρευσης της μεταβολής της περιουσιακής κατάστασης του υπόχρεου προς διατροφή³⁷⁴. Σε κάθε περίπτωση, τα συντηρητικά μέτρα που θα ληφθούν θα πρέπει να έχουν αποκλειστικά εξασφαλιστικό χαρακτήρα και ουδέποτε να οδηγούν στην πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος. Τέλος, η δικαστική μεσεγγύηση είναι ένα ασφαλιστικό μέτρο το οποίο κατ' αρχήν δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κατάλληλο συντηρητικό μέτρο διότι θα προϋποθέτει διαφορά σχετική με την κυριότητα ή την νομή ή την κατοχή, ενώ υπό το πρίσμα του άρθρου 18 του εξεταζόμενου Κανονισμού οι απαιτήσεις θα είναι κατά βάση χρηματικές. Πλην, όμως, δεν μπορεί εκ των προτέρων να αποκλειστεί στην σπάνια απαντώμενη περίπτωση που περιεχόμενο της αξίωσης για την καταβολή διατροφής θα συνίσταται σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο στην απόδοση ορισμένων πραγμάτων.

Τα συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18 δεν έχουν υπερεδαφική εμβέλεια, αλλά περιορίζονται στην εδαφική επικράτεια του κράτους μέλους εντός του οποίου λαμβάνονται. Εξάλλου, η λήψη τους αποτελεί αποτέλεσμα της επεκτάσεως της εκτελεστότητας της αποφάσεως από το κράτος μέλος προέλευσης στο κράτος εκτέλεσης και το άρθρο 18 ρυθμίζει μόνο τα ζητήματα που αναλύσαμε ανωτέρω στα πλαίσια της εκτελεστικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, δεν εκδηλώνουν ισχύ σε άλλο κράτος μέλος, ενώ με την ίδια απόφαση η οποία έχει υπερεδαφική εμβέλεια ο δικαιούχος μπορεί να προβεί στην λήψη συντηρητικών μέτρων σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη.

Αναφορικά και με τις περιπτώσεις ασφαλιστικών μέτρων του ημεδαπού δίκαιου που μπορούν να ληφθούν ως συντηρητικά μέτρα τίθεται το εξής ζήτημα. Καταρχάς, προβλέπεται η αυτοδίκαιη εξουσία λήψεως συντηρητικού μέτρου και δεν απαιτείται

³⁷³ Δεν μπορεί να γίνει λόγος για τροπή της προσημείωσης σε υποθήκη εντός 90 ημερών από την τελεσιδικία της απόφασης κηρύξεως της εκτελεστότητας, αφού απόφαση κήρυξης εκτελεστότητας δεν υφίσταται, ενώ τίτλο για την εγγραφή υποθήκης κατά το ΑΚ 1263 αποτελούν και οι αλλοδαπές εκτελεστές δικαστικές αποφάσεις, χωρίς να είναι τελεσίδικες.

³⁷⁴ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 250 με τις εκεί παραπομπές.

έκδοση αποφάσεως γι' αυτά ούτε και πιθανολόγηση του κινδύνου και της επείγουσας περίπτωσης. Ακόμα κι αν το εθνικό δίκαιο απαιτεί την δικαστική επικύρωση για το λαμβανόμενο ασφαλιστικό μέτρο, η σχετική διάταξη παραμένει ανεφάρμοστη³⁷⁵ και ακριβώς λόγω του δικαιολογητικού τους λόγου καθίσταται και σύννομη η μη επίδοση της σχετικής απόφασης πριν την λήψη του συντηρητικού μέτρου. Αυτό δεν συνεπάγεται ότι οι ρυθμίσεις του εθνικού δικαίου παραμένουν ανενεργές, διότι αυτές θα καθορίσουν τις λεπτομέρειες επιβολής των συντηρητικών αυτών μέτρων. Για παράδειγμα, επί συντηρητικής κατάσχεσης σε ακίνητο εφαρμόζεται η πρόβλεψη του άρθρου 714 ΚΠολΔ για την επίδοση στον καθ' ου η εκτέλεση και κοινοποιείται και σε αυτόν και στην αρμόδια αρχή (Υποθηκοφυλακείο ή Κτηματολογικό Γραφείο) σύμφωνα με την παράγραφο 1 η αλλοδαπή απόφαση³⁷⁶, ενώ η παραγγελία προς επίδοση αντιγράφου της αποφάσεως αυτής θα πρέπει να αναφέρει το ακίνητο ή το εμπράγματο δικαίωμα το οποίο κατάσχεται και το ποσό για το οποίο γίνεται η κατάσχεση σύμφωνα με το 714 παρ. 2 ΚΠολΔ³⁷⁷. Στην δε προσημείωση υποθήκης ο δανειστής υποβάλλει αίτηση στην αρμόδια αρχή επισυνάπτοντας αντίγραφο της αλλοδαπής απόφασης μαζί με τις σχετικές περιλήψεις του ΑΚ 1305³⁷⁸. Εφόσον εγγραφεί η προσημείωση υποθήκης, δεν είναι απαραίτητη και η ενημέρωση του οφειλέτη.

Ωστόσο, σε ορισμένα από τα ασφαλιστικά μέτρα του ημεδαπού δικαίου, που εξετάσαμε ανωτέρω, εκ των πραγμάτων δεν γίνεται να μην εκδοθεί δικαστική απόφαση. Για παράδειγμα, η απαγόρευση νομικής και πραγματικής μεταβολής της περιουσίας του υποχρέου της διατροφής ως προσωρινή ρύθμιση κατάστασης απαιτεί εκ των πραγμάτων δικαστική απόφαση και το ίδιο και στην δικαστική μεσεγγύηση για τον διορισμό του μεσεγγυούχου. Στην περίπτωση της δικαστικής μεσεγγύησης, θα πρέπει αναγκαστικά να ασκηθεί αίτηση λήψης ασφαλιστικού μέτρου στο αρμόδιο δικαστήριο, το οποίο για να διαμορφώσει την κρίση του δεν θα προβεί στην

³⁷⁵ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 254.

³⁷⁶ Σε κάθε περίπτωση, στον δικαστικό επιμελητή παραδίδονται αντίγραφο της απόφασης (είτε επί της κύριας αγωγής είτε επί ασφαλιστικών μέτρων από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς εφόσον και με αυτά μπορούν να διαταχθούν συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18) το οποίο πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας και απόσπασμα της απόφασης χορηγηθέν από το δικαστήριο προέλευσης, σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο του οικείου παραρτήματος, κατ' άρθρο 20 παρ. 1 Κανονισμού 4/2009. Βλ. Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1026.

³⁷⁷ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 255.

³⁷⁸ Αν τυχόν αρνηθεί ο Υποθηκοφύλακας ή ο Προϊστάμενος του Κτηματολογικού Γραφείου την εγγραφή της προσημείωσης υφίσταται η δυνατότητα προσφυγής στην εκουσία δικαιοδοσία για να προβεί στην εγγραφή είτε με το άρθρο 791 ΚΠολΔ (για άρνηση Υποθηκοφύλακα) είτε με το άρθρο 16 παρ. 5 – 6 Ν. 2664/1998 (για άρνηση Προϊστάμενου Κτηματολογικού Γραφείου).

πιθανολόγηση του κινδύνου ή του επείγοντος, διότι αυτά είναι δεδομένα από τον δικαιολογητικό λόγο θέσπισης του άρθρου 18 αλλά θα αρκестεί στον ορισμό του δικαστικού μεσεγγυούχου, ο οποίος επί μη αναμίξεως του δικαστηρίου θα παρέμενε απροσδιόριστος³⁷⁹. Περαιτέρω, στην προσωρινή επιδίκαση απαιτήσεως το ζήτημα δημιουργείται από το ότι το δικαστήριο, εκτός από την πιθανολόγηση του κινδύνου, επεκτείνεται και στην επιλογή του κατάλληλου για την ρύθμιση της κατάστασης τρόπου, ώστε να μην είναι σαφές αν θα πρέπει να προκριθεί η λύση περί απομάκρυνσης από την δικαστική κρίση στα εξεταζόμενα συντηρητικά μέτρα. Υποστηρίζεται ότι αυτό που πρέπει να προκριθεί είναι η απομάκρυνση από την δικαστική παρεμβολή, εκτός εάν συντρέχει κάποιο ειδικό έννομο συμφέρον. Λεκτέο δε ότι περιορισμό ως προς το εύρος των διατασσόμενων μέτρων, τέλος, θέτει και η ίδια η φύση των ασφαλιστικών μέτρων του ΚΠολΔ³⁸⁰.

Από το γράμμα της διάταξης συνάγουμε ότι μοναδική προϋπόθεση για την λήψη συντηρητικών μέτρων είναι η εκτελεστότητα της απόφασης στο κράτος προέλευσης, έστω κι αν αυτή είναι προσωρινή. Παγίως γίνεται δεκτό ότι αποφάσεις που μπορούν να στηρίξουν την λήψη συντηρητικών μέτρων είναι και οι αποφάσεις των ασφαλιστικών μέτρων εφόσον αυτές έχουν υπερεδαφική εμβέλεια, με άλλα λόγια έχουν ληφθεί από δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς, παρά το ότι οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η εν λόγω απόφαση δεν έχει τα εχέγγυα της κύριας διαγνωστικής δίκης, διότι κατά κύριο λόγο θα συνίσταται σε πιθανολόγηση των ισχυρισμών. Κατά την λήψη του συντηρητικού μέτρου θα πρέπει να πιστοποιείται η εκτελεστότητα της απόφασης, κάτι το οποίο επιτυγχάνεται μέσω του άρθρου 20 του Κανονισμού το οποίο προβλέπει στην παράγραφο 1 ότι για τους σκοπούς της εκτέλεσης αποφάσεως σε άλλο κράτος μέλος, ο επισπεύδων προσκομίζει στις αρμόδιες για την εκτέλεση αρχές: α) αντίγραφο της απόφασης το οποίο πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας, β) απόσπασμα της απόφασης χορηγηθέν από το δικαστήριο προέλευσης σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο του παραρτήματος Ι, γ) ενδεχομένως έγγραφο που ορίζει τις καθυστερημένες παροχές και την ημερομηνία κατά την οποία έγινε ο υπολογισμός τους, δ) ενδεχομένως, μεταγραμματισμό ή μετάφραση του περιεχομένου του προβλεπόμενου στο σημείο β) εντύπου στην επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους εκτέλεσης ή, εάν αυτό το κράτος

³⁷⁹ Πίψου, Δικαστική μεσεγγύηση ως ασφαλιστικό μέτρο κατά τον ΚΠολΔ, 2010, σελ. 206-207.

³⁸⁰ Βλ. Π. Γιαννόπουλος, Προσωρινή προστασία του δανειστή στο στάδιο κηρύξεως της εκτελεστότητας κατά τον Κανονισμό 44/2001, 2007, σελ. 180 - 181 αναφορικά με τα αυτοδύναμα ασφαλιστικά μέτρα του προϋσχύσαντος άρ. 47 παρ. 2 Κανονισμού 44/2001.

μέλος έχει περισσότερες από μία επίσημες γλώσσες, σε μία από τις επίσημες γλώσσες της δικαστικής διαδικασίας του τόπου όπου επιδιώκεται η εκτέλεση, σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους, ή σε άλλη γλώσσα την οποία το κράτος μέλος εκτέλεσης έχει δηλώσει ότι μπορεί να δεχθεί. Κάθε κράτος μέλος μπορεί να δηλώνει την επίσημη γλώσσα ή τις επίσημες γλώσσες των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός από τη δική του ή τις δικές του, την οποία ή τις οποίες μπορεί να δεχθεί για τη συμπλήρωση του υποδείγματος εντύπου. Εφόσον, λοιπόν, μοναδική προϋπόθεση είναι η εκτελεστότητα της απόφασης, δεν συντρέχουν άλλες προϋποθέσεις και τυχόν διατάξεις των εθνικών δικαίων που προβλέπουν πρόσθετους όρους θα πρέπει να παραμεριστούν, ως αναφέραμε και ανωτέρω. Και αυτό διότι ειδιάλλως θα εθίγετο η αποτελεσματικότητα της ρύθμισης του άρθρου 18, διότι σε σημαντικό βαθμό θα αλλοίωνε το στοιχείο του αιφνιδιασμού που αποτελεί και τον κύριο δικαιολογητικό λόγο θεσπίσεώς της³⁸¹.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι δεν προκύπτει από το γράμμα της διάταξης το χρονικό διάστημα διάρκειας των συντηρητικών αυτών μέτρων, δεν οριοθετείται, δηλαδή, το χρονικό πεδίο ισχύος τους. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι ο χρόνος διάρκειας αυτών θα προσδιορίζεται κάθε φορά από την τυχόν δικονομική αντίδραση του οφειλέτη κατ' αυτών και την επιτυχή ή μη εξέλιξή της, λαμβάνοντας υπόψιν και την φύση του εκάστοτε μέτρου, που καθορίζει την περαιτέρω τύχη τους σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου που διέπουν την εκτέλεση και από την εκτέλεση της αλλοδαπής απόφασης διατροφής στο πλαίσιο της οποίας λήφθηκαν τα μέτρα³⁸². Θα διαφοροποιείται με άλλα λόγια η κάθε περίπτωση, ακριβώς διότι δεν προσδιορίζονται αντικειμενικά κριτήρια ισχύς των μέτρων αυτών. Ζήτημα, λοιπόν, δημιουργείται αν υφίσταται δυνατότητα αναστολής των μέτρων αυτών κατ' αντιστοιχία με το άρθρο 724 παρ. 2 του ημεδαπού ΚΠολΔ.

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στην περίπτωση του άρθρου 18 τα συντηρητικά μέτρα δεν διατάσσονται με δικαστική απόφαση, όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, το δε ασφαλιστέο δικαίωμα είναι προεχόντως το δικαίωμα του δανειστή να επιχειρήσει αναγκαστική εκτέλεση και δευτερευόντως η ίδια η αξίωση του τελευταίου επί της οποίας έχει εκδοθεί η εκτελεστή απόφαση κράτους μέλους³⁸³. Συνεπώς, αν και στις λοιπές αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων για τις οποίες έχει

³⁸¹ Αυτό θα συνέβαινε λόγω χάρη εάν προβλέπεται προηγούμενη επίδοση της απόφασης κατά το εκάστοτε εθνικό δίκαιο.

³⁸² Βλ. Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 264 με τις εκεί παραπομπές.

³⁸³ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 265.

εκδοθεί απόφαση (άρα υπάρχει και δικαστική κρίση έστω και με πιθανολόγηση) η απόφαση μπορεί να ανακληθεί για λόγους μεταβολής των συνθηκών³⁸⁴, ώστε να μην θίγεται το προσωρινό δεδικασμένο της πρώτης αποφάσεως, τέτοια ανάκληση δεν είναι κατ' αρχήν δυνατή εν προκειμένω, αφού δεν υφίσταται δικαστική απόφαση³⁸⁵. Η μόνη απόφαση που υπάρχει είναι η εκτελεστέα αλλοδαπή απόφαση του κράτους μέλους και σε αυτήν εμπεριέχεται η αυτόματη και αυτοδίκαιη εξουσία λήψεως των συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18, ήτοι πρόκειται για παρεπόμενη έννομη συνέπεια της απόφασης αυτής που στηρίζεται απευθείας στον νόμο³⁸⁶. Και δεν πρέπει να λησμονούμε και ότι ο σκοπός της πρόβλεψης αυτής είναι αφενός ο αιφνιδιασμός και αφετέρου η εξασφάλιση του δικαιούχου της διατροφής.

Ευλόγως, λοιπόν, συνάγουμε ότι η εκτελεστική διαδικασία αναφορικά με την επιβολή του συντηρητικού μέτρου θα έχει ολοκληρωθεί μόλις ο οφειλέτης πληροφορηθεί την λήψη του. Δεν υφίστανται περισσότερα δικονομικά στάδια εκτέλεσης με συνέπεια αυτή εν προκειμένω να τελείται με μία ενέργεια («*uno acto*»)³⁸⁷. Ερωτάται, λοιπόν, πώς μπορεί να θεμελιωθεί η δυνατότητα για αναστολή εκτελέσεως των ασφαλιστικών μέτρων; Διότι αυτή εξ ορισμού προϋποθέτει μία διαρκή διαδικασία και τα αποτελέσματά της ενεργούν για το μέλλον, χωρίς να θίγονται οι προηγούμενες πράξεις εκτέλεσης. Εξάλλου, ακόμα και στο άρθρο 724 παρ. 2 ΚΠολΔ, η αναφορά του όρου «αναστολή» δεν είναι ακριβής διότι κατ' ουσίαν θα πρόκειται για ανάκληση ή άρση του μέτρου.

Έτσι, λοιπόν, βασικός κανόνας για την διάρκεια των μέτρων αυτών είναι ότι αυτά ισχύουν α) μέχρι τον περιορισμό ή την ανάκλησή τους κατόπιν ευδοκιμήσεως σχετικού ένδικου βοηθήματος του οφειλέτη κατά το εθνικό δικονομικό δίκαιο του κράτους εκτελέσεως, ή β) μέχρι την τυχόν αλλοίωση ή μεταβολή τους κατά τις ειδικότερες διατάξεις που διέπουν έκαστο εξ αυτών, άλλως γ) μέχρι την ανάκλησή τους ενόψει της εκτελέσεως της αλλοδαπής αποφάσεως διατροφής³⁸⁸. Συνεπώς, στο

³⁸⁴ Για παράδειγμα βλ. Ελληνικό ΚΠολΔ 696 παρ. 3.

³⁸⁵ Αρβανιτάκης/Βασιλακάκης (-Ρήγας), ΕρμΕΚ (4) – ΚανΒρ Ια, 2020, αρ. 40 αριθμ. 16.

³⁸⁶ Έτσι Τσικριάς, Εγγραφή προσημείωσης υποθήκης κατά το άρθρο 724 § 1 ΚΠολΔ επί τη βάσει οριστικής δικαστικής αποφάσεως, η οποία εκδόθηκε πριν από την 1.1.2016, ΕΠολΔ 3/2018, σελ. 283-284 αναφορικά με την δυνατότητα λήψης αυτοδύναμων ασφαλιστικών μέτρων σύμφωνα με το 724 ΚΠολΔ, όπου: «...όπως αντίστοιχα παρεπόμενη συνέπεια της τελεσίδικης δικαστικής αποφάσεως ή της διαταγής πληρωμής αποτελεί η χορήγηση στον δανειστή της δυνατότητας να τρέψει την εγγραφείσα προσημείωση σε υποθήκη κατά τους όρους του άρθρου 1277 εδ. β' ΑΚ (επί δικαστικής αποφάσεως) και 29 § 2 ΕισΝΚΠολΔ (επί διαταγής πληρωμής)».

³⁸⁷ Για παράδειγμα η εγγραφή της προσημείωσης υποθήκης θα ολοκληρωθεί με την κοινοποίηση των απαιτούμενων εγγράφων στον αρμόδιο Υποθηκοφύλακα ή Προϊστάμενο Κτηματολογικού Γραφείου.

³⁸⁸ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 269.

«δικονομικό οπλοστάσιο» του οφειλέτη σύμφωνα με το ημεδαπό δίκαιο, θα είναι η διάταξη του 702 παρ. 1 και 3 ΚΠολΔ, η διάταξη του άρθρου 724 παρ. 2 ΚΠολΔ αναλογικά εφαρμοζόμενη σε συνδυασμό με την διάταξη του άρθρου 702 και 933 επ. ΚΠολΔ και του 21 παρ. 3 του Κανονισμού 4/2009, αλλά και εν γένει τις διατάξεις του άρθρου 21 παρ. 3 Κανονισμού. Αρμοδιότητα σε κάθε περίπτωση, αφού δεν υφίσταται δικαστήριο που να εξέδωσε απόφαση, θα έχει το Μονομελές Πρωτοδικείο του τόπου εκτέλεσως του συντηρητικού μέτρου κατ' άρθρο 702 παρ. 2 ΚΠολΔ, τόσο για την ανακοπή του άρθρου 702 ΚΠολΔ, όσο και για την χορήγηση της προσωρινής διαταγής του άρθρου 691^A ΚΠολΔ, η οποία πιθανότατα θα έχει ζητηθεί προηγουμένως³⁸⁹. Η προσήκουσα διαδικασία θα είναι αυτή των ασφαλιστικών μέτρων³⁹⁰.

Στο σημείο αυτό θα κάνουμε μία σύντομη αναφορά στο άρθρο 21 του Κανονισμού, το οποίο αναλύθηκε και στην αμέσως προηγούμενη ενότητα, σύμφωνα με τους λόγους άρνησης εκτέλεσης και λόγους αναστολής της αλλοδαπής εκτελεστής απόφασης. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 2 προβλέπονται δύο λόγοι άρνησης της εκτέλεσης, ήτοι η παραγραφή του δικαιώματος εκτέλεσης και το ασυμβίβαστο της απόφασης με απόφαση που εκδόθηκε στο κράτος μέλος εκτέλεσης ή με απόφαση που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτο κράτος και πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αναγνώριση στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Επιπροσθέτως, λόγοι αναστολής της εκτέλεσης της αλλοδαπής απόφασης, οι οποίοι αναφέρονται στην παράγραφο 3, είναι αφενός η περίπτωση που το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλος προέλευσης έχει επιληφθεί αιτήσεως για την επανεξέταση της απόφασης του δικαστηρίου προέλευσης δυνάμει του άρθρου 19, για τον οποίο λόγο υφίσταται διακριτική ευχέρεια και όχι υποχρέωση του δικαστηρίου να διατάξει την αναστολή, και αφετέρου η περίπτωση που έχει ήδη ανασταλεί η εκτελεστότητα της απόφαση στο κράτος μέλος προέλευσης. Οι λόγοι αυτοί γίνεται δεκτό³⁹¹ ότι μπορούν να εφαρμοστούν και στο πλαίσιο των συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18 του Κανονισμού 4/2009. Έτσι, αν έχει ανασταλεί η εκτέλεση της απόφασης στο κράτος μέλος προέλευσης για οποιονδήποτε από τους λόγους του άρθρου 21 παρ. 3, τότε το αρμόδιο δικαστήριο, ήτοι το Μονομελές Πρωτοδικείο του τόπου εκτέλεση ως θα

³⁸⁹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1026 με τις εκεί παραπομπές.

³⁹⁰ 702 παρ. 1 ΚΠολΔ.

³⁹¹ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1027 και Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 269.

αναφέρουμε και κατωτέρω, θα πρέπει να κάνει δεκτή την αίτηση και, για παράδειγμα, να εξαλείψει την προσημείωση υποθήκης.

Πιο συγκεκριμένα, η υποβολή αίτησης αρνήσεως εκτελέσεως της κύριας απόφασης διατροφής κατά το άρθρο 21, δεν θίγει τα τυχόν ληφθέντα κατά το άρθρο 18 συντηρητικά μέτρα, και το ίδιο θα ισχύει και στην περίπτωση αναστολής εκτέλεσης η οποία τυχόν θα διαταχθεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Αν, όμως, η αίτηση αρνήσεως γίνει δεκτή τότε και τα συντηρητικά μέτρα τίθενται εκποδών και δικαιολογείται η ανάκλησή τους σύμφωνα με το 724 παρ. 2 ΚΠολΔ. Ακόμη, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι βασική (και όπως σημειώσαμε και η μόνη) προϋπόθεση λήψης συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18 είναι η ύπαρξη εκτελεστής απόφασης στο κράτος μέλος προέλευσης, η οποία, όμως, ενδέχεται και να ανατραπεί³⁹². Η ανυπαρξία, λοιπόν, εκτελεστού τίτλου, η οποία συνιστά και αφανή λόγο αρνήσεως της εκτέλεσης, εφόσον μπορεί να γίνει επίκληση αυτής ως λόγος αρνήσεως της εκτέλεσης της απόφασης στο κράτος εκτελέσεως και κατ' επέκταση και κατά της εκτέλεσης της απόφασης βάσει της οποίας λαμβάνονται συντηρητικά μέτρα, μπορεί να ασκηθεί και ανακοπή του άρθρου 702 παρ. 1 ΚΠολΔ με αίτημα την άρνηση εκτέλεσης του συντηρητικού μέτρου εξ αυτού του λόγου. Κατά την άποψη του γράφοντος, θα ήτο ορθότερο να υφίσταται αυτοδίκαιη άρση του ασφαλιστικού μέτρου του άρθρου 18 δίχως την ανάγκη μεσολάβησης δικαστικής κρίσεως. Εφόσον η λήψη των συντηρητικών μέτρων γίνεται χωρίς την μεσολάβηση δικαστικής κρίσης, δεν υφίσταται λόγος μεσολάβησης αυτής στην ανάκλησή τους, όταν προκύπτει αδιαμφισβήτητη η μη πλήρωση των προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος για την λήψη τους. Σε περίπτωση, δηλαδή, ευδοκίμησης έφεσης κατά της προσωρινά εκτελεστής απόφασης στο κράτος μέλος προέλευσης, θα αρκούσε η προσκομιδή των εγγράφων του άρθρου 20 στον αρμόδιο Υποθηκοφύλακα για την ανάκληση της προσημείωσης υποθήκης, κατ' αντιστοιχία με όσα ισχύουν και στην περίπτωση λήψης του συντηρητικού αυτού μέτρου³⁹³.

Τα ίδια θα ισχύουν και στην περίπτωση που η εκτελεστότητα ανασταλεί εκ των υστέρων στο κράτος μέλος προέλευσης³⁹⁴. Στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο του τόπου εκτέλεσης έχει υποχρέωση και όχι διακριτική ευχέρεια να αναστείλει την

³⁹² Για παράδειγμα, εάν επί προσωρινά εκτελεστής απόφασης ευδοκιμήσει ένδικο μέσο.

³⁹³ Αντίθετα, Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 273-274: «... η με την μεσολάβηση της δικαστικής κρίσεως άρση έχει το πλεονέκτημα της ασφάλειας δικαίου σε ένα εξόχως σύνθετο και δύσβατο νομικό περιβάλλον.».

³⁹⁴ Αναφορικά με την αναστολή της εκτελεστικής διαδικασίας στο κράτος προελεύσεως, αν αυτή δεν συνδέεται με την εκτελεστότητα του τίτλου, γίνεται δεκτό ότι κατ' αρχήν δεν ασκεί καμία επίδραση στα ληφθέντα κατ' άρθρο 18 συντηρητικά μέτρα στο κράτος μέλος εκτελέσεως.

εκτέλεση και στο έδαφος του κράτους μέλους της εκτέλεσης. Ο οφειλέτης, λοιπόν, μπορεί να επικαλεστεί την αναστολή της εκτελεστότητας στο κράτος μέλος προέλευσης ως λόγο για την άσκηση ανακοπής με σκοπό την αναστολή των συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18, η οποία σημειωτέον θα ενεργεί ως ανάκληση και όχι ως αναστολή³⁹⁵. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κατά την οποία η αναστολή της εκτελεστότητας στο κράτος μέλος προέλευσης είναι προσωρινή. Είναι, εν τέλει, λοιπόν, σκόπιμο να ανακληθεί το ληφθέν συντηρητικό μέτρο; Δεν φαίνεται να καταλείπεται η δυνατότητα για διαφορετική ρύθμιση, διότι αφενός το άρθρο 21 παρ. 3 του Κανονισμού δεν αφήνει περιθώρια διακριτικής ευχέρειας αν ανασταλεί η εκτελεστότητα της απόφασης στο κράτος μέλος προέλευσης και αφετέρου δεν μπορεί να χωρήσει εκ των πραγμάτων αναστολή διότι τα εν λόγω συντηρητικά μέτρα θα εκτελούνται στιγμιαία. Τα μέτρα του άρθρου 18 λαμβάνονται επί τη βάση ενός υπαρκτού εκτελεστού τίτλου. Εάν αυτός εκλείψει για οποιονδήποτε λόγο (προσωρινό ή μη), τα εν λόγω συντηρητικά μέτρα παύουν να είναι κατάλληλα προς επίτευξη του ως άνω στόχου και στερούνται την νομιμοποιητική τους βάση³⁹⁶.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, εφόσον υποβληθεί αίτηση ελέγχου κατά το άρθρο 19 στο κράτος μέλος προελεύσεως, η αναστολή εκτελέσεως της αλλοδαπής απόφασης στο κράτος μέλος εκτέλεσης αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια του δικαστή. Η εν λόγω διάταξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί και επί ανακοπής του άρθρου 702 ΚΠολΔ κατά των ληφθέντων συντηρητικών μέτρων του άρθρου 18, όμως, και στην περίπτωση αυτή υφίσταται διακριτική ευχέρεια ο δικαστής να μην «αναστείλει» (επί της ουσίας να ανακαλέσει) την εκτέλεση των συντηρητικών μέτρων, σταθμίζοντας τα αντιτιθέμενα συμφέροντα και οπωσδήποτε το συμφέρον του δανειστή προς εξασφάλισή του.

Σε κάθε περίπτωση, γίνεται δεκτό ότι κατόπιν άσκησης της ανακοπής του άρθρου 702 ΚΠολΔ για την αναστολή του συντηρητικού μέτρου, δεν ενδείκνυται η αναστολή του συντηρητικού μέτρου μέχρι την εκδίκαση της ασκηθείσας ανακοπής, με την έκδοση λόγου χάρη προσωρινής διαταγής κατά το άρθρο 691^A ΚΠολΔ. Και αυτό διότι αυτό θα οδηγούσε σε πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος του αιτούντος την αναστολή. Επιπλέον, θα αντιστρατευόταν πλήρως τον σκοπό του άρθρου 18 και θα ευνοούσε χωρίς λόγο υπέρμετρα των οφειλέτη, αφού ο τελευταίος θα μπορούσε να

³⁹⁵ Και αυτό διότι κατά κύριο λόγο δεν θα υπάρχει διαρκής εκτελεστική διαδικασία, αλλά τα συντηρητικά μέτρα θα έχουν εκτελεστεί με μία πράξη.

³⁹⁶ Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 275.

πετύχει και την αναστολή της εκτελεστικής διαδικασίας και την αποδέσμευσή του από οποιοδήποτε εξασφαλιστικό μέτρο το οποίο έχει ληφθεί προς εξασφάλιση του δανειστή³⁹⁷.

Σε περίπτωση δε που δεν επικαλεστεί ο οφειλέτης κάποιους από τους λόγους του άρθρου 21 παρ. 3 του Κανονισμού. Τότε γίνεται δεκτό ότι ο οφειλέτης μπορεί να περιορίσει την λήψη συντηρητικών μέτρων σε ορισμένα περιουσιακά στοιχεία τα οποία πιθανολογείται ότι είναι επαρκή για την εξασφάλιση της απαίτησης του δικαιούχου της διατροφής³⁹⁸. Θα πρέπει δε να εξετάζεται και η περίπτωση που ο υπόχρεος έχει μερικώς καταβάλει την οφειλή μετά την έκδοση της απόφασης. Στην περίπτωση αυτή, η προβληματική του άρθρου 724 παρ. 2 ΚΠολΔ δεν μπορεί να εφαρμοστεί πλήρως διότι εν προκειμένω υφίσταται εκτελεστή δικαστική απόφαση και όχι απλώς οριστική. Το Δικαστήριο θα μπορεί να ελέγξει σε κάθε περίπτωση αν η περιουσία του υπόχρεου δικαιολογεί την συντηρητική κατάσχεση του συνόλου ή μέρους των περιουσιακών στοιχείων ή την εγγραφή προσημείωσης υποθήκης. Εν προκειμένω, θα πρόκειται για ανακλητική αίτηση, αλλά περιορισμένου εύρους³⁹⁹.

V.4. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104

Σε αντίθεση με τους λοιπούς Κανονισμούς που εξετάσαμε στα πλαίσια της παρούσας, οι Κανονισμοί 2016/1103 και 2016/1104 διαφοροποιούνται αναφορικά με την διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσης αυτών. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 36 Κανονισμού 2016/1103, οι αποφάσεις που εκδίδονται στα κράτη μέλη αναγνωρίζονται αυτόματα και στα λοιπά κράτη μέλη, χωρίς καμία ειδική διαδικασία, ακόμα κι αν δεν έχουν ισχύ δεδικασμένου. Αντίστοιχη ρύθμιση υπάρχει και στο άρθρο 36 παρ. 1 του Κανονισμού 2016/1104 για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συντρόφων. Μόνο σε περίπτωση αμφισβήτησης⁴⁰⁰, κάθε ενδιαφερόμενος που επικαλείται ως κύριο ζήτημα την αναγνώριση απόφασης μπορεί να ζητήσει να διαπιστωθεί, με τις διαδικασίες που προβλέπονται στα άρθρα 44 έως

³⁹⁷ Βλ. σχετικά Λαζαρίδης, ό.π., σελ. 277.

³⁹⁸ Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1027.

³⁹⁹ Έτσι, Δεληκωστόπουλος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο, Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής, ό.π., σελ. 1027.

⁴⁰⁰ Όχι απλές αμφιβολίες, διότι τότε θα συνέτρεχε έλλειψη εννόμου συμφέροντος. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 154.

57, ότι η απόφαση πρέπει να αναγνωριστεί⁴⁰¹. Μπορεί δε η αναγνώριση να είναι και μερική. Ως λόγους μη αναγνώρισης μπορεί ο ενδιαφερόμενος να προβάλλει αυτούς που προβλέπονται στο άρθρο 37 του Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104, ήτοι: α) εάν η αναγνώριση είναι προδήλως αντίθετη στη δημόσια τάξη (*ordre public*) του κράτους μέλους αναγνώρισης· β) σε περίπτωση που εκδόθηκε ερήμην, αν το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο δεν επιδόθηκε ή κοινοποιήθηκε στον εναγόμενο εγκαίρως και κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί αυτός να αμυνθεί, εκτός εάν ο εναγόμενος παρέλειψε να ασκήσει ένδικο μέσο κατά της απόφασης ενώ μπορούσε να το πράξει· γ) είναι ασυμβίβαστη με απόφαση που εκδόθηκε σε διαδικασία μεταξύ των ιδίων διαδίκων στο κράτος μέλος στο οποίο ζητείται η αναγνώριση· δ) είναι ασυμβίβαστη με προγενέστερη απόφαση που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτο κράτος μεταξύ των ιδίων διαδίκων σχετικά με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία, εφόσον η προγενέστερη απόφαση πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αναγνώρισή της στο κράτος μέλος στο οποίο ζητείται η αναγνώριση. Οι ως άνω λόγοι μη αναγνώρισης δεν εξετάζονται αυτεπάγγελα, αλλά θα πρέπει κάποιος να τους επικαλεστεί και να τους αποδείξει. Όπως έχει εύστοχα παρατηρηθεί⁴⁰², οι λόγοι αυτοί προβλέπονταν και στον Κανονισμό 44/2001 και είναι, τελικά, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις κυρίως ως προς την διατύπωση, όμοιοι με τους λόγους άρνησης των αποφάσεων σε γαμικές διαφορές, κατ' άρθρο 38 του Κανονισμού 2019/1111.

Πλην, όμως, και στους δύο Κανονισμούς, η κήρυξη της εκτελεστότητας δεν είναι αυτοδίκαιη, αλλά απαιτείται η τήρηση τυπικής διαδικασίας κήρυξης της εκτελεστότητας με αίτηση του κάθε ενδιαφερόμενου σύμφωνα με το άρθρο 42 του Κανονισμού 2016/1103, και ακολουθείται η διαδικασία των άρθρων 44 έως 57. Συγκεκριμένα, υποβάλλεται αίτηση και η διαδικασία υποβολής επαφίεται στους κανόνες του κράτους μέλους εκτέλεσης. Μαζί με την αίτηση υποβάλλονται αντίγραφο της απόφασης το οποίο πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις γνησιότητας και βεβαίωση που εκδίδεται από το δικαστήριο ή την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους προέλευσης με χρήση του εντύπου που θα καταρτιστεί με τη συμβουλευτική διαδικασία του άρθρου 67 παράγραφος 2⁴⁰³, με την επιφύλαξη του άρθρου 46⁴⁰⁴. Η

⁴⁰¹ Άρθρο 37 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴⁰² Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 153.

⁴⁰³ Η εν λόγω διάταξη παραπέμπει στο άρθρο 4 του Κανονισμού 182/2011, σύμφωνα με το οποίο: «1. Οσάκις εφαρμόζεται η συμβουλευτική διαδικασία, η επιτροπή διατυπώνει τη γνώμη της, εν ανάγκη

διαδικασία κήρυξης της εκτελεστότητας συνίσταται, δηλαδή, σε εξακρίβωση των εγγράφων που έχει προσκομίσει ο ενάγων⁴⁰⁵. Η απόφαση κηρύσσεται εκτελεστή εφόσον ολοκληρωθούν οι ανωτέρω διατυπώσεις, χωρίς έλεγχο των λόγων μη αναγνώρισης όπως καθορίζονται στο άρθρο 37 και χωρίς δυνατότητα του καθ' ου να καταθέσει προτάσεις⁴⁰⁶, άρα χωρίς την πρόβλεψη άσκησης ορισμένου ελέγχου⁴⁰⁷. Εφόσον ολοκληρωθεί η διαδικασία και κηρυχθεί η απόφαση εκτελεστή, η απόφαση επί της αίτησης κήρυξης εκτελεστότητας κοινοποιείται αμελλητί στον καθ' ου η εκτέλεση, μαζί με την απόφαση του έτερου κράτους μέλους εφόσον η τελευταία δεν έχει επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον διάδικο ήδη⁴⁰⁸. Εν συνεχεία, κατά της απόφασης που εκδίδεται επί της αιτήσεως για την κήρυξη της εκτελεστότητας μπορεί να ασκηθεί ένδικο μέσο και από τους δυο διαδίκους ενώπιον του δικαστηρίου η ονομασία του οποίου έχει γνωστοποιηθεί από το οικείο κράτος μέλος στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 64⁴⁰⁹. Το ένδικο μέσο ασκείται εντός προθεσμίας 30 ημερών από την επίδοση ή την κοινοποίησή της. Εάν ο διάδικος κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο κηρύχθηκε η εκτελεστότητα, η προθεσμία για την άσκηση του ενδίκου μέσου είναι 60 ημέρες από την ημέρα που έγινε η επίδοση ή η κοινοποίηση προσωπικά ή στην κατοικία του. Η προθεσμία δεν παρατείνεται λόγω αποστάσεως⁴¹⁰. Το δικαστήριο απορρίπτει ή ανακαλεί την κήρυξη της εκτελεστότητας μόνον εφόσον συντρέχει λόγος από τους οριζόμενους στο άρθρο 37 χωρίς καθυστέρηση⁴¹¹, ενώ με αίτηση του διαδίκου κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση, μπορεί να αναστείλει την

κατόπιν ψηφοφορίας. Στην περίπτωση διεξαγωγής ψηφοφορίας στην επιτροπή, η γνώμη διατυπώνεται με απλή πλειοψηφία των μελών που απαρτίζουν την επιτροπή. 2. Η Επιτροπή αποφασίζει επί του σχεδίου εκτελεστικής πράξης που πρέπει να εκδοθεί, λαμβάνοντας ιδιαιτέρως υπόψη τα συμπεράσματα των συζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν στην επιτροπή και της γνώμης που διατυπώθηκε».

⁴⁰⁴ Άρθρο 46 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104: «1. Εάν η βεβαίωση που προβλέπει το άρθρο 45 παράγραφος 3 στοιχείο β) δεν προσκομιστεί, το δικαστήριο ή η αρμόδια αρχή μπορούν να ορίσουν προθεσμία για την προσκόμισή της ή να δεχθούν ισοδύναμο έγγραφο ή εφόσον κρίνουν ότι έχουν επαρκώς ενημερωθεί, να απαλλάξουν τον αιτούντα από το βάρος αυτό. 2. Το δικαστήριο ή η αρμόδια αρχή μπορούν να ζητήσουν την προσκόμιση μεταφράσεων ή μεταγραμματοσμών των εγγράφων. Η μετάφραση πραγματοποιείται από πρόσωπο που είναι εξουσιοδοτημένο να μεταφράζει σε ένα εκ των κρατών μελών».

⁴⁰⁵ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 41.

⁴⁰⁶ Άρθρο 47 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴⁰⁷ Τζώρτζη, ό.π., σελ. 41.

⁴⁰⁸ Άρθρο 48 παρ. 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴⁰⁹ Άρθρο 49 παρ. 1 και 2 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴¹⁰ Άρθρο 49 παρ. 5 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴¹¹ Άρθρο 51 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

διαδικασία αν στο κράτος μέλος προέλευσης ανασταλεί η εκτελεστικότητα της απόφασης λόγω της άσκησης ένδικου μέσου⁴¹².

Επισημαίνεται ότι το ένδικο μέσο εκδικάζεται σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν τη διαδικασία της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, κάτι το οποίο φαντάζει κατά την άποψη του γράφοντος λογικό και αναμενόμενο, διότι κατά το στάδιο της κήρυξης της εκτελεστικότητας δεν δόθηκε στον διάδικο η ευκαιρία να παραστεί και να προβάλλει ισχυρισμούς στην δίκη για την κήρυξη της εκτελεστικότητας. Αν ο διάδικος κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση ερημοδικασθεί ενώπιον του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται του ένδικου μέσου, εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 16⁴¹³ ακόμα και αν ο διάδικος κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση δεν έχει την κατοικία του στο έδαφος κάποιου από τα κράτη μέλη.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι σε αντίθεση με τους λοιπούς Κανονισμούς που αναλύσαμε ανωτέρω, στους δύο Κανονισμούς για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρισμένων συντρόφων έχουμε ένα πιο περίπλοκο σύστημα αναγνώρισης και εκτέλεσης⁴¹⁴, και σε κάθε περίπτωση μη αυτοδίκαιο απαιτώντας την πρωτοβουλία του επισπεύδοντα την εκτέλεση διαδίκου. Ο ευρωπαϊκός νομοθέτης φαίνεται να το αναγνωρίζει αυτό και οδηγείται στην πρόβλεψη ενός αντισταθμίسمatos και δη σε διάδικο που ζητεί σε κράτος μέλος την αναγνώριση, την εκτελεστικότητα ή την εκτέλεση απόφασης η οποία έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, καμία εγγυοδοσία ή κατάθεση χρηματικού ποσού, ανεξάρτητα από την ονομασία της, δεν μπορεί να επιβληθεί με την αιτιολογία ότι είναι αλλοδαπός ή ότι δεν έχει την

⁴¹² Άρθρο 52 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴¹³ Άρθρο 16 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104: «1. Όταν εναγόμενος που έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος κράτους άλλου από το κράτος μέλος στο οποίο ασκείται η αγωγή δεν παρίσταται, το αρμόδιο κατά τον παρόντα κανονισμό δικαστήριο υποχρεούται να αναστείλει τη διαδικασία μέχρις ότου εξακριβωθεί ότι ο εναγόμενος ήταν σε θέση να παραλάβει το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο εγκαίρως ώστε να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, ή ότι πραγματοποιήθηκαν όλες οι αναγκαίες προς τούτο ενέργειες. 2. Το άρθρο 19 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1393/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (1) εφαρμόζεται αντί της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, εάν το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο έπρεπε να διαβιβασθεί από το ένα κράτος μέλος στο άλλο δυνάμει του εν λόγω κανονισμού. 3. Όταν δεν είναι εφαρμοστέες οι διατάξεις του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1393/2007, εφαρμόζεται το άρθρο 15 της σύμβασης της Χάγης, της 15ης Νοεμβρίου 1965, για την επίδοση και την κοινοποίηση στο εξωτερικό δικαστικών και εξώδικων πράξεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, εάν το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο έπρεπε να διαβιβαστεί στην αλλοδαπή σύμφωνα με τη συγκεκριμένη σύμβαση.».

⁴¹⁴ Βλ. Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 153: «...Έχουμε δηλαδή ένα κάποιος πιο "βαρύ" σύστημα αναγνώρισης και κήρυξης εκτελεστικότητας...».

κατοικία του ή τη διαμονή του στο κράτος μέλος εκτέλεσης⁴¹⁵. Σε κάθε περίπτωση, όμως, καμία φορολογική επιβάρυνση ή τέλος ανάλογα με την αξία της διαφοράς δεν επιβάλλεται στο κράτος μέλος εκτέλεσης κατά τη διαδικασία κήρυξης της εκτελεστότητας⁴¹⁶.

Ωστόσο, το σημαντικό αντιστάθμισμα το οποίο παρέχει ο νομοθέτης στον διάδικο είναι η δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά το άρθρο 53 τόσο του Κανονισμού 2016/1103 όσο και του Κανονισμού 2016/1104. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 53 παρ. 1 των δύο Κανονισμών, όταν μια απόφαση πρέπει να αναγνωριστεί σύμφωνα με το παρόν κεφάλαιο, ο αιτών δύναται να ζητήσει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης χωρίς να απαιτείται να κηρυχθεί εκτελεστή η απόφαση δυνάμει των όσα ανωτέρω επισημάναμε. Τα μέτρα αυτά θα αποσκοπούν στην εξασφάλιση της ικανοποίησης της απαίτησης του επισπεύδοντος την εκτέλεση και την αποτροπή του κινδύνου να αποξενωθεί ο οφειλέτης – υπόχρεος από τα περιουσιακά του στοιχεία, λ.χ. με εκποίηση αυτών. Και μάλιστα, σύμφωνα με μία θέση που έχει υποστηριχθεί στην θεωρία και μένει να επιβεβαιωθεί και στην πράξη, τα εν λόγω ασφαλιστικά μέτρα μπορούν να διαταχθούν ακόμα κι αν έχει ανασταλεί η εκτελεστότητα της αλλοδαπής απόφασης⁴¹⁷.

Επιπροσθέτως, τίθεται και η δυνατότητα σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ιδίου άρθρου κατά την διάρκεια της προθεσμίας προσφυγής κατά της απόφασης κήρυξης της εκτελεστότητας κατά το άρθρο 49 παρ. 5⁴¹⁸ και έως ότου εκδοθεί απόφαση για την προσφυγή αυτή, μπορούν να ληφθούν μόνο ασφαλιστικά μέτρα επί της περιουσίας του προσώπου κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση. Εν προκειμένω, η διάταξη της παραγράφου 3 ως ειδικότερη υπερισχύει της παραγράφου 1. Στην εν λόγω περίπτωση θα έχει ήδη εκκινήσει η διαδικασία της κήρυξης της εκτελεστότητας και μάλιστα θα έχει εκδοθεί η απόφαση περί της κήρυξης, αλλά για αυτήν θα τρέχει η προθεσμία προσβολής της από κάποιον από τους διαδίκους. Η διαφοροποίηση

⁴¹⁵ Άρθρο 56 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104. Αν δεν συντρέχουν αυτές οι περιπτώσεις, εγγυοδοσία μπορεί να επιβληθεί. Έτσι, Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 153.

⁴¹⁶ Άρθρο 57 Κανονισμού 2016/1103 και 2016/1104.

⁴¹⁷ Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 153.

⁴¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο αυτό το ένδικο μέσο ασκείται εντός προθεσμίας 30 ημερών από την επίδοση ή την κοινοποίησή της. Εάν ο διάδικος κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο κηρύχθηκε η εκτελεστότητα, η προθεσμία για την άσκηση του ενδίκου μέσου είναι 60 ημέρες από την ημέρα που έγινε η επίδοση ή η κοινοποίηση προσωπικά ή στην κατοικία του. Η προθεσμία δεν παρεκτείνεται λόγω αποστάσεως

ανάμεσα στις δύο ρυθμίσεις του νόμου έγκειται στο ότι στην πρώτη περίπτωση δίνεται η δυνατότητα να διαταχθεί οποιοδήποτε ασφαλιστικό μέτρο προβλέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσης, ενώ στην δεύτερη μόνο ασφαλιστικό μέτρο επί της περιουσίας του προσώπου κατά του οποίου στρέφεται η εκτέλεση. Για παράδειγμα, επί απόφασης που δέχεται την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα του ενός συζύγου κατά του άλλου, αν αυτή ακόμα δεν έχει κηρυχθεί εκτελεστή στην ημεδαπή, ο δικαιούχος μπορεί να ζητήσει την λήψη ασφαλιστικών μέτρων του ημεδαπού δικαίου εις βάρος του υποχρέου, ακόμα κι αν δεν αφορούν αποκλειστικά την περιουσία του, όπως την εγγυοδοσία ή την δημόσια κατάθεση. Αντιθέτως, αν η απόφαση κηρυχθεί εκτελεστή στην ημεδαπή και απλά εκκρεμεί η πάροδος της προθεσμίας προσφυγής κατά αυτής, τότε ασφαλιστικά μέτρα μπορούν να ζητηθούν μόνο επί της περιουσίας του υπόχρεου, ήτοι προσημείωση υποθήκης⁴¹⁹, συντηρητική κατάσχεση, δικαστική μεσεγγύηση κτλ. Και αυτό διότι αφού η απόφαση έχει κηρυχθεί εκτελεστή, ο δικαιούχος θα μπορεί να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση για την απαίτησή του. Συνεπώς, οποιοδήποτε άλλο ασφαλιστικό μέτρο, όπως η δημόσια κατάθεση ή η εγγυοδοσία, θα ήτο αλυσιτελές και θα οδηγούσε σε πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος του δικαιούχου, κάτι το οποίο δεν είναι συνυφασμένο με την έννοια των ασφαλιστικών μέτρων⁴²⁰.

Τέλος, σημαντικό είναι να αναφέρουμε και την ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 53, ήτοι η κήρυξη της εκτελεστότητας εμπεριέχει αυτοδικαίως τη δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων. Εδώ, λοιπόν, γίνεται λόγος για ασφαλιστικά μέτρα που λαμβάνονται αυτοδικαίως, ήτοι χωρίς την έκδοση αποφάσεως, δηλαδή χωρίς κρίση περί της πιθανολόγησης ορισμένου επικείμενου κινδύνου ή επείγουσας περίπτωσης. Τα εν λόγω μέτρα ομοιάζουν αρκετά με τα συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18 Κανονισμού 4/2009, με μία πολύ σημαντική, όμως διαφοροποίηση. Εν προκειμένω, μπορούν να διαταχθούν όλα τα ασφαλιστικά μέτρα, δηλαδή εκτός από τα συντηρητικά μπορούν να διαταχθούν και ρυθμιστικά μέτρα για την προσωρινή ρύθμιση έννομης κατάστασης διαρκούς έννομης σχέσης, άρα η προσωρινή δικαστική

⁴¹⁹ Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το ημεδαπό δίκαιο, και δη σύμφωνα με το άρθρο 1262 αρ. 4 ΑΚ, ο κάθε σύζυγος για την απαίτησή του από την επαύξηση της περιουσίας του άλλου συζύγου κατά το άρθρο 1400 ΑΚ έχει νόμιμο τίτλο εκ του νόμου να εγγράψει υποθήκη (και όχι μόνο προσημείωση) στα ακίνητα του υπόχρεου ή των κληρονόμων του.

⁴²⁰ Η προβληματική θα λέγαμε ομοιάζει με την αντίστοιχη προβληματική στα συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18 Κανονισμού 4/2009.

προστασία είναι ευρύτερη εδώ⁴²¹. Συνεπώς, επί περιουσιακών σχέσεων των συζύγων μπορεί να επιβληθεί απαγόρευση κάθε νομικής ή πραγματικής μεταβολής χωρίς νέα απόφαση ασφαλιστικών μέτρων στο κράτος εκτέλεσης⁴²². Αρκεί πάντα να μην οδηγούν σε πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας στο τέλος της παρούσας μελέτης, βλέπουμε ότι κατ' αρχήν το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης κατά τους δικαιοδοτικούς συνδέσμους των εξεταζόμενων Κανονισμών μπορεί να διατάξει ασφαλιστικά μέτρα, τα οποία έχουν υπερεδαφική εμβέλεια, ήτοι μπορούν να εκτελεστούν σε όλα τα κράτη μέλη. Ο ευρωπαϊκός νομοθέτης, όμως, θέλοντας να διασφαλίσει το δικαίωμα της προσωρινής προστασίας του δικαιούχου ακολουθεί μία κοινή γραμμή πλευσης και στους τέσσερις Κανονισμούς, και δίνει την δυνατότητα να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα και από δικαστήριο κράτους μέλους που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς, τα οποία, όμως, εκτελούνται μόνο στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού. Εντοπίσαμε ότι αν και στον Κανονισμό 2019/1111 γίνεται ρητά λόγος για διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων αυτών που θεμελιώνεται στον τόπο εκτέλεσης των ασφαλιστικών μέτρων, στους λοιπούς Κανονισμούς γεννώνται αμφιβολίες για το εάν πρόκειται για αυτοτελή δικαιοδοτική βάση ή για παραπομπή στα εθνικά δίκαια, τα οποία παρέχουν τις προϋποθέσεις για την θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων εντός των ορίων τους. Κατά την άποψη του γράφοντος, οι ρυθμίσεις κατατείνουν στο ίδιο αποτέλεσμα και από την τελολογία των Κανονισμών δεν φαίνεται να σκοπείται ο περιορισμός αυτός. Πιο πειστική φαίνεται η πρώτη άποψη περί θεμελίωσης αυτοτελούς δικαιοδοτικής βάσης, καθόσον σε περίπτωση σύγκρουσης η ρύθμιση του Κανονισμού θα πρέπει να υπερισχύσει και η αληθής βούληση του ενωσιακού νομοθέτη φαίνεται να είναι η διευκόλυνση των κατοίκων των κρατών μελών, ώστε να αντιμετωπιστούν οι περιπτώσεις που τα εθνικά δίκαια δεν θα είχαν επαρκείς διατάξεις για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων σε διεθνείς ιδιωτικές διαφορές.

⁴²¹ Όπως είδαμε και ανωτέρω, έχει υποστηριχθεί ότι και ως προς τα συντηρητικά μέτρα του άρθρου 18 Κανονισμού 4/2009 μπορούν να ληφθούν ρυθμιστικά μέτρα αρκεί να υπηρετούν συγκεκριμένο εξασφαλιστικό στόχο.

⁴²² Δεληκωστόπουλος, Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί Διασυνοριακών Ευρωπαϊκών Οικογενειακών Διαφορών, ό.π., σελ. 158.

Στο ίδιο πλαίσιο, ενώ για τα εν λόγω μέτρα του Κανονισμού 2019/1111 προβλέπεται καθήκον ενημέρωσης του έχοντος διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου και αυτοδίκαιη άρση τους όταν αυτό λάβει τα μέτρα που θεωρεί προσήκοντα, στους λοιπούς Κανονισμούς αντίστοιχη πρόβλεψη δεν υπάρχει. Κατά την κρατούσα άποψη, εφόσον δεν προβλέπεται ειδικά, δεν υφίσταται τέτοιο καθήκον, ενώ τα ασφαλιστικά μέτρα στις περιπτώσεις αυτές δεν θα αίρονται αυτοδικαίως αλλά θα απαιτούν και την αντίστοιχη δικονομική συμπεριφορά του καθ' ου. Ενδεχομένως θα ήτο σκόπιμο να υφίσταται ομοιομορφία των τεσσάρων Κανονισμών ως προς το εν λόγω ζήτημα και ό,τι ισχύει για τον Κανονισμό 2019/1111 να ισχύει και για τους υπόλοιπους. Μένει να δούμε πώς θα εξελιχθεί το ζήτημα αυτό και νομολογιακά. Σε κάθε περίπτωση η έλλειψη των προβλέψεων αυτών αντισταθμίζεται από την κατάργηση του *exequatur* για τις υποθέσεις διατροφής, όχι όμως για τις περιουσιακές σχέσεις των ζευγαριών.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνουμε ότι από την μη υπερεδαφική εμβέλεια υπάρχει και μία εξαίρεση που εισήχθη με τον Κανονισμό 2019/1111, στο άρθρο 27 παρ. 5 αυτού, η οποία αφορά ασφαλιστικά μέτρα σε περιπτώσεις παράνομης μετακίνησης ή απαγωγής παιδιού από δικαστήριο μη έχον διεθνή δικαιοδοσία. Τα μέτρα αυτά, σε αντίθεση με τα παραπάνω, εκτελούνται διασυνοριακώς στα λοιπά κράτη μέλη. Η εισαγωγή της εν λόγω ρύθμισης κρίνεται επιτυχής και συμπορεύει αφενός με την τεολογία του Κανονισμού και των Ευρωπαϊκών Νομοθετημάτων εν γένει, και αφετέρου αναδεικνύει την σημασία και την βαρύτητα των εν λόγω περιπτώσεων οι οποίες σαφέστατα χρίζουν διαφορετικής αντιμετώπισης διότι αφορούν υποθέσεις στις οποίες το τέκνο και το συμφέρον του ενδεχομένως να τίθενται υπό μεγάλη διακινδύνευση, γεγονός μη ανεκτό από την ευρωπαϊκή έννομη τάξη.

Επιπλέον, κάναμε λόγο για την δικαιοδοτική αυτοτέλεια των μέτρων που διατάσσονται από δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς, και καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι για τα μέτρα αυτά ο θεσμός της εκκρεμοδικίας δεν ενεργοποιείται. Περαιτέρω, εξετάσαμε τον τρόπο αναγνώρισης και εκτέλεσης των αποφάσεων των ασφαλιστικών μέτρων σύμφωνα με τους τέσσερις εξεταζόμενους Κανονισμούς και εντοπίσαμε ότι κατά τον Κανονισμό 4/2009 μπορούν να διαταχθούν και συντηρητικά μέτρα, ενώ κατά τους Κανονισμούς 2016/1103 και 2016/1104 υπάρχει με κάποιες διαφοροποιήσεις αντίστοιχη δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών ή προσωρινών μέτρων.

Εν κατακλείδι, ο νεότερος Κανονισμός 2019/1111 έχει εισφέρει ορισμένες νέες συνιστώσες στο ευρωπαϊκό δικονομικό οικογενειακό δίκαιο, οι οποίες δέον να

εξεταστεί αν μπορούν να συμπλεύσουν και να εισχωρήσουν και στο πεδίο εφαρμογής των λοιπών τριών Κανονισμών του ευρωπαϊκού οικογενειακού δικαίου, οι οποίοι είναι προγενέστεροι αυτού. Η δυναμικότητα των αλλαγών και η ταχύτητα των εξελίξεων στον σύγχρονο κόσμο επιβάλλουν μόνιμη επαγρύπνηση και ανάγκη για προσαρμοστικότητα και ευελιξία των νομοθετημάτων ώστε η δικαστική προστασία, οριστική και προσωρινή, να είναι αποτελεσματική και ουσιαστική. Πόσω μάλλον, η ανάγκη αυτή διογκώνεται ακόμη περισσότερο στο πλαίσιο του πιο σημαντικού και καθοριστικού για την διαμόρφωση του ατόμου και της κοινωνίας θεσμού, δηλαδή της οικογένειας. Παρόλα αυτά, βλέποντας τα πράγματα από ρεαλιστική σκοπιά υπάρχει ακόμα αρκετά μεγάλη διαδρομή προς την εκπλήρωση του σκοπού αυτού. Διότι η παροχή πολλών εγγυήσεων για την αποτελεσματική προστασία των οικογενειακών σχέσεων, με επίκεντρο τα ζητήματα που αφορούν τα ανήλικα τέκνα, απέχει σημαντικά από την πραγματική και ουσιαστική προστασία, με αποτέλεσμα πολλές φορές η επίλυση των οικογενειακών ζητημάτων να γίνεται έρμαιο μίας τυπολατρικής και γραφειοκρατικής διαδικασίας συλλογής εγγράφων και σωστής επιλογής οικονομικών οδών, με αποκορύφωμα την κρίση ενός ανώτατου κρατικού οργάνου που βρίσκεται στο απυρόβλητο. Συνάδει αυτό, όμως, με τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του θεσμού αυτού;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλαπάντας Α., Ο ρόλος του δικαστή στη λήψη διασυνοριακών ασφαλιστικών μέτρων, Lex&Forum 2021, σελ. 323 επ.
- Άνθιμος Α., Αναγνώριση και Εκτέλεση Αλλοδαπών Αποφάσεων Διατροφής κατά τον Κανονισμό 4/2009, Αρμενόπουλος 1/2021, σελ. 175 επ.
- Άνθιμος Α., Διεθνής δικαιοδοσία και ασφαλιστικά μέτρα κατά τον Κανονισμό 2201/2003, Αρμ. 2018, σελ. 1993 επ.
- Απαλαγάκη, Οι ρυθμίσεις του κανονισμού 2201/2003 για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, Αρμ. 2005, σελ. 1015 επ.
- Απαλαγάκη Χ, Προσημείωση υποθήκης. Η δικονομική της θεώρηση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005.
- Αρβανιτάκης Π./Βασιλακάκης Ε., ΕρμΕΚ (1)-ΚανΒρ Πα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016.
- Αρβανιτάκης Π./Βασιλακάκης Ε., ΕρμΕΚ (4)-ΚανΒρ Ια, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.
- Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Π. Ν. Σάκκουλας, 2012.
- Γεωργιάδης Α., Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014.
- Γέσιου-Φαλτσή Π, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, τομ. ΙΙΙ, Η διεθνής αναγκαστικής εκτέλεση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006
- Γέσιου-Φαλτσή Π, Ασφαλιστικά μέτρα στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο. Η προσωρινή έννομη προστασία ιδιωτικών δικαιωμάτων κατά το Κοινοτικό δίκαιο, ΕλλΔνη 1993, σελ. 241 επ. Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012
- Γιαννόπουλος Π., Προσωρινή προστασία του δανειστή στο στάδιο κηρύξεως της εκτελεστότητας κατά τον Κανονισμό 44/2001, 2007
- Δεληκωστόπουλος Ι., Ασφαλιστικά μέτρα κατά τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001, ΕΠολΔ 2011, σελ. 6 επ.
- Δεληκωστόπουλος Ι., Δικαιοδοσία ελληνικών δικαστηρίων επί διασυνοριακών ευρωπαϊκών οικογενειακών διαφορών, ΕΠολΔ 2015, σελ. 437 επ.

- Δεληκωστόπουλος Ι., Δικαιοδοσία και Εκτέλεση επί διασυνοριακών ευρωπαϊκών οικογενειακών διαφορών (Κανονισμοί 2019/1111, 4/2009, 2016/1103 και 2016/1104), Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2023.
- Δεληκωστόπουλος Ι., Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022
- Δεληκωστόπουλος Ι., Ευρωπαϊκή εκκρεμοδικία επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, στο Συλλογικό Έργο Εθνικός και Υπερεθνικός Δικαιικός Χώρος, 2022, Lex & Forum 2022, σελ. 131 επ.
- Δεληκωστόπουλος Ι., Ευρωπαϊκό Δικονομικό Οικογενειακό Δίκαιο. Μέρος πρώτο: Διαζύγια, γονική μέριμνα και αποφάσεις διατροφής (κανονισμοί 2019/1111 και 4/2009), ΕλλΔνη 2021, σελ. 1009 επ.
- Δεληκωστόπουλος Ι., Ο Κανονισμός 2019/1111 για τις γαμικές διαφορές, τις διαφορές γονικής μέριμνας και τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Αλλαγές σε σχέση με τον Κανονισμό 2201/2003, Lex&Forum 2021, σελ. 365 επ.
- Δεληκωστόπουλος Ι., Οι δικονομικοί λόγοι αναίρεσης, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2009
- Δεληκωστόπουλος Ι., Το απαράδεκτο στην αναιρετική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2019
- Ζουμπούλης Χ., Ασφαλιστικά μέτρα κατά τον Κανονισμό 44/2001 (ΕΚ), Δ 2006, σελ. 350 επ.
- Λαζαρίδης Γ., Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων διατροφής στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021
- Κεραμεύς Κ., Ασφαλιστικά μέτρα σε διεθνείς διαφορές ιδιωτικού δικαίου, ΔΕΕ 1996, σελ. 562 επ.
- Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, τομ. 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000.
- Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, Ασφαλιστικά μέτρα - Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας - Διαιτησία, 2η έκδ. Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.
- Κλαμαρής Ν, Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1989.
- Κλαμαρής Ν., Κουσούλης Σ., Πανταζόπουλος Στ, Πολιτική Δικονομία, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2016.
- Κλαμαρής Ν./Τσικρικάς Δ., Διεθνές Αστικό & Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014.

- Κούρτης Β., Οι Υποχρεώσεις Διατροφής στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.
- Λεπίδα Μ./Παπαδόπουλος Α., Η αντιμετώπιση των υποχρεώσεων διατροφής στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Οικογενειακού Διεθνούς Δικαίου, ΕφΑΔΠολΔ, 2019, σελ. 407 επ.
- Μακρίδου Κ., Διεθνής δικαιοδοσία επί περιουσιακών διαφορών μεταξύ συζύγων κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 1103/2016, ΕΠολΔ 2020, σελ. 477 επ.
- Μουσταῖρα Ε, Προβληματισμοί σχετικά με τον Κανονισμό 4/2009 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, ΕΠολΔ 2011, σελ. 709 επ.
- Μπρακατσούλας Β., Ασφαλιστικά μέτρα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2010.
- Νίκας Ν., Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, 4^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2022
- Νίκας Ν./Σαχπεκίδου Ε., Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016
- Νίκας Ν., Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, 1991
- Ξυντάρα Ι., Η διεθνής δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων κατά το ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο, ΕφΑΔΠολΔ 2017, σελ. 213 επ.
- Παμπούκης Χ., Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014.
- Παμπούκης Χ., Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο, Κατ' άρθρον ερμηνεία του Κανονισμού ΕΕ 650/2012, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Παμπούκης Χ/Μεϊδάνης Χ, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.
- Πανταζόπουλος Α. Οι συμφωνίες παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας επί αστικών-εμπορικών διαφορών, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2023.
- Πίψου Α.-Μ., Δικαστική μεσεγγύηση ως ασφαλιστικό μέτρο κατά τον ΚΠολΔ, 2010.
- Ποδηματά Ε., Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας στις οικογενειακές διαφορές κατά τα άρθρ. 601, 605 ΚΠολΔ σε σχέση με τους Ευρωπαϊκούς Κανονισμούς (ΕΚ) 2201/2003 και (ΕΚ) 2019/1111, Lex & Forum, Εθνικός και Υπερεθνικός Δικαιικός Χώρος, 2022
- Σταματόπουλος Σ., Κανονισμός ΕΚ 4/2009: Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου στα θέματα διατροφής, ΕΠολΔ 2009, σελ. 719 επ.

- Ταγαράς Χ., Η επίδραση της νομολογίας του ΔΕΚ στα θέματα της προσωρινής δικαστικής προστασίας, σε Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογία του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.
- Ταμαμίδης Α., Διεθνής δικαιοδοσία σε υποθέσεις γονικής μέριμνας, κατά τον κανονισμό 2201/2003, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2004
- Τζώρτζη Β., Περιουσιακές σχέσεις των διεθνών ζευγαριών: Οι νέοι Κανονισμοί για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και των καταχωρισμένων συντρόφων, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικαστική Συνεργασία σε διασυνοριακές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019, σελ. 29 επ.
- Τίτσιας Δ., Ζητήματα από τον Κανονισμό 1111/2019 (Βρυξέλλες ΙΙβ ή ter), ΕΠολΔ 2020, σελ. 321 επ.
- Τριανταφυλλίδης Χ., Τα ασφαλιστικά μέτρα στις διεθνείς ιδιωτικές διαφορές, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Τριανταφυλλίδης Χ., Τα ασφαλιστικά μέτρα υπό τον Κανονισμό 1215/2012, Αρμ. 2015, σελ. 1829 επ.
- Τσαντίνης Σ., Διεθνής δικαιοδοσία και αναγνώριση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές (Καν. 2201/03), Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008
- Τσικρικάς Δ., Εγγραφή προσημειώσεως υποθήκης κατά το άρθρο 724 § 1 ΚΠολΔ επί τη βάσει οριστικής δικαστικής απόφασεως, η οποία εκδόθηκε πριν από την 1.1.2016, ΕΠολΔ 3/2018, σελ. 281 επ.
- Τσικρικάς Δ., Η διεθνής διάσταση των ασφαλιστικών μέτρων στον τόμο της ΕΕΔ: Ζητήματα ασφαλιστικών μέτρων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013.
- Τσικρικάς Δ., Σκέψεις για την αποτελεσματικότητα της προσωρινής έννομης προστασίας – εσωτερική και διεθνής διάσταση, Αρμ. 2019.
- Τσικρικάς Δ., Ζητήματα από τη δικονομική ενοποίηση στο πεδίο του Οικογενειακού Δικαίου, ΕφΑΔΠολΔ 2014, σελ. 471 επ.
- Χαμηλοθώρης Ι., Ασφαλιστικά μέτρα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Χαμηλοθώρης Ι., Τα ασφαλιστικά μέτρα υπό το πρίσμα των κοινοτικών Κανονισμών 44/2001 και 805/2004, ΕφΑΔΠολΔ 2008, σελ. 150 επ.
- Bergquist/Frimston/Reinhartz/Damascelli/Lagarde, Commentaire des reglements europeens sur les regimes matrimoniaux et les partenariats enregistres, 2018.
- Pretelli I., Provisional Measures in Family Law and the Brussels II Ter Regulation, Yearbook of Private International Law, Volume 20 (2018/2019).

- Tsikrikas D., Preliminary Judicial Protection: Interim and Freezing injunctions in Civil Law Countries and in England, Gotwald, Litigation in England and Germany, 2010.